

ANKARA

HACI BAYRAM VELİ ÜNİVERSİTESİ

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

**TİCARİ BANKALARDA FİNANSAL SAĞLAMLIĞIN BİR
BELİRLEYİCİSİ OLARAK PİYASA YAPICILIK VE
MODEL ÖNERİSİ**

Gülçe YAZGAN

**Tez Danışmanı
Prof. Dr. Ganite KURT**

**DOKTORA TEZİ
BANKACILIK ANABİLİM DALI
BANKACILIK BİLİM DALI**

ŞUBAT 2024

**TİCARİ BANKALARDA FİNANSAL SAĞLAMLIĞIN BİR
BELİRLEYİCİSİ OLARAK PİYASA YAPICILIK VE MODEL ÖNERİSİ**

GÜLÇE YAZGAN

**DOKTORA TEZİ
BANKACILIK ANABİLİM DALI
BANKACILIK BİLİM DALI**

**ANKARA HACI BAYRAM VELİ ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**

ŞUBAT 2024

TEZ ONAY SAYFASI

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü BANKACILIK Anabilim Dalı BANKACILIK Programı DOKTORA öğrencisi Gülçe YAZGAN tarafından hazırlanan TİCARİ BANKALARDA FİNANSAL SAĞLAMLIĞIN BİR BELİRLEYİCİSİ OLARAK PİYASA YAPICILIK VE MODEL ÖNERİSİ Başlıklı tez çalışması 05/02/2024 tarih ve 10:30 saatinde yapılan tez savunma sınavında aşağıdaki jüri tarafından OY BİRLİĞİ ile DOKTORA TEZİ olarak **KABUL** edilmiştir.

	Kabul	Ret
Başkan:		
Prof. Dr. Semra KARACAER Hacettepe Üniversitesi	☒	☐
Danışman:		
Prof. Dr. Ganite KURT Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi	☒	☐
Üye:		
Prof. Dr. Cevdet Yiğit ÖZBEK Kırklareli Üniversitesi	☒	☐
Üye:		
Prof. Dr. M. Veysel KAYA Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi	☒	☐
Üye:		
Prof. Dr. F. Serkan ÖZDEMİR Ankara Üniversitesi	☒	☐

ETİK BEYAN

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasında; tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, tez çalışmasında yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi, kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı, bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu, bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

(İmza)

Gülçe Yazgan

05.02.2024

TİCARİ BANKALARDA FİNANSAL SAĞLAMLIĞIN BİR BELİRLEYİCİSİ OLARAK
PİYASA YAPICILIK VE BİR MODEL ÖNERİSİ

(Doktora Tezi)

Gülçe YAZGAN

ANKARA HACI BAYRAM VELİ ÜNİVERSİTESİ

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

Ocak 2024

ÖZET

Finansal sistemin en önemli kuruluşlarından biri olan bankalar, ekonomideki fon transferinde aracılık fonksiyonunu yerine getirmektedir. Hem ulusal hem de uluslararası düzeyde kaynak aktarımı sağlayan bankalar, faaliyetleri kapsamında birçok risk ile karşı karşıya kalmaktadır. Bir bütün olarak ülke ekonomisini etkileme potansiyeli taşımaları nedeniyle bankaların faaliyetlerini sağlıklı bir şekilde sürdürebilmeleri için söz konusu risklere karşı güçlü bir finansal yapıya sahip olmaları önem taşımaktadır. Finansal sağlık kavramı, bu noktada ortaya çıkmakta olup, temel olarak bankaların hem kendi yapısal özellikleri nedeniyle hem de ekonominin genel durumundan kaynaklı olarak bünyelerinde barındırdıkları kırılganlıklara karşı dayanıklılığını ifade etmektedir. Söz konusu kırılganlıkların azaltılabilmesi için ise risklerin iyi yönetilmesi, finansal sağlık düzeylerinin takip edilmesi önemli olmaktadır. Bu çalışmada, daha önce yapılan çalışmalardan farklı olarak bankaların piyasa yapıcılık fonksiyonu, finansal sağlamlığın bir belirleyicisi olarak ele alınarak model geliştirilmesi hedeflenmiştir. Para politikalarının etkinleştirilmesi ve piyasa risklerinin azaltılmasına yönelik olarak devlet iç borçlanma senetleri piyasalarını düzenlenmesini amaçlayan piyasa yapıcılık sisteminin en önemli aktörlerini ticari bankalar oluşturmaktadır. Bu kapsamda bankaların finansal sağlamlığı bakımından, piyasa yapıcılığının uygun bir göstere olacağından hareketle, bankaların piyasa yapıcı olmasını etkileyen finansal oranlar, geliştirilen model doğrultusunda belirlenmiştir. Türkiye’de faaliyet gösteren ticari bankaların 2018-2022 yılları arasındaki verilerinin analiz edildiği çalışmada; sermaye yeterlilik oranı, YP varlıklar/YP yükümlülükler, toplam mevduat toplam varlıklar, finansal varlıklar(net)/toplam varlıklar, likit aktifler/kısa vadeli yükümlülükler, likit aktifler/(mevduat+mevduat dışı kaynaklar), ortalama özkaynak karlılığı, net faaliyet karı (zararı) /toplam varlıklar oranlarının piyasa yapıcılık üzerinde etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Bilim Kodu : 115301
Anahtar Kelimeler : Bankacılık, Finansal Sağlık, Piyasa Yapıcı Bankalar, Lojistik Regresyon, Finansal Oranlar
Sayfa Adedi : 95
Tez Danışmanı : Prof. Dr. Ganite KURT

MARKET MAKING AS A DETERMINANT OF FINANCIAL SOUNDNESS IN
COMMERCIAL BANKS AND A MODEL SUGGESTION

(Ph. D. Thesis)

Gülçe YAZGAN

ANKARA HACI BAYRAM VELİ UNIVERSITY
THE INSTITUTE OF GRADUATE STUDIES

January 2024

ABSTRACT

Banks, one of the most important institutions of the financial system, fulfill the function of intermediary in fund transfer in the economy. Banks that provide resource transfer at both national and international levels face many risks within the scope of their activities. Since they have the potential to affect the country's economy as a whole, it is important for banks to have a strong financial structure against these risks in order to continue their activities in a healthy way. The concept of financial soundness emerges at this point and basically expresses the resilience of banks against the vulnerabilities they contain, both due to their own structural characteristics and the general condition of the economy. In order to reduce these vulnerabilities, it is important to manage risks well and monitor financial soundness levels. In this study, unlike previous studies, it was aimed to develop a model by considering the market making function of banks as a determinant of financial soundness. Commercial banks are the most important actors of the market making system, which aims to regulate government domestic debt securities markets in order to activate monetary policies and reduce market risks. In this context, considering that market making will be an appropriate indicator in terms of the financial soundness of banks, financial ratios that affect banks' being market makers have been determined in line with the developed model. In the study where the data of commercial banks operating in Turkey between 2018 and 2022 were analyzed; it has been concluded that capital adequacy ratio, foreign assets/foreign liabilities, total deposits/total assets, financial assets (net)/total assets, liquid assets/short-term liabilities, liquid assets/(deposits + non-deposit resources), return on average equity, net operating profit (loss)/total assets ratios are effective on market making.

Science Code : 115301
Key Words : Banking, Financial Soundness, Market Making Banks, Logistic Regression, Financial Ratios
Page Number : 95
Supervisor : Prof. Dr. Ganite KURT

TEŞEKKÜR

Doktora öğrenimim süresince zamanını, ilgisini ve desteklerini esirgemeyen saygıdeğer danışman Hocam Sayın Prof. Dr. Ganite KURT'a en içten teşekkürlerimi sunarım.

Doktora tez çalışmam süresince görüş ve önerileri ile çalışmamın zenginleşmesini sağlayan, özellikle araştırma modelinin oluşturulmasında yol gösteren ve çok kıymetli katkılar sağlayan değerli Hocam Sayın Prof. Dr. Fevzi Serkan ÖZDEMİR'e destekleri için sonsuz şükranlarımı sunarım.

Hayatımın her anında anlayış ve fedakarlık gösteren sevgi dolu biricik annem Şeniz YAZGAN'a ve her zaman varlığı ile güç bulduğum en büyük destekçim, ilk ve daimi öğretmenim canım babam Ertuğrul YAZGAN'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Gülçe YAZGAN

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZET.....	iv
ABSTRACT.....	v
TEŞEKKÜR.....	vi
İÇİNDEKİLER	vii
TABLoların LİSTESİ.....	x
GRAFİKLERİN LİSTESİ.....	xi
KISALTMALAR	xii
1. GİRİŞ	1
2. TÜRKİYE’DE BANKACILIK VE TİCARİ BANKALAR.....	3
2.1. Bankaların Finansal Sistemdeki Yeri.....	3
2.2. Türkiye’de Bankacılık Sektörünün Genel Görünümü	4
2.2.1. Kurumsal Yapı.....	5
2.2.2. Finansal Yapı	7
3. BANKALARDA FİNANSAL SAĞLAMLIK	13
3.1. Finansal Sağlamlık Kavramı.....	13
3.2. Bankalarda Finansal Kırılganlığa Neden Olan Etmenler.....	26
3.2.1. Mikro Etmenler.....	27
3.2.1.1. Sermaye yetersizliği	27
3.2.1.2. Aktif kalitesi	27
3.2.1.3. Yönetim kalitesi.....	29
3.2.1.4. Karlılık durumu	29
3.2.1.5. Likidite.....	30
3.2.2. Makro Etmenler	31
3.2.2.1. Enflasyon	31

	Sayfa
3.2.2.2. Ekonomik büyüme.....	32
3.2.2.3. Finansal serbestleşme	33
3.2.2.4. Ödemeler dengesi	34
3.2.3. Yapısal Etmenler	35
3.2.3.1. Mevduat sigortası ve ahlaki tehlike	35
3.2.3.2. Finansal tabloların raporlanmasında yetersizlik	36
3.2.3.4. Gözetim denetim yetersizliği	36
3.2.4. Bankalara Özgü Özellikler	37
3.2.4.1. Yüksek kaldıraç yapısı.....	37
3.2.4.2. Vade uyumsuzluğu	37
3.2.4.3. Sistemik risk etkisi.....	38
3.3. Finansal Sağlamlığa İlişkin Düzenlemeler	40
3.3.1. IMF Tarafından Geliştirilen Finansal Sağlamlık Endeksi	41
3.3.2. TCMB Tarafından Geliştirilen Finansal Sağlamlık Endeksi.....	43
3.3.3. BDDK Tarafından Geliştirilen Finansal Sağlamlık Endeksi.....	44
4. PİYASA YAPICILIK KAVRAMI VE BANKALARIN ROLÜ	47
4.1. Piyasa Yapıcılık Kavramı	47
4.2. Piyasa Yapıcılık Yeterlilik Kriterleri	47
4.2.1. Finansal Kapasite.....	47
4.2.2. İdari Kapasite.....	48
4.2.3. Piyasa Tecrübesi	48
4.3. Piyasa Yapıcıların Yükümlülükleri.....	48
4.3.1. Birincil Piyasaya İlişkin Yükümlülükler	48
4.3.2. İkincil Piyasaya İlişkin Yükümlülükler	49
4.3.3. Diğer Yükümlülükler.....	50
4.4. Türkiye’de Piyasa Yapıcılık Sistemi	50

	Sayfa
4.5. Piyasa Yapıcılık Kavramına İlişkin Literatür	52
5. FİNANSAL SAĞLAMLIĞIN BELİRLENMESİNE YÖNELİK MODELLER.....	55
5.1. Altman Z-Skor Modeli.....	55
5.2. CAMELS Modeli.....	58
5.3. Bankometer Modeli	62
5.4. Finansal Sağlamlığın Belirlenmesine İlişkin Literatür	70
6. AMPRİK ARAŞTIRMA VE MODEL ÖNERİSİ	75
6.1. Çalışmanın Çerçevesi.....	75
6.2. Çalışmanın Amacı.....	75
6.3. Çalışmanın Önemi ve Katkısı	76
6.4. Çalışmanın Kapsamı ve Sınırlılıkları.....	76
6.5. Analiz ve Bulgular	77
7. SONUÇ	85
KAYNAKLAR	87
ÖZGEÇMİŞ	95

TABLolarIN LİSTESİ

Tablo	Sayfa
Tablo 2.1. Bankacılık sektörünün kurumsal yapısı.....	5
Tablo 2.2. Bankacılık sektöründe aktif büyüklüğüne göre ilk 10 banka	7
Tablo 2.3. Bankacılık sektöründe 2018-2022 dönemi piyasa yapıcı bankalar	12
Tablo 3.1. Sistemik risk hesaplanmasında gösterge yaklaşımı	40
Tablo 3.2. IMF çekirdek set (mevduat kabul eden kuruluşlar).....	42
Tablo 3.3. TCMB finansal sağlamlık göstergeleri	43
Tablo 3.4. BDDK bankacılık sektörü performans endeksi	45
Tablo 3.5. BDDK finansal sağlamlık göstergeleri	46
Tablo 5.1. Camels modeli puanlama açıklaması.....	58
Tablo 5.2. Bankometer modelindeki değişkenler	63
Tablo 5.3. Basel II uzlaşısı'nda yer alan sermaye türleri.....	65
Tablo 6.1. Çalışma kapsamında yer alan bankalar.....	77
Tablo 6.2. Modelde yer alan bağımsız değişkenler.....	79
Tablo 6.3. Başlangıç sınıflandırma tablosu.....	79
Tablo 6.4. Başlangıç modeline ilişkin bulgular	79
Tablo 6.5. Modellere ilişkin özet istatistikler	80
Tablo 6.6. Hosmer ve Lemeshow test sonuçları	81
Tablo 6.7. Sınıflandırma tablosu.....	81
Tablo 6.8. Modellere ilişkin bulgular.....	82

GRAFİKLERİN LİSTESİ

Grafik	Sayfa
Grafik 2.1. Bankacılık sektöründeki banka türlerinin sayısı.....	6
Grafik 2.2. Sermaye sahipliği bakımından ticari bankalar.....	6
Grafik 2.3. Sermaye sahipliği bakımından ticari bankaların şube sayıları	7
Grafik 2.4. Sermaye sahipliği bakımından ticari bankaların aktiflerinin payı.....	8
Grafik 2.5. Sermaye sahipliği bakımından ticari bankaların kredilerinin payı.....	8
Grafik 2.6. Sermaye sahipliği bakımından ticari bankaların mevduatlarının payı	9
Grafik 2.7. Aktif büyüklüğü bakımından ticari bankaların sektör payları.....	9
Grafik 2.8. Bankacılık sektörü toplam aktifler/GSYH oranı	10
Grafik 2.9. Bankacılık sektörü sermaye yeterlilik oranı	10
Grafik 2.10. Sermaye sahipliği bakımından ticari bankaların özkaynak karlılığı.....	11
Grafik 2.11. Bankacılık sektöründeki piyasa yapıcı banka sayıları	11

KISALTMALAR

Bu çalışmada kullanılmış kısaltmalar, açıklamaları ile birlikte aşağıda sunulmuştur.

Kısaltmalar	Açıklamalar
BDDK	Bankacılık Düzenleme Denetleme Kurumu
BIS	Bank for International Settlements
CA	Ana Sermaye/Toplam Varlıklar
CAR	Sermaye Yeterlilik Oranı
CI	Giderler/Gelirler Oranı
DİBS	Devlet İç Borçlanma Senedi
EA	Özsermaye/Toplam Varlıklar
FSB	Financial Stability Board
GSYH	Gayri Safi Yurtiçi Hasıla
IMF	International Monetary Fund
LA	Krediler/Toplam Varlıklar
NPL	Takipteki Krediler/Toplam Krediler
TBB	Türkiye Bankalar Birliği
TCMB	Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası
TGA	Tahsili Gecikmiş Alacaklar
TMSF	Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu
TP	Türk Parası
YP	Yabancı Para
YPGN	Yabancı Para Net Genel Pozisyonu

1. GİRİŞ

Finansal sistemin temelini oluşturan bankalar, ekonomideki fon eksikliği olanlar ile fon fazlası olanlar arasında finansal aracılık fonksiyonunu yerine getirmektedir. Bu kapsamda bankalar, temel faaliyet konularından biri olarak mevduat toplama yoluyla satın alma gücü yaratmakta, diğer temel faaliyet konusu olan kredi kullandırımı yoluyla da ekonomideki para ve fon taleplerini karşılamaktadır. Bankalar, bu faaliyetleri yerine getirirken sadece fon transferine aracılık ettiği tarafları değil, finansal sistemi ve buna bağlı olarak ekonominin birçok alanını etkilemektedir. Bu nedenle fiyat istikrarı, ekonomik büyüme, finansal istikrar, istihdam vb. para ve maliye politikası hedeflerinin gerçekleştirilebilmesi, uluslararası ticaretin gelişmesi, güçlü bir ekonomik yapıya sahip olunabilmesi; ancak gelişmiş ve sağlam bir bankacılık sektörünün varlığı ile mümkündür.

Hem ulusal hem de uluslararası düzeyde kaynak aktarımı sağlayan bankalar, faaliyetleri kapsamında birçok risk ile karşı karşıya kalmaktadır. Bankacılık faaliyetleri, doğası gereği bünyesinde her zaman risk unsurları barındırmaktadır. Finansal serbestleşme, küreselleşme ile finansal ürünlerdeki çeşitlilik ve karmaşıklık ise, günümüzde bankaların maruz kaldığı risk faktörlerini artırmış durumdadır. Bankacılık sektörünün bir bütün olarak ülke ekonomisini etkileme potansiyelinin bulunması nedeniyle faaliyetlerini sağlıklı bir şekilde sürdürebilmeleri için güçlü bir finansal yapıya sahip olmaları önem taşımaktadır. Bu noktada finansal sağlık kavramı ortaya çıkmakta olup, temel olarak bankaların hem kendi yapısal özellikleri nedeniyle hem de ekonominin genel durumundan kaynaklı olarak bünyelerinde barındırdıkları kırılganlıklara karşı dayanıklılığını ifade etmektedir. Her ne nedenle olursa olsun kırılganlıkların azaltılabilmesi için risklerin iyi yönetilmesi, bankaların performanslarının ve finansal yapılarının yakından takip edilmesi gerekmektedir.

Çalışmada, bankaların piyasa yapıcılık fonksiyonu, finansal sağlamlığın bir belirleyicisi olarak ele alınarak model geliştirilmesi hedeflenmiştir. Para politikalarının etkinleştirilmesi ve piyasa risklerinin azaltılmasına yönelik olarak devlet iç borçlanma senetleri piyasalarının düzenlenmesini amaçlayan piyasa yapıcılık sisteminin en önemli aktörlerini ticari bankalar oluşturmaktadır. Bu kapsamda bankaların finansal sağlamlığı bakımından, piyasa yapıcılığının uygun bir gösterge olacağından hareketle, bankaların piyasa yapıcı olmasını etkileyen finansal oranlar,

geliştirilen model doğrultusunda belirlenmeye çalışılmıştır. Bu kapsamda öncelikle bankaların finansal sistemdeki yeri ve önemine değinilmiş, Türkiye’de bankacılık sektörünün kurumsal ve finansal yapısı çeşitli sayısal verilerle ortaya konarak, sektörün genel görünümüne yer verilmiştir. Sonraki bölümde, finansal sağlamlık kavramı, bankaların karşılaştığı riskler kapsamında açıklanarak bankalarda kırılganlığa neden olan faktörler mikro ve makro bazda ele alınmıştır. Bununla birlikte finansal sağlamlığın tespitine ilişkin çeşitli kurumlar tarafından geliştirilen düzenlemelere yer verilmiştir. Çalışmanın bir diğer bölümünde piyasa yapıcılık kavramı ve bankaların bu kapsamdaki fonksiyonu anlatılmıştır. Sonraki bölümde ise finansal sağlamlığın belirlenmesine yönelik olarak geliştirilmiş ve yaygın şekilde kullanılan modeller açıklanmıştır. Son olarak ise, bankaların piyasa yapıcı olmalarında etkisi bulunan finansal oranların tespit edilmesi amacıyla lojistik regresyon analizi uygulanmıştır. Türkiye’de faaliyet gösteren ticari bankaların verileri kullanılarak yapılan analiz sonucunda elde edilen bulgular detaylı olarak açıklanmıştır.

Bu çalışmanın; piyasa yapıcılık fonksiyonu kapsamında ticari bankalarda finansal sağlamlık kavramını ele alması ve bu doğrultuda bankaların piyasa yapıcı olmalarında etkili olan faktörlerin belirlenmesi bakımından, diğer çalışmalardan farklılaşarak literatüre katkı sağlaması amaçlanmaktadır.

2. TÜRKİYE’DE BANKACILIK VE TİCARİ BANKALAR

2.1. Bankaların Finansal Sistemdeki Yeri

Finansal sistem, ekonomide fon arzı ve fon talebi olan ekonomik birimlerin, fon transferini düzenleyen finansal araçlar ile finansal kurumların, düzenleyici kurallar kapsamında bir araya gelerek oluşturduğu kompleks bir yapıyı ifade etmektedir. (Günel, 2007:19)

Ekonomide fon fazlası olanlar ile fon eksiği olanlar arasındaki fon transferinin merkezini oluşturan finansal sistem, finansal araçların alınıp satıldığı finansal piyasalar ve bunların alım satım işlemlerine aracılık eden finansal kuruluşlar ile bunları düzenleyen kurumlardan oluşmaktadır. Bir başka ifade ile, finansal sistem; kamu ve özel sektör finansal kuruluşlarını, ticari bankaları, sigorta şirketlerini, finans şirketleri ile yatırım fonlarını kapsamaktadır. (Mishkin ve Eakins, 2015:6)

Finansal sistemi oluşturan unsurlar; tasarruf sahipleri, yatırımcılar, finansal varlıklar, finansal piyasalar ile finansal kurumlar olup, katılımcılar ise kişiler, işletmeler, aracı kurumlar ve hükümetlerdir. Bu ekonomik birimlerin kullandığı finansal araçlar ise; tahvil, bono, hisse senedi vb. menkul kıymetlerden oluşmaktadır. (Günel, 2007:19)

Finansal sistem, düzenleyici hukuki ve idari kurallar kapsamında çalışmaktadır. Bu doğrultuda hükümetler, yasa ve yönetmelikler ile sistemin işleyişini düzenlemekte, denetim kurumları aracılığıyla da sistemi kontrol altında tutmaktadırlar. (Korkmaz ve Ceylan, 2015:2)

Finansal kurumlar, ekonomide birçok fonksiyonu yerine getirmektedir. Bunlardan en önemlisi ekonomik birimler arasında fon transferinin gerçekleşmesine imkan tanımasıdır. Tasarruf sahiplerinden, fon ihtiyacı olanlara fon transferini ucuz ve düzenli bir şekilde aktarımını sağlamaktadır. Taraflar arasında fon akışını sağlayan finansal aracı kurumların başında ise bankalar yer almaktadır. (Sarıaslan ve Cengiz, 2014:22)

Ekonomilerin güçlü ve istikrarlı bir yapıya sahip olabilmeleri, temel olarak sağlam bir ulusal paraya ve gelişmiş bir finans sektörünün varlığına bağlı olmaktadır. Finans sektörünün ekonomideki önemi ise büyüme sürecindeki rolünden kaynaklanmaktadır. Sermaye birikiminin sağlanması, finansal kaynakların toplanması ve

kullanılmasının yanı sıra teknolojik gelişmeler vb. konularda önemli rol oynamaktadır. Gelişmiş bir finans sektörü sayesinde kaynakların toplanması, değerlendirilmesi ve aktarımı daha düşük maliyetle gerçekleştirilebilmektedir. Finans sektörünün gelişmiş olması aynı zamanda yatırımcılar ve tasarruf sahipleri için etkin ve verimli bir ortam sağlamaktadır. Bu durum ise ekonomik büyümeye olumlu yönde yansımaktadır. (Günel, 2007:20)

Faaliyetleri kapsamında etkinlik ve önem bakımından en önemli finansal kuruluşları bankalar oluşturmaktadır. Bu durumun temel nedeni olarak, bankaların aşağıdaki özellikleri gösterilmektedir: (Aydın, 2015:11)

- Kurumsal geçmişlerinin yüzyıllar öncesine dayanması
- Geniş bir coğrafyaya yayılmış olmaları
- Kurumsallaşmalarını günümüz itibarıyla tamamlamış olmaları
- Toplumların geniş bir kesimine hitap etmesi
- Teknolojik gelişmelere kolay uyum sağlayabilmeleri

Tüm bu özellikleri kapsamında bankalar, dünya ekonomilerinde en önemli finansal kuruluşlar olarak kabul edilmektedir. Gelişmiş ekonomilerde bankacılık sektörü, sanayileşmenin bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Türkiye’de ise bankacılığın oluşumu, Osmanlı Devleti’nin çöküş döneminde hazinenin finansman ihtiyacını karşılayabilmek amacına dayanmaktadır. Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren bankaların temel görevleri, ekonomik kalkınmanın ve sanayileşmenin sağlanabilmesi kapsamında şekillenmiştir. Bu durum ise finansal sistemin bankacılık sektörü ile paralel bir gelişim göstermesine neden olmuştur. (Aydın, 2015:12)

Gelişmekte olan birçok ülkede olduğu gibi, Türkiye’de de finansal sistemin temelini bankacılık sektörü oluşturmaktadır. Son yıllardaki gelişmelere rağmen, gelişmiş ülkeler ile karşılaştırıldığında Türkiye’de banka dışı finansal kuruluşların yeterince gelişmediğini ve günümüzde bankacılık sektörünün önemini halen koruduğunu söylemek mümkündür. (Parasız, 2011: 21)

2.2. Türkiye’de Bankacılık Sektörünün Genel Görünümü

Türkiye’deki finansal kuruluşlar içinde aktif büyüklük bakımından en fazla paya sahip kuruluşlar bankalardır. 2022 yılı itibarıyla bankalar, 14.344 milyar TL aktif büyüklüğü ile finansal sektörün %83’ünü oluşturmaktadır. (TBB, 2022)

Türkiye’de bankacılık sektörünün genel görünümü, kurumsal yapı ve finansal yapı kapsamında değerlendirilebilmektedir. Bu değerlendirmeye göre kurumsal yapı, bankaların tür ve sahiplik yapıları kapsamında ayrımını ifade ederken; finansal yapı sektörün içinde yer aldığı finansal durumu göstermektedir. (Günel, 2007:22)

2.2.1. Kurumsal Yapı

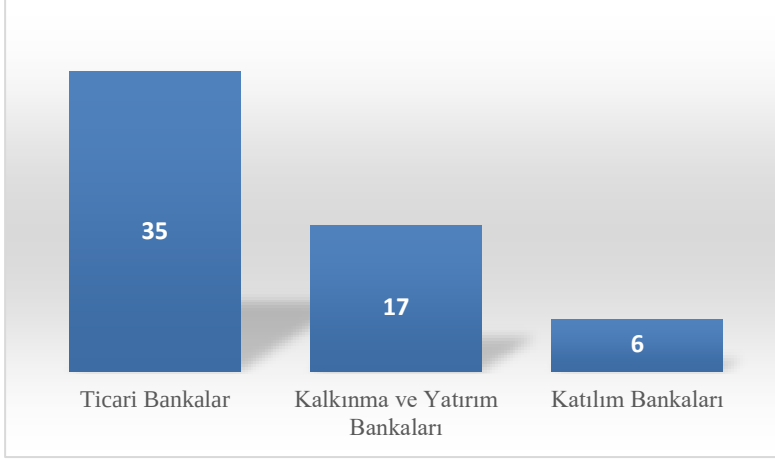
Türkiye’de bankacılık sektörünün kurumsal yapısı, Tablo 2.1.’de görüldüğü üzere T.C. Merkez Bankası, ticaret (mevduat) bankaları, katılım bankaları, kalkınma ve yatırım bankaları ile TMSF’ye devredilmiş bankalardan oluşmaktadır.

Bankacılık Sektörünün Kurumsal Yapısı				
T.C. Merkez Bankası	Ticaret (Mevduat) Bankaları	Katılım Bankaları	Kalkınma ve Yatırım Bankaları	TMSF’ye Devredilmiş Bankalar
	- Kamu Sermayeli		- Kamu Sermayeli	
	- Özel Sermayeli		- Özel Sermayeli	
	- Yabancı Sermayeli		- Yabancı Sermayeli	

Tablo 2.1. Bankacılık sektörünün kurumsal yapısı

Kaynak: TBB, Bankalarımız (2022)

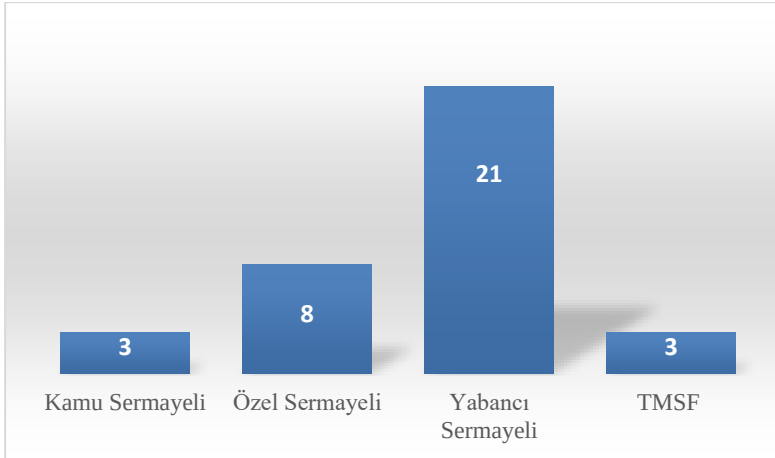
5411 sayılı Bankacılık Kanunu kapsamında ise; ticaret (mevduat) bankaları, katılım bankaları, kalkınma ve yatırım bankaları sınıflandırmasından oluşan bir kurumsal yapıya sahiptir. Türkiye’de bankacılık sektöründe 2022 yılı itibarıyla 58 banka faaliyet göstermektedir. Grafik 2.1.’de görüldüğü üzere; bu bankaların 35 tanesi ticaret bankaları, 17 tanesi kalkınma ve yatırım bankaları, 6 tanesi ise katılım bankalarından oluşmaktadır.

Grafik 2.1. Bankacılık sektöründeki banka türlerinin sayısı

Kaynak: TBB, Bankalarımız (2022)

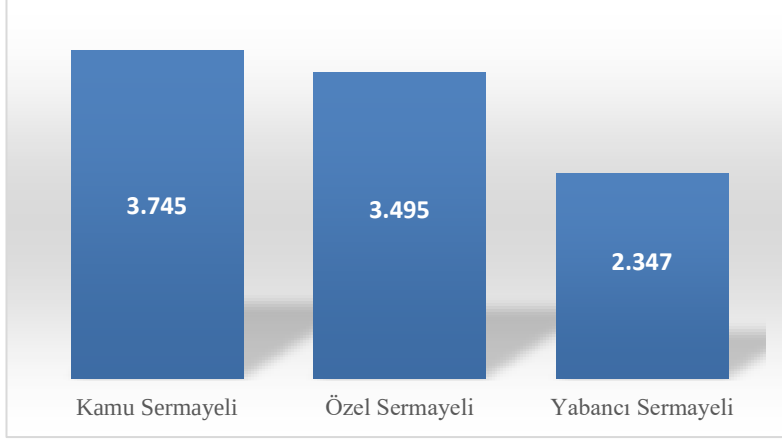
Türkiye’de bankacılık sektörü ağırlıklı olarak ticaret bankalarından oluşmakta olup, ilgili bankalar sektörde %60’lık paya sahiptir. Grafik 2.2.’e göre; 2022 yılı itibariyle faaliyet gösteren ticaret bankalarının 3’ü kamu sermayeli, 8’i özel sermayeli bankadır. Yurtdışında yerleşik kişi ve kuruluşların %51’lik payını oluşturduğu yabancı sermayeli bankaların sayısı ise 21’dir. Kalkınma ve yatırım bankalarının 3’ü kamu sermayeli, 10’u özel sermayeli ve 4’ü yabancı sermayeli bankalardan oluşmaktadır.

Grafik 2.2. Sermaye sahipliği bakımından ticari bankalar

Kaynak: TBB, Bankalarımız (2022)

Türkiye’de bankacılık sektörü, çok sayıda şubeden oluşan bir yapı göstermektedir. Grafik 2.3.’e göre 2022 yılında toplam şube sayısı 11.040’dır. Bu rakamın 9.590’si ticaret bankalarının şubelerine ait olup, en fazla şube sayısına sahip banka grubu ise kamu sermayeli ticaret bankalarıdır.

Grafik 2.3. Sermaye sahipliği bakımından ticari bankaların şube sayıları

Kaynak: TBB, Bankalarımız (2022)

2.2.2. Finansal Yapı

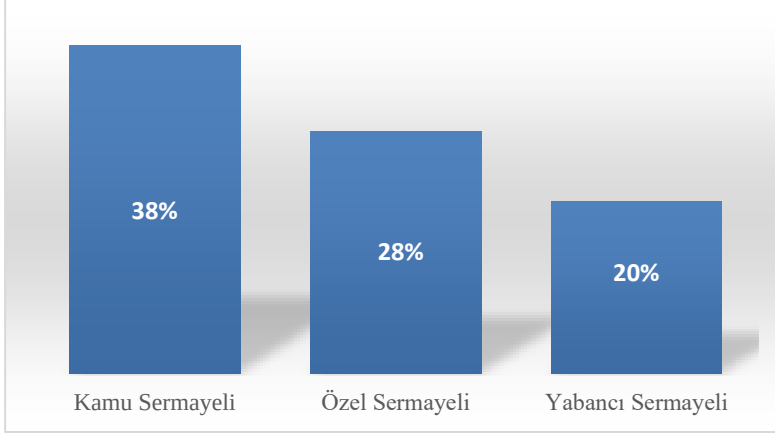
Türkiye’de bankacılık sektörünün finansal yapısı, bankaların temel bilanço kalemleri kapsamında ele alındığında, sektörün aktif toplamı 2022 yıl sonu itibariyle 14.344 milyar TL’dir. Aktif büyüklüğüne göre ilk 10 banka sıralaması Tablo 2.2.’de yer almakta olup, en yüksek aktif toplamına sahip bankaların aynı zamanda kredi ve mevduat toplamı bakımından en yüksek değerleri aldığı görülmektedir.

Bankalar	Toplam Aktifler	Toplam Krediler	Toplam Mevduat	Net Dönem Kar/Zararı
T.C. Ziraat Bankası	2.311.665	1.266.351	1.739.269	41.092
Türkiye Vakıflar Bankası	1.681.061	953.725	1.127.702	24.017
Türkiye İş Bankası	1.408.323	782.423	931.077	61.538
Türkiye Halk Bankası	1.392.140	842.618	1.060.923	14.754
Türkiye Garanti Bankası	1.152.172	669.401	790.664	58.509
Yapı ve Kredi Bankası	1.108.094	604.441	672.765	52.745
Akbank	1.075.186	560.350	679.325	60.024
QNB Finansbank	601.755	361.481	394.284	17.224
Denizbank	526.295	301.068	353.601	17.173
Türk Ekonomi Bankası	275.147	149.333	200.391	11.191

Tablo 2.2. Bankacılık sektöründe aktif büyüklüğüne göre ilk 10 banka

Kaynak: TBB, Bankalarımız (2022)

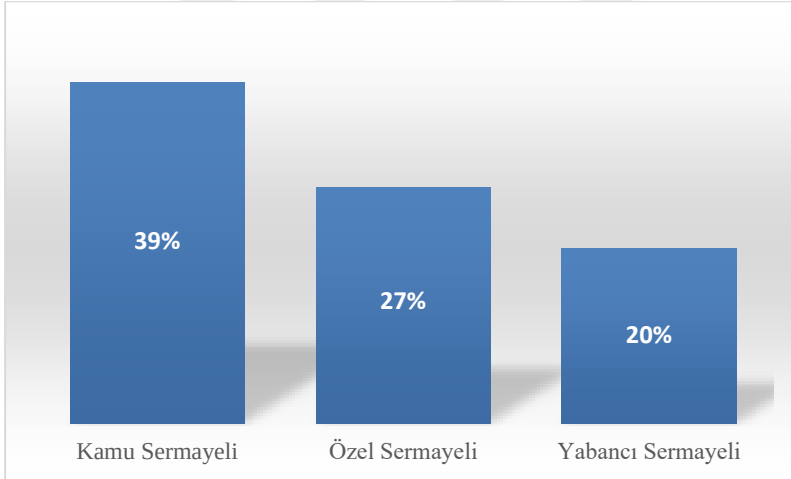
2022 yılı itibariyle ticari bankaların aktiflerinin sektör içindeki payı %86 iken, kalkınma ve yatırım bankalarının payı %6 ve katılım bankalarının payı %8’dir. Grafik 2.4.’de ticari bankalar arasında kamu sermayeli bankaların aktiflerinin sektör içindeki payının %38 ile en yüksek paya sahip olduğu görülmektedir. Bu bankaları %28 sektör payı ile özel sermayeli bankalar ve %20 sektör payı ile yabancı sermayeli bankalar izlemektedir.

Grafik 2.4. Sermaye sahipliği bakımından ticari bankaların aktiflerinin payı

Kaynak: TBB, Bankalarımız (2022)

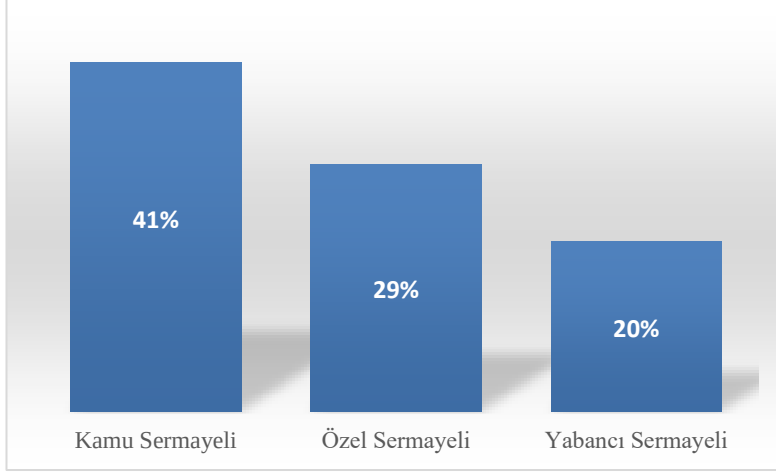
Banka gruplarının 2022 yılı itibariyle sektörün kredi büyüklüğünden aldıkları paylara bakıldığında ise; ticari bankaların %86 orana sahip olduğu görülmektedir. Kalkınma ve yatırım bankaları %6, katılım bankaları %8 paya sahiptir. Grafik 2.5'e göre ticari bankalar arasında kamu sermayeli bankaların kredilerinin sektör içindeki payı %39 olup, ilk sırada yer almaktadır. İkinci sırada ise %27 ile özel sermayeli bankalar yer almaktadır.

Grafik 2.5. Sermaye sahipliği bakımından ticari bankaların kredilerinin payı

Kaynak: TBB, Bankalarımız (2022)

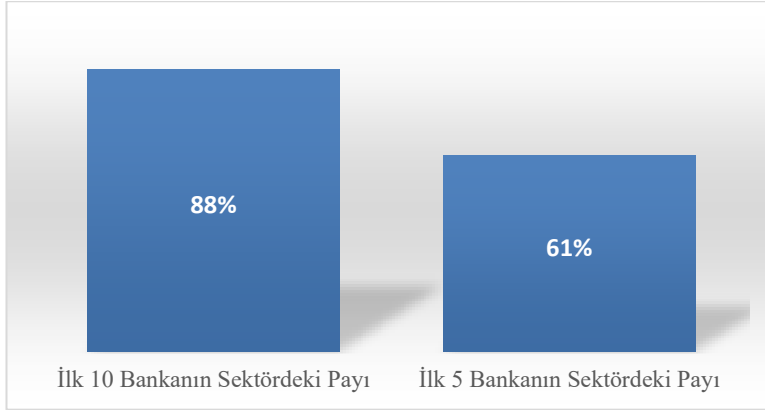
2022 yılı itibariyle ticari bankaların mevduatlarının bankacılık sektörü içindeki payı %90 olup, sektöre hakim konumdadır. Grafik 2.6.'da ticari bankalar arasında kamu sermayeli bankaların, sektör içinde %41 oran ile en yüksek paya sahip olduğu görülmektedir. Bu bankaları %29'luk pay ile özel sermayeli bankalar ve %20'lik pay ile yabancı sermayeli bankalar izlemektedir.

Grafik 2.6. Sermaye sahipliği bakımından ticari bankaların mevduatlarının payı

Kaynak: TBB, Bankalarımız (2022)

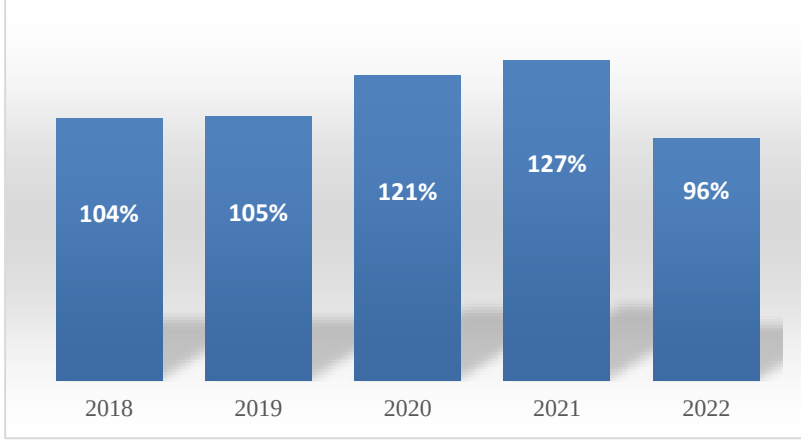
Grafik 2.7.'e göre Türkiye'de bankacılık sektöründe, 2022 yılında en yüksek aktif büyüklüğüne sahip ilk beş bankanın sektör içindeki payı %61'dir. İlk beş banka sektördeki mevduat toplamından %66 pay almaktadır. Grafik 2.7.'de aynı zamanda bankacılık sektöründe ilk on bankanın toplam aktifler içindeki payının %88 olduğu görülmektedir. İlk on bankanın toplam mevduatlar içindeki payı %92 iken, krediler içindeki payı ise %88'dir.

Grafik 2.7. Aktif büyüklüğü bakımından ticari bankaların sektör payları

Kaynak: TBB, Bankalarımız (2022)

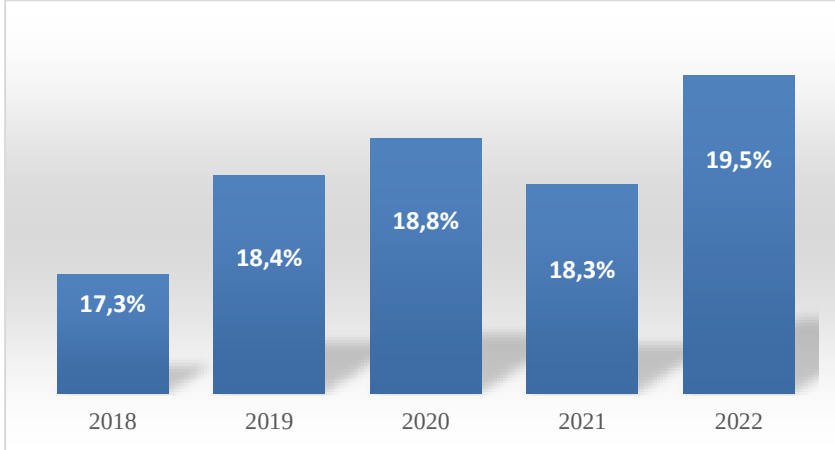
Grafik 2.8.'e göre Türkiye'de bankacılık sektörünün toplam aktif büyüklüğünün GSYH'a oranının, 2018-2022 yılları arasında %96 ve %127 değer aralığında seyrettiği görülmektedir. 2020 yılında %121'e yükselen oran, 2021 yılında %127'e ulaşmıştır. İlgili oran, 2022 yılında ise %96 seviyesine gerilemiştir.

Grafik 2.8. Bankacılık sektörü toplam aktifler/GSYH oranı

Kaynak: TBB, Bankalarımız (2022)

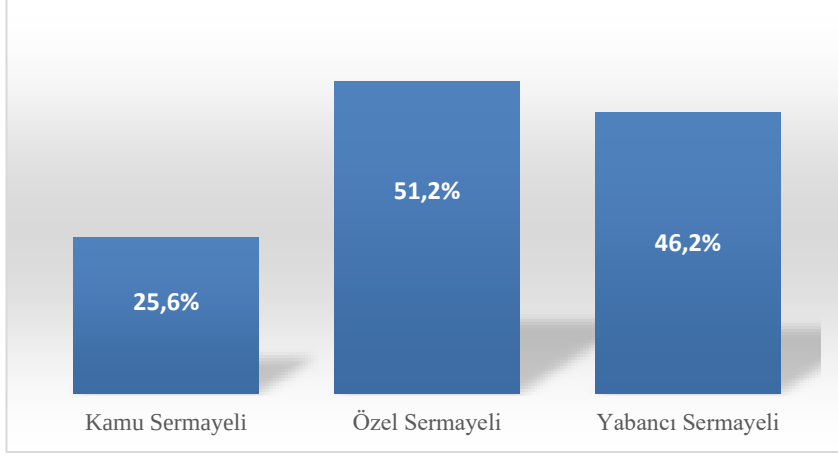
Türkiye’de bankacılık sektöründe sermaye yeterlilik oranının yıllar itibariyle gelişimi incelendiğinde, Grafik 2.9.’a göre 2018-2022 yılları arasında ilgili oranın %17’nin altına düşmediği görülmektedir. Söz konusu dönemde sermaye yeterlilik oranı en yüksek değere %19,5 ile 2022 yılında ulaşmıştır. Banka gruplarına bakıldığında ise, ticari bankaların sermaye yeterlilik oranı %19,2 iken katılım bankalarında bu oran %20,3, kalkınma ve yatırım bankalarında ise %23’dir.

Grafik 2.9. Bankacılık sektörü sermaye yeterlilik oranı

Kaynak: TBB, Bankalarımız (2022)

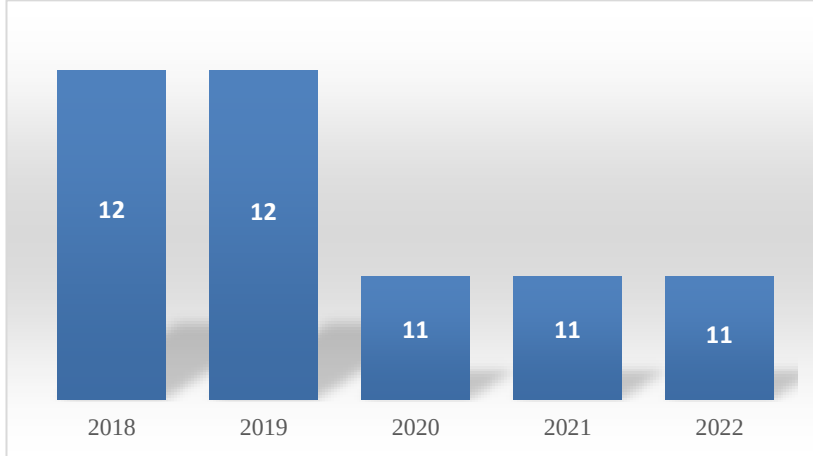
2022 yılında Türkiye’de bankacılık sektörünün ortalama özkaynak karlılığı %41 olarak gerçekleşmiştir. Grafik 2.10.’a göre; sermaye sahipliği bakımından banka gruplarında en düşük karlılık oranına %25,4 ile kamu sermayeli bankaları sahiptir.

Grafik 2.10. Sermaye sahipliği bakımından ticari bankaların özkaynak karlılığı

Kaynak: TBB, Bankalarımız (2022)

Türkiye’de bankacılık sektöründe 2018-2022 yılları arasında piyasa yapıcılık fonksiyonu üstlenen ticari banka sayıları Grafik 2.11.’de yer almaktadır.

Grafik 2.11. Bankacılık sektöründeki piyasa yapıcı banka sayıları

Kaynak: T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığı, Basın Duyuruları (2018-2022)

2018-2022 yıllarını içeren dönemde Türkiye’de bankacılık sektöründe piyasa yapıcı banka olarak belirlenen ticari bankalar Tablo 2.3.’de gösterilmektedir. Bu kapsamda 2018 ve 2019 yıllarındaki piyasa yapıcı bankaların aynı bankalar olduğu görülmektedir. Benzer şekilde, 2020 ile 2022 yılları arasında aynı bankalar piyasa yapıcı olarak belirlenmiştir.

2018	2019	2020	2021	2022
T.C. Ziraat Bankası	T.C. Ziraat Bankası	T.C. Ziraat Bankası	T.C. Ziraat Bankası	T.C. Ziraat Bankası
T. Halk Bankası	T. Halk Bankası	T. Halk Bankası	T. Halk Bankası	T. Halk Bankası
T. Vakıflar Bankası	T. Vakıflar Bankası	T. Vakıflar Bankası	T. Vakıflar Bankası	T. Vakıflar Bankası
Akbank	Akbank	Akbank	Akbank	Akbank
Türk Ekonomi Bankası	Türk Ekonomi Bankası	Türk Ekonomi Bankası	Türk Ekonomi Bankası	Türk Ekonomi Bankası
Türkiye İş Bankası	Türkiye İş Bankası	Türkiye İş Bankası	Türkiye İş Bankası	Türkiye İş Bankası
Yapı ve Kredi	Yapı ve Kredi	Yapı ve Kredi	Yapı ve Kredi	Yapı ve Kredi
Denizbank	Denizbank	Denizbank	Denizbank	Denizbank
HSBC Bank	HSBC Bank	HSBC Bank	HSBC Bank	HSBC Bank
ING Bank A.Ş.	ING Bank A.Ş.	QNB Finansbank	QNB Finansbank	QNB Finansbank
QNB Finansbank	QNB Finansbank	T. Garanti Bankası	T. Garanti Bankası	T. Garanti Bankası
T. Garanti Bankası	T. Garanti Bankası			

Tablo 2.3. Bankacılık sektöründe 2018-2022 dönemi piyasa yapıcı bankalar

Kaynak: T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığı, Basın Duyuruları (2018-2022)

3. BANKALARDA FİNANSAL SAĞLAMLIK

3.1. Finansal Sağlamlık Kavramı

Ülke ekonomilerinin güçlü ve istikrarlı bir yapıya sahip olması, gelişmiş bir finansal sistem ile mümkün olmaktadır. Finansal sistemin temelini oluşturan bankalar, bu noktada etkin rol oynamaktadır (Maliszewski, 2009:368). Özellikle finansal entegrasyonun artmasıyla beraber, bankacılık sektörünün ekonomideki fonksiyonları küresel olarak büyük önem taşımaktadır. Bu nedenle bankaların performanslarının değerlendirilmesi ve takibine yönelik çalışmalar, ülke ekonomilerinin odak noktasındadır. Bu kapsamda ele alınan çalışma alanlarından birini ise finansal sağlamlık oluşturmaktadır (Yıldırım, 2021:10).

Finansal sağlamlık kavramı temel olarak, bankaların faaliyetlerini istikrarlı olarak devam ettirebilmelerini ifade etmektedir (Koç ve Karahan, 2017:148). Bu kavram, bankaların olumsuz olaylara dayanabilme kabiliyeti olarak da ifade edilmektedir (Lindgren ve diğerleri, 1996:9).

Bir başka tanıma göre finansal sağlamlık, bankaların kısa ve uzun vadeli finansal yükümlülüklerini zamanında yerine getirebilme gücü olarak tanımlanmaktadır. (Ouma ve Kirori, 2019:93) Bir diğer tanıma göre, bankaların uzun vadeli sabit giderlerini karşılamak ve uzun vadeli büyüme planlarını gerçekleştirmek için ödeme gücü pozisyonlarını koruma yeteneğini ifade etmektedir (Kattel, 2015:36).

Finansal sağlamlık, bankacılık sektörünün yeterli sermaye düzeyine sahip olması ve yükümlülüklerini zamanında yerine getirebilmesi hakkında bilgi veren bir kavram olarak da tanımlanmaktadır (Sanar ve Kara, 2016:114).

Bankacılık sektöründe sağlamlık, bankaların finansal kırılganlıklara karşı dayanıklılığı olarak da ifade edilmektedir. Bankaları, faaliyetleri kapsamında etkileyen birçok faktör, finansal kırılganlığa neden olmaktadır (Şit, 2022:128).

Bu faktörlerden bir kısmı, bankaların finansal durumlarından, bir kısmı ekonominin genel durumundan kaynaklanırken; bir kısmı ise bankalara özgü özellikler nedeniyle ortaya çıkmaktadır. Bu kapsamda bankaların sermaye yetersizlikleri, aktif kalitelerinin düşük olması, likidite yetersizlikleri vb. finansal durumlar bankalar için kırılganlık unsurlarını oluşturmaktadır. Ekonomik büyüme, enflasyon oranları, finansal

serbestleşme dönemi gibi ekonomik göstergeler de finansal kırılganlığa neden olmaktadır (Parasız, 2011:127). Bununla birlikte kırılganlık, bankaların faaliyetlerinin niteliği ve finansal yapılarının farklılık göstermesinden de kaynaklanmaktadır. Söz konusu farklılıklar; bankaların kısa vadeli borçlanıp, uzun vadede fon kullandırarak vade uyumsuzluğunu bünyelerinde barındırmaları, sermaye yapılarının ağırlıklı olarak borç yönünde şekillenmesi vb. özellikler olarak sıralanmaktadır. Bankacılık sektörü, tüm bunların yanı sıra; dünya ekonomilerinin durumu, teknolojik gelişmeler, ekonomik birimlerin beklentileri vb. birçok faktörden etkilenmektedir (Çoşkun, 2010:99).

Yapılan farklı tanımlamalardan anlaşılacağı üzere, finansal sağlamlık temel olarak, bankaların genel finansal sağlığını ifade etmektedir. Sağlam bir bankacılık sistemi ise, aktif büyüklüğü bakımından sektörün çoğunluğunu oluşturan bankaların yükümlülüklerini karşılama yeteneklerinin olduğu, bir başka deyişle yeterli borç ödeme gücüne sahip olduğu ve muhtemelen bu durumda kalacakları bir sistem olarak tanımlanmaktadır (Lindgren ve diğerleri, 1996:22).

Bankaların finansal sağlamlığı hem tasarruf sahipleri hem banka hissedarları hem de ekonominin tamamı için önem taşımaktadır (Rahman, 2017:64). Finansal sistemde fon fazlasına sahip olan tasarruf sahipleri, bankalar aracılığıyla fonlarını mevduat olarak değerlendirmektedir. Bankaların en büyük fon kaynağını oluşturan bu mevduatlar, belirli bir süre sonra teslim edilmek üzere kullanılmaktadır. Bu kapsamda bankalar, mevduat sahipleri tarafından talep edildiğinde veya vadesinde, ilgili mevduatları iade edebilmek için her zaman ödeme gücüne sahip olabilmelidir. Aksi durumda, bankaların iflasına yol açabilecek bir süreç sonunda tasarruf sahiplerinin birikimlerini kaybetme ihtimali ortaya çıkmaktadır (Şit, 2022:130).

Benzer şekilde, diğer işletmelerde olduğu gibi temel amacı kar elde etmek olan bankalar, hissedarlarına karşı sorumluluk taşımaktadır. Bu doğrultuda, banka yönetimi kar sağlayarak hissedarların servetlerini artırmakla yükümlüdür. Bu gerçekleşmediğinde, bankalar için iflas söz konusu olduğunda ise banka hissedarları, yatırımlarının tamamını kaybetme durumu ile karşı karşıya kalabilecektir. Bu nedenle bankaların finansal yapılarının sağlam olup olmadığının belirlenmesi önemli olmaktadır (Yıldırım, 2021:846).

Bankacılık sektörünün finansal sağlamlılığı, ekonomi için de büyük önem taşımaktadır. Çünkü, bankalar aracılık fonksiyonları kapsamında ekonomideki kaynakların tahsis edilmesine ve optimum şekilde kullanılmasına imkan tanımaktadır. Bununla birlikte bankalar, tasarrufların yatırımlara yönlendirilmesini sağlayarak ekonomik büyümeyi teşvik edici rol oynamaktadır (Selimler ve Karadağ, 2020:81). Bankalar ayrıca, uluslararası ticaretin gelişimine katkı sağlarken, para politikası uygulamalarının etkin bir şekilde yürütülmesine destek olmaktadır. Bu doğrultuda, finansal yapısı sağlam olmayan bir bankacılık sektörü, ekonominin tamamını olumsuz yönde etkileme potansiyeli taşımaktadır (Akgüç,2007:24).

Bankaların ekonominin tamamını etkileme potansiyeli, finansal sistemdeki etkin rollerinden kaynaklanmakta olup, bu durum bankalar için sistemik risk etkisi kavramı ile ifade edilmektedir. Bankacılık sektöründe sistemik risk, birden fazla bankanın eş zamanlı durumda başarısız olma olasılığını ifade etmektedir. Bankalar için başarısızlık ise temel olarak, başta mevduat sahipleri olmak üzere, alacaklılara karşı yükümlülüklerin yerine getirilememesi durumu olarak tanımlanmaktadır (Kaufman,1996:19). Bu kapsamda sistemik risk, genellikle bir bankanın başarısız olması ile başlayarak, zincirleme bir bulaşma yoluyla diğer bankalara yayılması ile ortaya çıkmaktadır. Bununla birlikte, ekonomik dalgalanmalar, faiz ve döviz kurlarının yükselmesi vb. makroekonomik şoklar nedeniyle de oluşabilmektedir. Ancak, sonuç itibarıyla bankaların taşıdığı sistemik risk potansiyeli, hem finansal sistem hem de ekonomi için olumsuz etkilere sahiptir.

Aynı ödeme sistemi içinde yer alan bankaların birbirleriyle olan borç-alacak ilişkileri, bilanço yapıları, sektördeki bankaların birbirlerine olan duyarlılığının temel nedenini oluşturmaktadır. Bankalar arasındaki bu duyarlılık, herhangi bir bankanın finansal sıkıntı içine düşmesi durumunda, sektördeki ödeme sisteminin tıkanmasına, dolayısıyla sorunun diğer bankalara yayılmasına neden olabilmektedir. Bir bankada ortaya çıkan sorun, aynı zamanda tasarruf sahiplerinde panik etkisine neden olarak hızlı bir şekilde diğer bankalara yansiyabilmektedir (Enhoş, 2014:40). Sonuç olarak, bir banka başarısızlığı nedeniyle finansal sisteme duyulan güvenin azalması, sadece bankacılık sektöründe başlayan bir sorunun kısa süre içinde ekonominin tamamını olumsuz yönde etkileyebilme potansiyeline sahip olduğunu göstermektedir.

Benzer şekilde, bankaların reel sektör ile aralarındaki borç-alacak ilişkileri, finansal katılımcıların bilgi eksiklikleri vb. unsurlar yayılma etkisine yol açarak sistemik riske neden olmaktadır. Sonuç itibarıyla, finansal sistemi etkileyen olumsuzluklar, reel sektöre de yansiyarak, ekonomiyi etkileyebilmektedir.

Bankacılık sektöründe finansal başarısızlıklar, sistemik risk dolayısıyla kısa sürede yayılma etkisi göstererek, finansal sistemden reel sektöre kadar etki alanını genişletebilmektedir (Kaufman,1996:22). Bu kapsamda ekonominin tamamını etkileme potansiyelleri nedeniyle banka başarısızlıklarının zamanında tespit edilmesi büyük önem taşımaktadır.

Bankalarda finansal başarısızlıkların gerçekleşmesi, uzun sürelerde meydana gelmektedir. Bu durum, bankaların özellikle mevduat tabanlarını koruyabilmeleri halinde kaynak elde etmeye devam edebilmeleri nedeniyle gerçekleşmektedir. Dolayısıyla bankalar, borçlanma olanaklarına sahip oldukları sürece finansal durumlarındaki olumsuz yöndeki değişimler, bankaların finansal tablolarına gecikmeli olarak yansımaktadır. Bu süreç ise, borçların tamamen ödenemeyecek duruma gelmesine kadar sürebilmektedir. İlgili süreç sonunda borçların ödenememesi durumu, sadece sorunun kaynağı olan bankayı değil, aynı zamanda bankacılık sektörünün tamamını etkileyebilmektedir (Enhoş, 2014:42). Bu doğrultuda, başarısızlıkların önlenmesi, muhtemel sorunların önceden tespit edilerek önlem alınabilmesi bankacılık sektörünün genel sağlığı için çok önemlidir.

Başarısızlıkların zamanında belirlenebilmesi kapsamında ise, bankacılık sektöründeki risklerin yönetimi önemli rol oynamaktadır. Bu durum, bankalar için başarısızlığın, genellikle kötü yönetim dolayısıyla ortaya çıkan risklerin bir sonucu olmasından kaynaklanmaktadır. Bankalar, faaliyetleri kapsamında birçok risk ile karşı karşıya kalmaktadır. Bu risklerden başlıcaları; kredi riski, likidite riski ve piyasa riskinden oluşan finansal risklerdir. Bunun yanı sıra bankalar; bilanço ve bilanço dışı unsurlarından kaynaklanan çeşitli riskler ile de karşı karşıya kalmaktadır (Enhoş, 2014:16).

Tüm bu risklerin varlığında, bankalar güçlü bir finansal yapıya sahip olmak zorundadır. Çünkü, belirsizliğin faaliyet sonuçlarını önemli ölçüde etkilediği bankacılık sektöründe, bu risklerin yönetilmesi kırılganlıkları azaltırken, yönetilemeyen riskler ise başarısızlığın temel nedeni olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu

nedenle başarısızlığa yol açan kırılganlıklar, risklerin zamanında doğru olarak belirlenmesi ve ölçülmesi ile giderilebilmektedir.

Bu kapsamda, kırılganlığı ortadan kaldıran bir faktör olarak finansal sağlamlık kavramı önem kazanmaktadır (Koç ve Karahan, 2017:148) Bankacılık sektörünün sağlamlığı, finansal sıkıntıya karşı savunmasız bankaların tahmini ve tespiti yoluyla belirlenmektedir. Bu sayede erken uyarı sinyallerinin fark edilerek, banka iflaslarının ve olası olumsuz etkilerinin azaltılabilmesi mümkün olmaktadır.

Belirsizliğin etkin olduğu bankacılık sektöründe bankalar, faaliyetleri kapsamında birçok risk ile karşı karşıya kalmaktadırlar. Bankaların kırılganlıklarının önemli bir bölümünü oluşturan ve finansal sağlamlıkları kapsamında yönetmeleri gereken risklerin bankacılık sektöründeki yeri aşağıdaki gibi özetlenebilmektedir.

Risk kavramının kelime anlamı olarak kökeni Latince'de yer alan "risco" kelimesinden gelmekte olup, temel olarak belirsizliğe karşı maruz kalınan durum olarak tanımlanmaktadır (Anderson, 2005:34). Zarara uğrama olasılığı, bir sonucun belirsizlik derecesi olarak da tanımlanan risk kavramı, potansiyel tehlike veya kayıp olarak da ifade edilmektedir. Riskin bir başka tanımı da beklenenden farklı gerçekleşen sonuçlar nedeniyle oluşabilecek zarar ihtimali şeklinde yapılmaktadır. Gelecekte oluşabilecek tehlikeleri içermesi, tam olarak belirlenme imkanının bulunmaması, olumsuz sonuçlara yol açabilmesi, değişkenlik gösterme potansiyeli taşıması vb. unsurlar, riskin başlıca özelliklerini oluşturmaktadır. (Babuşçu, 2005:4) Risk kavramının bu genel tanımlamaların yanı sıra bilim dallarına göre farklılaşmış ifade şekilleri de mevcuttur. Bu doğrultuda risk, istatistik biliminde beklenen değerden sapma olarak açıklanırken, finans literatüründe olumsuz sapma olarak ifade edilmektedir (Ayan, 2007:8). Risk kavramının, çalışmanın odak noktasını oluşturan bankacılık sektörüne ilişkin kullanımı ise aşağıda detaylandırılmıştır.

Bankalar açısından risk; başarısızlığı, yükümlülüklerin yerine getirilmemesi veya beklenmeyen durumlar nedeniyle zarar etme ihtimali olarak tanımlanmaktadır. (Bolgün ve Akçay, 2009:203) Risk, bankaların başta karlılık olmak üzere faaliyetlerini doğrudan etkilediği için, varlıklarını tehdit edebilecek unsurları ifade etmektedir. BDDK'nın tanımına göre risk; *"bir işleme veya faaliyete ilişkin parasal kaybın ortaya çıkması veya bir giderin yada zararın oluşması durumunda ekonomik faydanın azalması ihtimali"* olarak tanımlanmaktadır (BDDK, 2006).

Bankaların sağlıklı bir şekilde varlıklarını sürdürebilmeleri, faaliyetleri kapsamında maruz kaldıkları riskleri yönetebilmelerine bağlı olmaktadır. Bu kapsamda bankacılıkta risk yönetiminin üç temel unsuru bulunmaktadır. Bunlar; alınan risk, tahsis edilen sermaye ve beklenen getiridir. Günümüz modern bankacılığında, risk yönetiminin temelini bu unsurlar arasında dengenin sağlanabilmesi oluşturmaktadır (Yarız, 2011:9).

Bankalar, diğer işletmelerden farklı olarak, ağırlıklı şekilde yabancı kaynaklar kullanarak faaliyetlerini yerine getirmektedir. Bu kapsamda bankaların başlıca yabancı kaynaklarını mevduatlar oluşturmaktadır (Parasız, 2011:176). Dolayısıyla, bankalar kendi kaynakları ile değil, yabancı kaynaklar yoluyla gerçekleştirdiği plasmanlar nedeniyle risk üstlenmektedir. Bu yabancı kaynakların etkin bir şekilde yönetilebilmesi, başta mevduat sahipleri olmak üzere, ekonominin zarara uğramaması için büyük önem taşımaktadır. Bu nedenle bankalar sıkı gözetim ve denetime tabi tutulmaktadır. Bu yolla, bankacılık sektörünün karşılaşılabileceği risklerin en aza indirgenmesi ve kontrol altında tutulabilmesi hedeflenmektedir. Bankacılık sektöründe bankaların karşı karşıya kaldıkları başlıca riskler; kredi riski, likidite riski, piyasa riski ve operasyonel risk olarak sıralanmaktadır (Babuşçu, 2010:16). Söz konusu risk türleri aşağıdaki gibi özetlenmektedir:

- Kredi Riski

Bankaların temel fonksiyonu, fon fazlası olanlar ile fon eksiği olanlar arasında kaynak aktarımı yoluyla finansal aracılık yapmaktır. Bu kapsamda bankalar, tasarruf sahiplerinden topladıkları mevduatlar ile ekonomide sermaye ihtiyacı olanların fon taleplerini kredi kullandırımı sayesinde karşılamaktadır. Bankaların temel iki faaliyetinden biri olan kredi, genel olarak gerçek ve tüzel kişilere verilen borçlar olarak ifade edilmektedir (Parasız, 2011:191). Daha açık bir ifade ile kredi, banka itibarının, bir sözleşmeye bağlı olarak bir bedel ve bir miktar nakdin veya bir edimin yerine getirilmesinin taahhüdü karşılığında belirli bir süre için kullandırılması olarak tanımlanmaktadır (Babuşçu, 2010:17).

5411 Sayılı Bankacılık Kanunun 48.Maddesine göre ise kredi kavramı; “*Bankalarca verilen nakdi krediler ile teminat mektupları, kontrgarantiler, kefaletler, aval, ciro, kabul gibi gayrinakdi krediler ve bu niteliği haiz taahhütler, satın alınan tahvil ve benzeri sermaye piyasası araçları, tevdiatta bulunmak suretiyle ya da herhangi bir*

şekil ve surette verilen ödünçler, varlıkların vadeli satışından doğan alacaklar, vadesi geçmiş nakdi krediler, tahakkuk etmekle birlikte tahsil edilmemiş faizler, gayrinakdi kredilerin nakde tahvil olan bedelleri, ters repo işlemlerinden alacaklar, vadeli işlem ve opsiyon sözleşmeleri ile benzeri diğer sözleşmeler nedeniyle üstlenilen riskler, ortaklık payları ve Kurulca kredi Kabul edilen işlemler izlendikleri hesaba bakılmaksızın bu Kanun uygulamasında kredi sayılır” şeklinde ifade edilmektedir (5411 Sayılı Bankacılık Kanunu).

Bu açıklamadan da anlaşıldığı üzere, kredi kavramı sadece nakdi kredi ile sınırlı olmayıp, kapsamı çok daha geniştir. Bankaların faaliyetleri kapsamında gerçekleştirdikleri her işlem ve aldıkları her kararda olduğu gibi, kredi işlemleri de bünyesinde risk barındırmaktadır. Bunun temel nedeni, bankaların, her zaman verdikleri kredinin vadesinde geri ödenmeme olasılığı ile karşı karşıya olmalarıdır. Bu durumda ise kredi riski ortaya çıkmaktadır.

BDDK’nın Bankaların İç Sistemleri Hakkında Yönetmeliği’nde yer aldığı üzere kredi riski; *“kredi müşterisinin yapılan sözleşme gereklerine uymayarak yükümlülüğünü kısmen veya tamamen zamanında yerine getirememesinden dolayı bankanın maruz kalabileceği zarar olasılığı”* şeklinde tanımlanmaktadır (BDDK, 2006).

Bu kapsamda kredi riski, bankaların kredi alacaklarını vadesinde ve tam olarak tahsil edememe ihtimalini ifade etmektedir. Bu durumun olabildiğince az gerçekleşmesi için kredi taleplerini değerlendirirken bazı ölçütleri göz önünde bulundurmaktadır. Bunlar; borçlunun borcunu ödeme gücü, sahip olduğu teminatlar ve ekonominin genel durumu olabilmektedir. Ancak, kredibilitenin değerlendirilmesi de çoğu zaman yeterli olmamaktadır. Çünkü, kredibilite sabit bir değer olmayıp, zaman içinde değişme potansiyeli taşımaktadır. Bu nedenle borçlunun kredi kullanımından sonra kredibilitesinin düşmesi, yine kredi riskini ortaya çıkarmaktadır (Alkin, Savaş ve Akman, 2001:8). Bununla birlikte, durgunluk dönemi gibi genel ekonomik koşullar da geri ödeme ihtimalini etkileyerek kredi riski oluşturabilmektedir.

Sonuç olarak, banka tarafından kredi kullandırımının yapıldığı an itibariyle, taahhüt edilen ödeme vadesine kadar sürecek olan, kredi riski başlamaktadır. Dolayısıyla her kredi, gecikme veya geri ödenmeme olasılığı taşımaktadır (Akgüç, 2007: 8). Sadece nakdi kredi ile sınırlı olmayan kredi riski, bilanço ve bilanço dışı hesap kalemleri nedeniyle de ortaya çıkmaktadır. Bu kapsamda bankalar; döviz işlemleri, para piyasası

işlemleri, menkul kıymet işlemleri, teminat mektupları, garanti ve taahhütler ile türev işlemler vb. finansal enstrümanlar nedeniyle kredi riski ile karşı karşıya kalmaktadır. (TBB, 1999)

Krediler, temel faaliyet konusu olması dolayısıyla bankalar için başlıca risk faktörlerinden birini oluşturmaktadır. Bu nedenle, kredi riskinin etkin bir şekilde yönetimi, bankaların fonksiyonlarını tam olarak ve sağlıklı bir şekilde yerine getirebilmesi için büyük önem taşımaktadır. Kredi riski, bankalar açısından bu riskten kaynaklanan zararın boyutunun bankanın mali yapısını olumsuz etkileyecek, bozacak ve hatta bankanın varlığını tehlikeye sokacak sonuçlara yol açabilmesi nedeniyle, özel bir önem taşımaktadır (Kabakçı ve Sarı, 2019:371).

- Likidite Riski

Bankalar, faaliyetleri kapsamında topladıkları fonlar yoluyla yükümlülüklerini zamanında yerine getirmek ile sorumludur. Başta mevduat sahipleri olmak üzere, sorumlu oldukları yükümlülüklerin zamanında ve tam olarak karşılanabilmesi ise öncelikle bankaların yeterli düzeyde likiditeye sahip olması ile mümkündür. Bu noktada ortaya çıkan likidite kavramı, temel olarak bankaların varlıklarını, herhangi bir kayba uğramadan en kısa sürede nakde çevirebilme yeteneğini ifade etmektedir. (Çolak, 2007:373) Bir başka deyişle likidite, bankaların vadesi gelen ödemeleri yapabilme ve fon taleplerini karşılayabilme gücünü ifade etmektedir. Bu doğrultuda bankaların, başta kısa vadeli taahhütlerini yerine getirebilmek üzere; beklenmeyen, ani fon çıkışlarını karşılayabilmek, ihtiyaç duyulan yeni fonları bulabilmek, beklenen fon girişlerinin olmaması vb. durumlara karşı hazırlıklı olabilmek amacıyla kasalarında yeterli düzeyde nakit bulundurması gerekmektedir. (Akkuş, 2018:83)

Bankaların likidite gereksinimleri, bilanço yapılarına ve fon kaynaklarına bağlı olarak değişmekle beraber, bankalar kendi yönetim kararları doğrultusunda likidite düzeyini istedikleri gibi belirleyebilmektedir. Bununla birlikte, bankaların Merkez bankası nezdinde tutmak zorunda olduğu bir likidite düzeyi de bulunmaktadır. Bu kapsamda bankalar, sahip oldukları fonların bir başka deyişle topladıkları mevduatın belirli bir oranını Merkez Bankası nezdinde bulundurmakla yükümlüdür. (Aydın, 1993:65) Bankaların, nakit çıkışlarını zamanında ve tam olarak karşılayabilecek yeterlilikte nakit ve nakit benzeri varlıklara sahip olmaması durumunda ise likidite riski ortaya çıkmaktadır. Likidite riski, beklenmeyen ani fon çıkışları ile vadesi gelen

yükümlülükleri yerine getirebilmeleri için ihtiyaç duyulan likiditenin olmaması nedeniyle bankaların zarara uğrama ihtimali olarak ifade edilmektedir.

BDDK'nın 1 Kasım 2006 tarihli 2633 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanan "Bankaların İç Sistemleri Hakkında Yönetmelik"e göre likidite riski; *"bankanın nakit akışındaki dengesizlik sonucunda nakit çıkışlarını tam olarak ve zamanında karşılayacak düzeyde ve nitelikte nakit mevcuduna veya nakit girişine sahip bulunmaması nedeniyle ödeme yükümlülüklerini zamanında yerine getirememe riski"* şeklinde tanımlanmaktadır. (BDDK, 2006)

Likidite riski temel olarak, bankaların varlıkları ile yükümlülükleri arasındaki vade uyumsuzluğundan kaynaklanmaktadır. Bu durum genellikle bankaların kısa vadeli fon toplaması, buna karşın daha uzun vadeli fon kullandırımı yapması şeklinde olmaktadır (Enhoş, 2014:31). Böylece aktifin vadesi, pasife göre daha uzun olmaktadır. Uzun vadeli ve likit olmayan bu fonlar ise ödeme vadeleri geldiği zaman, bankalar için likidite riski oluşturmaktadır. Banka bilançosunun aktif ve pasif kalemlerindeki dengesizlik olarak da adlandırılan bu durumda; aktif yapısında ortaya çıkabilecek olumsuzluklar beklenmeyen, ani mevduat çekilişleri olurken, pasif yapısında yaşanabilecek olumsuzluklar ise takipteki kredilerin artması veya aktif kalitesinin bozulması olabilmektedir (Ünsal, 2001:42).

Söz konusu dengenin sağlanabilmesi için bankaların optimal likidite düzeyini belirleyebilmeleri büyük önem taşımaktadır. Eğer likit varlıklar, bilanço içinde yüksek seviyelerde yer alırsa, bu durum banka için hem ciddi bir maliyet unsuru oluşturacaktır, hem de karlılığı azaltıcı bir etkisi olacaktır. Bu durumun tam tersi ise likidite riskine yol açacaktır. Bu noktada önemli olan, banka varlıklarının yeterli olmasından ziyade, ilgili varlıkların ihtiyaç duyulan kısa süre içinde nakde dönüştürülebilir nitelikte olmasıdır. (Hazar ve Babuşçu, 2013:134)

Likidite aynı zamanda bankalar için bir itibar göstergesidir. Çünkü, nakit taleplerinin zamanında karşılanmaması, bankalara duyulan güvenin azalmasına, bu da nakit çıkışlarının artmasına ve banka paniklerinin ortaya çıkmasına yol açabilecektir. (Zengin ve Yüksel, 2016:84) Banka faaliyetlerinin sona ermesine bile neden olabilecek, hatta bankacılık sektörünün tamamını olumsuz yönde etkileyebilecek olan likidite riski, tüm bu nedenlerden dolayı etkin bir şekilde yönetilmelidir.

- Piyasa Riski

Piyasa riski, piyasa fiyatlarındaki değişimler nedeniyle bankaların karşı karşıya kaldığı riskleri ifade etmektedir. Bankaların finansal yapısını doğrudan etkileme potansiyeli taşıyan piyasa riskini, bankaların bilanço içi ve bilanço dışı hesaplarında, finansal piyasalardaki hareketler nedeniyle faiz, kur ve hisse senedi fiyat değişimlerine bağlı olarak oluşabilecek kayıplar olarak tanımlamak mümkündür. (Babuşçu,2005:45)

BDDK'nın tanımına göre piyasa riski; *“bankaların alım satım hesapları içerisinde, getirisi faiz oranı ile ilişkilendirilmiş finansal araçlarda ve bankanın bilanço kalemlerinde yer alan tüm varlık ve yükümlülüklerinde faiz oranı, hisse senedi ve döviz kurundaki dalgalanmalar nedeniyle meydana gelebilecek zarar riskidir.”* şeklinde ifade edilmektedir. (BDDK, 2006) Tanımlamalarda yer aldığı üzere, piyasa riski; faiz oranı, döviz kuru ve hisse senedi fiyat değişimi riski olmak üzere üç grupta toplanmaktadır.

Bunlardan ilki faiz riskidir. Bankaların faaliyetleri kapsamında temel gelir kaynağını oluşturan faiz, aynı zamanda bankalar için önemli bir maliyet unsurudur. Faiz, bankaların hem bilanço içi hem de bilanço dışı hesaplarını etkilemektedir. Bu hesaplar üzerindeki etkisi faiz oranlarındaki değişim yoluyla gerçekleşmektedir. Gelirlerde kayıplara neden olabilecek faiz oranlarındaki bu değişim ise faiz risk kavramını ortaya çıkarmaktadır (Babuşçu, 2005:46). Faiz oranı riski, bankaların pozisyon durumuna bağlı olarak, faiz oranlarındaki değişim nedeniyle banka gelirlerinde oluşabilecek kayıp ihtimalidir. Bir başka ifade ile, bankaların aktif yapısının faize duyarlılığı ile pasif yapısı ve bilanço dışı pozisyonlarının faize duyarlılığının birbirleriyle uyumlu olmaması durumunda faiz riski söz konusu olmaktadır. (Dimitris, 1999:21)

Banka bilançosunda aktif ve pasif kalemler arasındaki vade uyumsuzluğu, faiz riskine yol açan bir başka nedendir. Faiz oranlarındaki ters yönlü hareketler, bankaların net faiz gelirlerini, faize duyarlı gelirlerini ve faaliyet giderlerini etkilemektedir. Faiz oranındaki değişimler aynı zamanda, bankaların varlık ve yükümlülükleri ile bilanço dışı hesaplarının piyasa değerini de etkilemektedir (TBB, 1997).

Faiz riskinin banka bilançoları üzerindeki etkisi iki şekilde ortaya çıkmaktadır. Bunlardan ilki faiz oranlarındaki değişime duyarlı olan aktif veya pasif kalemlerin getirisindeki değişimi ifade eden gelir etkisidir. Banka bilançosunda aktifte yer alan ve faiz geliri sağlayan kalemlerin faize duyarlı olması sonucu, faizlerdeki ters yönlü

hareketlerin etkisi ile bankaların faiz gelirlerinin azalmasına neden olmaktadır. Benzer şekilde, pasifteki faize duyarlı kalemler de faiz oranlarındaki değişim ile bankalar için faiz giderlerinde artışa yol açmaktadır (Külahi, 2013:23). Sonuç olarak tüm bu hareketlilikler, bankaların gelir tablolarına yansiyarak karlılıklarının azalmasına, sermaye yeterlilik düzeyinin düşmesine neden olabilmektedir.

Faiz riski, faiz gelirlerinin yanı sıra faiz dışı gelirleri de etkileme potansiyeline sahiptir. Bankaların faaliyetleri içinde yer alan kredi işlemleri, menkul kıymetleştirme vb. işlemler nedeniyle elde edilen faiz dışı gelirler, piyasa faiz oranlarına yüksek derecede duyarlı olabilmektedir. İlgili işlemler kapsamında cari faiz oranı ile bilançoya alınmış olan bir finansal ürünün, daha kısa vadeli herhangi bir ürün ile fonlanması durumunda, gelecekteki faiz oranı değişiminden etkilenmesi kaçınılmaz olmaktadır (Alkin, Savaş ve Akman, 2001:117).

Faiz riski, gelirlerin yanı sıra bankaların ekonomik değeri üzerinde de etkilidir. Faiz oranlarının değişmesi, banka varlık ve yükümlülükleri ile bilanço dışı pozisyonlarının değerini yani, gelecekte beklenen nakit akımlarının bugünkü değerini ifade eden ekonomik değerin azalmasına neden olarak doğrudan etkilemektedir. Bu kapsamda, bankaların net varlık değerinin, faiz oranlarındaki dalgalanmalara karşı duyarlılığını göstermektedir (Babuşçu, 2010:27). Bir başka ifade ile faizlerdeki hareketlilik, faize karşı duyarlılığı yüksek olmayan veya sabit getiriye sahip bilanço kalemlerinin değişen faiz oranları ile yeniden değerlendirilmesi yoluyla fiyatlarında değişime neden olmaktadır.

Bir diğer piyasa riski türü ise kur riskidir. Döviz kuru, temel olarak iki ülke parası arasındaki değişim oranını ifade etmektedir. Bir başka deyişle, milli paranın yabancı para karşısındaki değerini göstermektedir. Sermaye hareketlerinin serbestleşmesi ve küreselleşme ile birlikte uluslararası faaliyetler artmıştır. Buna paralel olarak, bankaların uluslararası işlemlere aracılık fonksiyonu kapsamında yabancı para cinsinden işlem hacmi de artış gösterme eğilimindedir. (Kozanoğlu, 1996:32) Bankaların aktif ve pasif yapısında döviz cinsinden kalemlerin yer alması ise kur riskini ortaya çıkarmaktadır. Kur riski, bankaların aktif ve pasif kalemlerinde, döviz kurlarındaki dalgalanma nedeniyle oluşabilecek kayıp ihtimali olarak tanımlanmaktadır.

BDDK'nın tanımına göre kur riski; *“bankaların tüm döviz varlık ve yükümlülükleri nedeniyle döviz kurlarına meydana gelebilecek değişiklikler sonucu maruz kalabilecekleri zarar olasılığı”* şeklinde ifade edilmektedir (BDDK, 2006).

Bankalar, hem müşterileri adına hem de kendi hesaplarına döviz işlemleri yaparken, kur riski ile karşı karşıya kalmaktadır. Bu durum, ülke parasının yabancı para karşısında değer kaybetmesi veya bankanın döviz pozisyonunda, yabancı paraların kendi aralarındaki değer değişimlerinden kaynaklanmaktadır. (Kozanoğlu, 1996:34) Banka bilançosunda, yabancı para cinsinden pasif toplamının, yabancı para cinsinden aktif toplamından fazla olması durumunda açık pozisyon söz konusu olup, kur riski yüksek olmaktadır. Bu koşullarda yabancı paranın, milli para karşısında değer kazanması durumunda banka için zarar söz konusu olmaktadır.

Döviz kurları, başta uluslararası etkenler olmak üzere; faiz oranları, ekonomik ve politik koşullar, Merkez Bankası politikaları vb. birçok faktörden etkilenmekte iken kendisi de bankaların varlıkları ve yükümlülüklerini, gelir ve giderlerini etkileme potansiyeline sahiptir. Bu nedenle, kur riskinin etkin bir şekilde yönetilmesi, bankacılık sektörünün sağlıklı bir şekilde faaliyetlerine devam edebilmesi bakımından önemli olmaktadır. (Delikanlı, 2010:2)

Piyasa riski türlerinden biri de hisse senedi fiyat değişim riskidir. Hisse senedi, anonim şirketlerde özsermayenin belli sayıda paylara bölünmüş parçasını ifade eden ve şirketlere ortak olma hakkı veren bir menkul kıymettir. (Sarıaslan, 2014:84) Bir başka deyişle, anonim şirketlerin ihraç ettikleri pay senetlerini ifade etmektedir. Bankalar, gelir ve sermaye kazancı sağlamak amacıyla finansal piyasalarda işlem gören bu araçlara yatırım yapabilmektedir. Ancak hisse senetleri, sabit getirili araçlara göre daha fazla değişkenlik göstermektedir. Bundan dolayı bankaların alım satım hesapları içinde hisse senedi fiyat değişim riski ortaya çıkmaktadır. (Kaval, 2000:27) Bu risk, ekonomik ve politik koşullardaki değişiklikler, şirketlerin temettü gelirlerinin azalması gibi kendisinden kaynaklı veya bulunduğu sektörden kaynaklı olumsuz gelişmeler sonucunda hisse senetlerinde meydana gelen fiyat değişimleri nedeniyle bankaların zarar etme ihtimali olarak tanımlanmaktadır. (Babuşçu, 2010:28)

Hisse senedi fiyatlarının yatırım dönemi süresince yükselme imkanı olduğu gibi, düşme ihtimali de bulunmaktadır. Aktif yapısında yüksek tutarda hisse senedinin yer

alması, oluşabilecek ani fiyat değişimleri nedeniyle bankaların yatırımlarından zarar görmesine ve nakde dönme zorluğu yaşamasına yol açabilmektedir. Bu kapsamda, fiyat değişim riskini azaltabilmek için bankaların hisse senedi yatırımlarında, şirketlerin ve ekonominin genel durumunu dikkate alması büyük önem taşımaktadır. (Kaval, 2000:27)

- Operasyonel Risk

Bankaların faaliyetleri kapsamında karşı karşıya kaldığı kredi riski, likidite riski ve piyasa riski vb. finansal risklerin yanı sıra finansal olmayan riskler de bulunmaktadır. Bu noktada bankalar için maddi veya itibari kayıplara yol açabilecek operasyonel risk kavramı söz konusu olmaktadır. (Candan ve Özün, 2009:269)

Basel Komitesi tarafından operasyonel risk, *“yetersiz veya işlemeyen iş süreçleri, insanlar veya sistemler ya da dışsal olayların sonucu ortaya çıkabilecek zarar riski”* olarak tanımlanmıştır. (Basel, 2006:146) 1 Kasım 2006 tarihli 26333 Sayılı Resmi Gazete’de yer alan “Bankaların İç Sistemleri Hakkında Yönetmelik”te ise operasyonel risk; *“banka içi kontrollerdeki aksamalar sonucu hata ve usulsüzlüklerin gözden kaçmasından, banka yönetimi ve personeli tarafından zaman ve koşullara uygun hareket edilememesinden, banka yönetimindeki hatalardan, bilgi teknolojisi sistemlerindeki hata ve aksamalar ile deprem, yangın, sel vb. felaketlerden veya terör saldırılarından kaynaklanabilecek zarar olasılığı”* olarak tanımlanmaktadır. (BDDK,2006)

Günümüzde teknolojik gelişmeler, ürün ve hizmetlerdeki çeşitlilik ve yenilikler; bankaların operasyonel anlamda kontrol etmesi ve yönetmesi gereken unsurları artırmıştır. Özellikle elektronik bankacılık uygulamalarının yaygınlaşması, bankacılık hizmetlerinin daha spesifik ve global hale gelmesi, yeni finansal ürünlerin karmaşık yapıda olması, uluslararası piyasalardaki finansal işlemlerin hacminin artması vb. etkenler operasyonel risklerin bankalar üzerindeki etkisini önemli hale getirmektedir. (Peizer, 2002:1) Operasyonel risklerin temel özellikleri aşağıdaki gibi sıralanmaktadır:

- Operasyonel riskler, diğer tüm risklerin tetikleyicisi ve nedeni konumundadır (Mazıbaş, 2003:24).
- Operasyonel risklerin tamamının farkında olmak, bu risklerin hepsini belirleyebilmek mümkün değildir.
- Operasyonel risklerin bünyesinde sadece ölçülebilen riskler yer almaktadır.

- Kredi riski veya piyasa riski ile ilişkilendirilemeyen riskler, operasyonel riskler kapsamında değerlendirilmektedir (Peizer, 2002:2).
- İş stratejileri, süreçler, teknoloji vb. koşullardaki değişiklikler ile birlikte değişmesi nedeniyle dinamik bir yapıya sahiptir.
- Operasyonel riskler genellikle kültür yapısı, insan kaynakları, teknolojik altyapı, organizasyon yapılanması vb. bankaların kendine özgü özelliklerine bağlı olarak ortaya çıkmaktadır (Saka, 2010:2).

Özellikle son yıllarda yaşanan finansal krizlerin etkisiyle bankalar için önemi artan operasyonel risk, aşağıda yer alan riskleri barındırmaktadır (Leblebici Teker, 2006:8):

Teknolojik riskler; bilgisayar donanım ve yazılım sistemlerindeki hata ve aksaklıklar, bilgi depolama, iletişim sistemlerindeki kesintiler, altyapı yetersizliği ile zararlı yazılım, virüs problemleri vb. teknik sorunlar nedeniyle oluşmaktadır.

Ahlaki risk; bankalardaki yöneticiler veya ortakların ahlaki değerlere uygun olmayan davranışları ve işlemleri yoluyla bankaları zarara uğratma ihtimalini ifade etmektedir (Boyacıoğlu, 2010:52).

İtibar riski, bankaların faaliyetlerini yerine getirirken yasal düzenlemelere uymaması nedeniyle veya finansal başarısızlıklarından dolayı başta mevduat sahipleri olmak üzere ekonomik birimler tarafından kendilerine duyulan güvenin azalması olarak tanımlanabilmektedir.

Yasal risk; yasal düzenlemeler ile ilgili eksik veya yanlış bilgi, belge nedeniyle veya bu düzenlemelerde yapılan değişiklikler nedeniyle ortaya çıkmaktadır. Özellikle uluslararası bankacılık işlemlerinde farklı hukuk düzenin bulunması, bankaların bu riske maruz kalmasına yol açmaktadır.

Suistimal riski ise banka çalışanlarının, yöneticilerinin veya müşterilerinin hile, dolandırıcılık, hırsızlık, sahtekarlık veya bilgi sızdırma vb. yollarla bankaları etkileyebilecek kayıplarını ifade etmektedir (Yarız, 2012:103).

3.2. Bankalarda Finansal Kırılganlığa Neden Olan Etmenler

Finansal sağlamlık temel olarak, bankaların kırılganlıklara karşı dayanıklılığını ifade etmektedir. Söz konusu kırılganlıklar, bankaların kendi finansal durumlarından veya ekonominin genel durumundan kaynaklanabilmektedir. Bu kapsamda, bankalarda

finansal kırılganlığa neden olan etmenleri; mikro ekonomik, makro ekonomik, yapısal ve bankalara özgü etmenler olarak gruplandırmak mümkündür (Parasız, 2011:127).

3.2.1. Mikro Etmenler

Bankaların finansal yapılarını kırılgan hale getiren, her bankanın kendine özgü finansal durumundan kaynaklanan birçok etmen bulunmaktadır. Bu kapsamda temel olarak; sermaye yetersizliği, aktif kalitesi, yönetim kalitesi, karlılık ve piyasa riskine duyarlılık durumları bankalarda finansal kırılganlığa neden olan mikro ekonomik göstergeler olarak dikkate alınmaktadır (Parasız, 2011:127).

3.2.1.1. Sermaye yetersizliği

Bankacılık sektöründe faaliyetler kapsamında oluşabilecek risklere ve zararlara karşı en önemli güvence unsurunu sermaye oluşturmaktadır. Bankaların zararlarını karşılamada tampon görevi gören sermayenin yetersiz olması, bankaların finansal sağlamlığını olumsuz yönde etkilemektedir. Bu durumun en önemli nedeni, bir bankanın iflas etmesi durumunda banka hissedarlarının sorumlu olmasının yanı sıra mevduat sahiplerinin de zararla karşılaşacak olmasıdır (Parasız, 2011:128).

Sermaye yetersizliğinin olası olumsuz etkileri nedeniyle yasal düzenlemelere ihtiyaç duyulmuştur. Bu kapsamda BİS bünyesinde Basel Bankacılık Denetleme Komitesi, bankacılık sisteminin sağlıklı çalışabilmesini teminen oluşturduğu düzenleme ile sermaye yeterlilik rasyosu belirlemiştir. Bu düzenleme ile bankaların, risk ağırlıklı aktiflerinin %8'i kadar sermaye bulundurmak zorunda olduğu belirtilmektedir. Bu kapsamda bankalar hem iflas riskini hem de mevduat sahiplerinin olası kayıplarını sınırlamak için yeterli düzeyde sermaye bulundurmak zorundadır (Babuşçu, 2005:28).

3.2.1.2. Aktif kalitesi

Bankaların ödeme gücünün en önemli göstergelerinden biri aktif kalitesidir. Bankaların aktif kalitesini yansıtan ise kredi kalemi olmaktadır. Temel olarak, bankaların kullandırmış oldukları kredi toplamının GSYH'a oranı, bankacılık sektörü hakkında genel bir bilgi vermektedir. Ancak bu oran sadece finansal sistemdeki kredi hacmini göstermektedir. Bu noktada önemli olan ise söz konusu kredilerin kalitesidir (Aloğlu, 2005:62).

Kredilerin kalitesi, geri ödenme gücü yüksek kredileri ifade etmektedir. Bankacılık sektöründe kullanılan kredilerin geri ödenme gücünün yüksek olması için öncelikle kredi portföyünün dağılımına dikkat edilmelidir. Çünkü; kredilerin belirli bir kişi, grup, sektör veya coğrafi bölgeye yoğunlaşması bankacılık sektörünü kırılgan hale getirmektedir. Bu nedenle kredi portföyünün dağılımı, bankaların aktif kalitesi için önemli bir unsur olmaktadır. (Saraç, 2002:48)

Bunun yanı sıra, bankacılık sektöründe kullanılan yabancı para cinsinden kredilerin toplam krediler içindeki payı da aktif kalitesinin önemli göstergelerinden biridir. Çünkü; faaliyetleri kapsamında bankaların, yabancı müşterilere, gruplara yabancı para cinsinden verdikleri krediler, döviz kuru riski taşımaktadır. Ulusal para biriminin yabancı para birimi karşısındaki değerini ifade eden döviz kurundaki dalgalanmalar, kredinin geri ödenmeme riskini ortaya çıkarmaktadır.

Bankacılık sektöründe kullanılan kredilerin zamanında ödenmemesi, banka bilançolarında tahsili gecikmiş alacaklar olarak gösterilirken, kredi tutarlarının kısmen veya tamamen geri ödemesi belirli gün sayısını geçtikten sonra ise takipteki krediler halini almaktadır (Yavuz, Hazar ve Babuşçu, 2022:104).

Takipteki kredilerin toplam krediler içindeki payını gösteren oranın artması, kredi portföyünün kalitesindeki bozulmayı yansıtmaktadır. Kredi kalitesinin bozulması ise bankaların nakit akımlarında soruna yol açarken, aktif kalitesini doğrudan etkilemektedir. Takipteki kredilerin toplam kredilere oranı yükseldikçe banka karlılığı azalmaktadır. (Parasız, 2011:128)

Aktif kalitesi ile ilgili bir diğer önemli oran ise risk ağırlıklı aktiflerin toplam aktiflere oranıdır. Bu oran, bankaların aktif kalemlerinin risk yapısını göstermektedir. Benzer şekilde toplam aktiflerin sermayeye oranı da aktif kalitesini yansıtmaktadır. Bu oran yükseldikçe, bankaların faaliyetleri kapsamında katlanmak zorunda oldukları yük artmaktadır. Bunların yanı sıra uluslararası piyasalardaki gelişmeler, teknolojik gelişmeler ekonomideki tüketimi ve yatırımı artırmaktadır. Bu koşullar ise ekonomik birimlerin krediye ulaşmasını kolaylaştırıcı etkiye sahip olmaktadır. Bu durum kredi hacminin artmasına neden olmaktadır. Artan kredi hacmi de borç-gelir oranı ile borç-sermaye oranının artmasına yol açmaktadır. (Aloğlu, 2005:63) Sonuç itibariyle aşırı borçlanma; ekonominin ve dolayısıyla bankacılık sektörünün finansal kırılganlığının artmasına neden olmaktadır.

3.2.1.3. Yönetim kalitesi

Bankaların faaliyetleri kapsamında üstlendikleri riskleri etkin biçimde yönetebilmeleri, sağlıklı bir şekilde varlıklarını devam ettirebilmeleri için önem taşımaktadır. Bu kapsamda banka yönetimi, şeffaf yapıya sahip olabilmeli ve piyasalardaki gelişmeleri yakından takip ederek doğru kararlar alabilmelidir. Banka yönetiminin kalitesi, banka performansının göstergelerinden biridir. Banka performansı bakımından yönetim kalitesinin ölçümünde; banka içi uygulamaların hedeflere uygunluğu, iç kontrol sistemlerinin yeterliliği, riskleri yönetme becerisi vb. unsurlar önemli olmaktadır. (Parasız, 2011:129)

Her ne kadar yönetim kalitesi, nitel ölçütleri içerse de bazı nicel ölçütler de bulunmaktadır. Bunların başlıcaları, harcamaların gelirlere oranı ve personel başı gelir düzeyleridir. Harcamaların toplam gelirlere oranının yüksek olması, banka karını azaltıcı bir unsur olurken, bankanın tam olarak faaliyetlerini yerine getirmediğini ifade etmektedir. Benzer şekilde personel başına düşen gelirin azalması da olumsuz göstergelerden biri olmaktadır. (Karacan, 2000:1896)

3.2.1.4. Karlılık durumu

Bankalar, temel olarak birer ticari işletmedir ve bu kapsamda temel amaçları kar elde etmek olan finansal kurumlardır. Faaliyetleri kapsamında elde ettikleri karlara ilişkin karlılık oranları, bankaların finansal sağlamlığı başta olmak üzere, faaliyetlerinin etkinliği, yönetimin başarısı vb. birçok konuda önemli göstergelerinden başında yer almaktadır. (Parasız, 2011:129)

Çeşitli karlılık oranları mevcut olup, bunlardan biri dönem net karının ortalama özkaynaklara oranıdır. Bu oranın azalış göstermesi, banka karlılığının azaldığını ifade etmektedir. Bir başka deyişle bankanın ödeme gücü azalmaktadır. Bir diğer önemli oran ise net dönem karının ortalama sermayeye oranıdır. Bu oranın yüksek olması, bir yandan karın yüksekliğini gösterirken, diğer yandan sermayenin yetersiz olduğunu da gösterebilmektedir (Aloğlu, 2005:65)

Bu nedenle, sadece oran olarak değil, oranı oluşturan kalemlerin incelenerek analiz yapılması önemli olmaktadır. Net dönem karının toplam aktiflere oranının yanı sıra gelir ve giderlerin toplam aktiflere oranı, banka karlılığının sürekliliği ile ilgili önemli birer gösterge olmaktadır. Söz konusu karlılık oranlarının herhangi birinde azalma

eğiliminin olması, bankanın finansal yapısı hakkında olumsuzluğa işaret ederken, normalden yüksek seyreden karlılık oranları ise bankaların olması gerekenden daha fazla risk aldığını, dolayısıyla kırılganlıklara daha duyarlı hale geldiğini göstermektedir (Aloğlu, 2005:66).

3.2.1.5. Likidite

Bankalar için likidite hayati önem taşımaktadır. Bu durumun en önemli nedeni, bankaların ancak likidite yeterliliğine sahip olmaları durumunda, ani mevduat çıkışlarını karşılayabilmelerinin ve kredi taleplerine cevap verebilmelerinin mümkün olmasıdır. Bankaların likiditesinin en önemli göstergesi, vade yapılarıdır (Parasız, 2011:129).

Bankalar, faaliyetleri kapsamında genellikle kısa vadeli fon toplamaktadır. Buna karşın, topladıkları bu fonları uzun vadeli olarak kredilere tahsis etmektedir. Bir başka deyişle, varlıkların pasiflere göre daha uzun vadeli olarak yapılandırılması, vade uyumsuzluğunu ortaya çıkarmaktadır. Bu kapsamda; likit varlıkların toplam varlıklara oranı, likit varlıkların kısa vadeli yükümlülüklerle oranı vb. oranlar vade uyumsuzluğu ve likidite durumunu gösteren önemli oranlar olmaktadır. Bu oranların yüksek olması, bankaların likiditesi için olumlu gelişmelerdir (Ünsal, 2001:28). Bu kapsamda bankaların bilançolarında aktif ve pasif kalemlerinin vade yapılarının birbirleriyle uyumlu olması, likidite yönetimi bakımından önemli olmaktadır.

Bir diğer önemli oran ise kredilerin mevduata oranıdır. Bankacılık sektöründe mevduatların krediye dönüşüm oranını ifade eden bu oranın artması ise likidite riskini gösteren bir unsurdur. Bunun yanı sıra bankaların merkez bankalarından kullandığı kredilerin gelişimi de likidite göstergelerinden biridir. Eğer bankaların toplam yükümlülükleri içinde merkez bankasından kullanılan kredilerinin payı artarsa, likidite sorunu söz konusu olmaktadır. Bankaların likit varlıklarının yetersiz olması, özellikle ani mevduat çıkışlarını karşılayamamasına, kredi taleplerini karşılayabilmek için aktif varlıklarını zararına satmalarına veya yüksek maliyet ile borçlanma yoluna başvurmalarına neden olmaktadır. (Aloğlu, 2005:66) Sonuç itibarıyla likidite yetersizliği, bankaların finansal sağlamlığını olumsuz yönde etkileyerek, oluşabilecek risklere karşı kırılganlıklarını artırmaktadır.

3.2.2. Makro Etmenler

Bankalar, ekonominin genel durumundan doğrudan etkilenen finansal kurumlardır. Bu nedenle hem ulusal hem de uluslararası düzeyde ekonomide ortaya çıkan olumsuzluklar, bankaların kırılganlıklarını artırıcı etkiye sahiptir. Temel makroekonomik göstergelerden enflasyon, ekonomik büyüme, ödemeler dengesi ve finansal serbestleşme, bankaların finansal sağlığını etkileyerek kırılganlığa neden olan etmenler olarak sıralanmaktadır (Parasız, 2011:130).

3.2.2.1. Enflasyon

Enflasyonun etkisi, ekonomide olduğu gibi bankacılık sektöründe de görülmektedir. Bankacılık sektöründe enflasyonun en belirgin etkisi, nakit bulundurma maliyetine ilişkindir. Enflasyonun yüksek seyrettiği dönemlerde, bankaların hem kaynak maliyeti hem de kredi kullandırma maliyetleri artmaktadır. Bu durum ise bankalar için likit kalmalarının maliyetini artırıcı bir unsur olmaktadır (Aloğlu, 2005:76).

Söz konusu maliyetten kaçınmanın bir yolu olarak bankalar, bulundurmamakla yükümlü oldukları zorunlu karşılıklar vb. kalemler haricinde olabildiğince nakit bulundurmama eğilimi göstermektedirler. Ancak bu noktada denge sağlanamazsa, bankaların bu sefer de likidite riski ile karşı karşıya kalmaları muhtemeldir. Likidite riskinin iyi yönetilememesi ise, bankalar için en önemli sorunlardan biri olan likidite sıkışıklığına yol açma ihtimali taşımaktadır. Yüksek enflasyon dönemlerinde faiz oranlarının yükseliş eğilimi göstermesi, ekonomideki kredi arz ve talebini de olumsuz yönde etkilemektedir. Çünkü, bu dönemlerde bankaların kaynak maliyeti artmaktadır. Kaynak maliyeti artan bankalar, daha yüksek bir maliyet oluşturması nedeniyle kredi kullandırımı konusunda istekli davranmama eğilimi gösterecektir. Ekonomide arz tarafı bu şekilde pozisyon alırken, talep tarafında da durum benzer olmaktadır. Yatırım maliyetlerinin artması, ekonomik istikrarsızlığın söz konusu olması, reel sektörün yatırım yapma konusunda mesafeli yaklaşmasına, bir başka deyişle talebin daralmasına yol açmaktadır. (Külahi, 2013:29)

Enflasyonist dönemlerin bankacılık sektörü üzerindeki bir diğer etkisi ise, bankaların finansal yapısı üzerinde gerçekleşmektedir. Bu dönemlerde, nakit girişi elde edilmeyen yeniden değerlendirme değer artış fonu kapsamında, bankaların özkaynakları gerçekte olmadığı kadar artış gösterir. Bu durum hem özkaynak kalemlerinin kendi

arasındaki dağılımını bozmakta hem de bankaların finansal yapılarının gerçek durumunun tespitini zorlaştırmaktadır. Buna karşın enflasyon oranının düşük seyrettiği dönemlerin en önemli etkisi ise kaynak kullanım maliyetlerinin azalmasıdır. Bankacılık sektöründe kaynak maliyetlerinin azalması, bankaların kredi verme eğilimini artırarak, ekonomideki kredi hacmini yükseltecektir. Bankacılık sektöründe kredi kullandırımı ile yatırımlara plase edilen kaynaklar, ekonomideki yatırım hacminin de artmasını sağlayacaktır. Bu durum, devamında ise ekonomik büyümeyi ve istihdam artışını takip edecektir (Aloğlu, 2005:77).

3.2.2.2. Ekonomik büyüme

Ekonomik büyüme, ekonomilerde en önemli makro ekonomik göstergelerden biridir. Temel olarak, dönemler itibariyle üretim hacminde meydana gelen artışı ifade eden ekonomik büyüme, bankacılık sektörü için büyük önem taşımaktadır. Bu durum, büyüme oranlarındaki artış ve azalışların doğrudan ekonomik faaliyetleri etkilemesinden kaynaklanmaktadır. Bankalar, faaliyetleri kapsamında fon ve kaynak sağlayarak bunları ekonomik birimlere aktarmaktadır (Zencircioğlu, 2020:10). Bankalar aracılığıyla ekonomiye ulaşan bu fonların doğru alanlara yönlendirilmesinin yanı sıra plase edilen söz konusu kaynakların geri ödenebilirliği de önemli olmaktadır. Ekonomik büyümenin bankaların üzerindeki etkisi, büyüme dönemlerinde kredi taleplerinin artması, büyüme oranının azaldığı veya küçülme yaşanan dönemlerde ise kredi hacminin azalması şeklinde gerçekleşmektedir. Ekonomide küçülme olması durumunda, bankacılık sektöründe işlem hacminin daralması, buna bağlı olarak karlılığın azalması muhtemel olmaktadır. Ekonomik büyüme dönemlerinde ise faaliyet hacminin artması söz konusu olmaktadır (Karacan, 2000:1902).

Ekonomik büyüme döneminde enflasyon problemi de mevcut ise, bu durumda bankaların kaynak aktarımı kapsamında kredilendirme süreçleri önemli olmaktadır. Özellikle yüksek enflasyon yaşayan ekonomilerde, kredi taleplerinin değerlendirilmesinde dikkate alınan firma finansal verileri yanıltıcı nitelikte olabilmektedir. Çünkü enflasyonun etkisi ile firma net karı vb. kalemler, olduğundan yüksek görünebilmektedir. Bu veriler kapsamında yapılan analizler sonucunda, gerçekte olmadığı halde karlı olarak görünen sonuçlar yanıltıcı olabilmektedir. Bu durumda bankalar tarafından bu türdeki, ödeme gücünü doğru yansıtmayan değerlendirmeler yapılmasına neden olabilmektedir. Bir başka deyişle, normalde

kredilendirilmemesi gereken koşullarda kaynak sağlanması, geri ödeme ile ilgili kredi riskini artırarak bankaların finansal yapısını kırılgan hale gelmesine yol açmaktadır (Aloğlu, 2005:70).

Ekonomik büyüme veya küçülme dönemlerinin yanı sıra, büyümenin istikrarlı olmaması da yine ekonomik faaliyetleri dolayısıyla bankacılık işlemlerini, buna bağlı olarak kaynak ihtiyacı olan ekonomik birimleri etkilemektedir. Büyümede istikrarın olmaması, firmaların yatırım kararlarını olumsuz yönde etkilediği gibi, borçlarını geri ödeme güçlerini de etkilemektedir. Çünkü, büyüme dönemlerinde kredi kullanan firmaların, ilgili büyümenin devam etmemesi yani istikrarsızlık söz konusu olduğunda, faaliyet hacimleri ve karlılıkları buna bağlı olarak değişeceğinden ödeme güçlüğü içine düşmeleri muhtemel olacaktır. Büyüme dönemlerinde kredi taleplerinin artma eğilimi göstermesi, bankaların dikkat etmesi gereken bir unsur olmaktadır. Çünkü bu dönemlerde firmaların, bankalardan borçlanması artmaktadır. Kontrolsüz bir şekilde gerçekleşen kredilerdeki bu artışlar ise, eğer firmalar ödeme güçlüğüne düşerse bankacılık sektörü için bir risk unsuru oluşturarak, bankaların finansal sağlamlığını olumsuz yönde etkileme ihtimalini ortaya çıkarmaktadır (Aloğlu, 2005:72).

3.2.2.3. Finansal serbestleşme

Finansal serbestleşme ve sermaye hareketlerindeki değişim, bankacılık sektöründe de etkisini göstermektedir. Bankacılık sektörünün serbestleşme seviyesi ne kadar yüksek olursa, gelişmelere karşı o kadar hassas bir nitelik taşımaktadır. Finansal serbestleşme ile duyarlılığın yüksek olması, olası finansal krizlerde yayılma etkisinin de yüksek olmasına neden olmaktadır. Ekonomilerin gelişmişlik göstergelerinden biri olan finansal serbestleşme, aynı zamanda bir risk unsuru da taşımaktadır (Enhoş, 2014:59). Bu kapsamda yapılan düzenlemelerin ve denetim mekanizmasının yetersiz olması durumunda, niteliksiz ve yetersiz yapıdaki bankaların sektöre dahil olması hem bankacılık sektörünü hem de finansal sistemi olumsuz yönde etkileme potansiyeline sahiptir.

Finansal serbestleşme, finansal piyasalara, bankacılık sektörüne özgürlük tanıyan bir sistem olması nedeniyle önem taşımaktadır. Ancak bu süreç öncesinde gerekli yasal düzenlemelerin yapılması, altyapının hazırlanmaması durumunda, ciddi problemler oluşturabilmektedir. Bu problemlerin başında ahlaki risk ve ters seçim sorunu

gelmektedir. Finansal serbestleşme yoluyla sermaye hareketleri serbest hale gelmektedir. Sermayenin rahat dolaşımının en önemli etkisi, bankaların likiditesini artırmasıdır. Likiditenin artmasına rağmen, bu imkandan yararlanırken, gerekli değerlendirmelerin, doğru analizlerin yapılmaması ve bu yolla kredi kullandırılmaları bankalar için önemli risklerden biri olan geri ödenmeme yani kredi riskini ortaya çıkarmaktadır. Bankacılık sektöründe finansal serbestleşmenin faydalarından biri de sermaye hareketlerinin serbestleşmesi sonucu, yurtdışından yabancı kaynak sağlama imkanı tanınmasıdır. Ancak bu noktada bankaların dikkat etmesi gereken husus, borçlanma vadesi ve miktarı olmaktadır (Aloğlu, 2005:78). Kontrolsüz bir şekilde borçlanılması ve bunların yurt içinde kısa vadeli araçlara plase edilmesi, bankaların bilançolarında aktif ve pasif uyumsuzluğuna yola açabilmektedir. Bu durum da bankaların finansal yapılarının kırılgan hale gelmesine neden olmaktadır.

3.2.2.4. Ödemeler dengesi

Bankacılık sektöründeki döviz rezervlerinin, ekonomideki ulusal para ve döviz cinsinden kısa vadeli borçlara oranı, finansal kırılganlığın önemli göstergelerinden biridir. Benzer şekilde kısa vadeli borçların, merkez bankası rezervlerine oranı da likidite durumunu yansıtmakla beraber, kırılganlık göstergelerinden olmaktadır (Ünsal, 2001:30). Ülkeye gelen sermaye, hem tüketimi hem de yatırım harcamalarını artırmaktadır. Bu durum, ulusal paranın değerlenmesine ve dolayısıyla cari işlemler açığına yol açmaktadır.

Cari işlemler açığının GSYİH içindeki payının artması, kredi genişlemesine neden olan çoğunlukla büyük miktardaki sermaye girişleri ile bağlantılı olmaktadır. Bu kapsamda oluşan cari açıklar, yüksek seviyelere ulaştığında özellikle kısa vadeli sermaye hareketleri yoluyla finanse edilmesi durumunda, ekonomideki likiditenin azalmasına yol açacaktır. Likiditenin azalması ise ekonomiyi, dolayısıyla bankacılık sektörünü finansal kırılganlıklara daha duyarlı hale getirecektir (Aloğlu, 2005:80).

Bu durum temelde, yabancı yatırımcıların cari açığın daha fazla sürdürülemeyeceği yönündeki beklentilerinin söz konusu olmasından kaynaklanmaktadır. Bu düşüncedeki yatırımcılar, en kısa sürede yatırımlarını geri çekme doğrultusunda karar alacak olup, bu durumda finans sektörü muhtemel bir kriz ile karşı karşıya kalacaktır. Bankacılık sektöründe aracılık edilen kısa vadeli sermaye girişleri, diğer adıyla sıcak

para, ülkeden kısa sürede çıkma potansiyeli taşımaktadır. Kısa süredeki bu değişimler ise ekonomiyi kırılgan hale getirmektedir. Dış borçların GSYH'a oranının artması, bankacılık sektörünün borç yapısının ağırlıklı olarak yabancı paradan oluşması, borçların vade yapısı vb. göstergeler, bankaların finansal sağlamlığını olumsuz yönde etkileyen değişkenler olmaktadır (Saraç, 2002:5). Sonuç itibariyle, yatırımların düşük olduğu ekonomilerde cari açık yüksek ise hem ekonomi hem de bankacılık sektörü daha kırılgan hale gelmektedir.

3.2.3. Yapısal Etmenler

Bankacılık sektöründeki yapısal sorunlar, bankaların finansal sağlamlığını etkileyen unsurlardan biridir. Bu kapsamda mevduat sigortası uygulaması, finansal tabloların raporlanmasındaki yetersizlikler ile denetim ve gözetimdeki yetersizlikler bankaların kırılganlıklarını artıran yapısal etmenler olarak sıralanmaktadır (Parasız, 2011:130).

3.2.3.1. Mevduat sigortası ve ahlaki tehlike

Finansal sistemde fon fazlası olanların, söz konusu fonlarının bankacılık sistemi içerisinde değerlendirilmesi ile oluşan mevduatlar, bankaların temel fon kaynaklarından. Tasarruf sahiplerinin bankalara yatırmış oldukları fonlar, kısmen veya tamamen devlet güvencesi altına alınmakta olup, bu durum mevduat sigortası olarak ifade edilmektedir. Mevduat sigortası, temel fonksiyonunun tasarruf sahiplerinin korunması olmasına karşın, bankaların ve mevduat sahiplerinin risk duyarlılıklarının azalması nedeniyle ahlaki tehlike sorununa yol açabilmektedir (Demirgüç Kunt ve Detragiache, 2000: 1386).

Ahlaki tehlike, bireylerin ve kurumların üstlendikleri risklerin maliyetine katlanma zorunluluklarının olmadığı durumlarda risk alma eğilimlerindeki artışı ifade etmektedir (Kuşoğlu, 2022:38). Bu kapsamda bankalar, mevduat sigortası ile muhtemel kayıplarını devlete aktaracak olmanın güvencesi ile borç kaldırıcını artırabilir veya riskli varlıklara yatırım yapabilir, bir başka deyişle ilave risk almaya yönelebilmektedir (Arslan, 1999:48).

Mevduat sahipleri ise mevduatlarının devlet güvencesi altına alınmış olması nedeniyle bankaları denetleme ve gözetleme ihtiyacı duymayabilir. Bu kapsamda daha yüksek getiri elde edebilmek amacıyla bankaların finansal durumlarını dikkate almaksızın,

mevduatlarını yüksek faiz veren daha riskli bankalarda değerlendirebilmektedir (Şentürk, 2007:36). Bu durum yine bankaların, aşırı risk almaya yönelik eğilimlerini artırmaktadır. Sonuç olarak mevduat sigortasının neden olduğu ahlaki tehlike sorunu ortaya çıkmakta ve bankalar için sistemik risk unsuru oluşturarak, finansal yapılarının daha kırılgan hale gelmesine yol açmaktadır.

3.2.3.2. Finansal tabloların raporlanmasında yetersizlik

Bankaların faaliyetleri kapsamında taşıdıkları riskler ve bunların ekonominin tamamını etkileyebilme potansiyelleri nedeniyle sürekli gözetim ve denetim altında tutulması gerekmektedir. Bankaların faaliyetlerinin takibinde en önemli göstergeleri ise finansal tablolar oluşturmaktadır (Demir ve Küçükkaplan, 2017:214). Başta bilanço ve gelir tablosu olmak üzere nakit akım tablosu, özkaynak değişim tablosu vb. mali tablolar, bankaların hem mevcut hem de gelecekteki finansal durumu hakkında bilgi vermekte, bu sayede performanslarının takibine imkan tanımaktadır (Akdoğan ve Tenker, 2010:24). Finansal tablolar üzerinden sağlıklı verilere ulaşarak denetim yapabilmek ise, kıyaslanabilir ve anlaşılabilir ortak bir raporlama sistemi ile mümkün olmaktadır (Demir ve Küçükkaplan, 2017:215). Aksi durumda, finansal raporlama standartlarının olmaması; bankaların kontrol edilememesine, ortaya çıkabilecek olumsuzlukların bir başka deyişle erken uyarı sinyallerinin fark edilmemesine yol açarak, finansal kırılganlık unsuru oluşturmaktadır (Brunnermeier ve diğerleri, 2009:53).

3.2.3.4. Gözetim denetim yetersizliği

Finansal sistemdeki etkinlikleri, bankaların faaliyetlerinin yakından izlenmesini zorunlu kılmaktadır. Küreselleşme ile beraber, bankacılık ürün ve hizmetlerinin çeşitlenmesinin etkisiyle, her geçen gün işlem hacmi hızla artan bankaların devlet tarafından kontrolü oldukça zorlaşmıştır. Bu durumda denetim ve gözetimde, bağımsız denetim kuruluşları ve derecelendirme kuruluşları devreye girmiştir. Ancak bu kuruluşlar, bankaların finansal yapılarının değerlendirilmesinde tam anlamıyla tarafsız oldukları konusunda endişeler barındırmaktadır (Demir ve Küçükkaplan, 2017:215). Günümüzde, bankaların gözetim ve denetiminde yeni kontrol mekanizmaları geliştirilmekle beraber, doğru bir şekilde uygulanmadığı durumda bankaların finansal yapılarının daha kırılgan hale gelmesine yol açmaktadır.

3.2.4. Bankalara Özgü Özellikler

Finansal kırılganlık, bankaların kendilerine özgü özelliklerden de kaynaklanabilmektedir. Bunlar; bankacılık faaliyetlerinin doğası gereği varolan ve bankaların yüksek kaldıraç yapısı, vade uyumsuzluğu ile sistemik risk etkisine sahip olmaları şeklindeki özellikleridir.

3.2.4.1. Yüksek kaldıraç yapısı

Bankaların temel faaliyet konularını, kredi vermek ve mevduat toplamak oluşturmaktadır. Bankaların söz konusu faaliyetlerine bağlı olarak bilanço yapıları, diğer ticari işletmelerden farklılık göstermektedir. Ekonomide fon eksikliği olanlar ile fon fazlası olanlar arasında kaynak aktarımı yoluyla finansal aracılık fonksiyonunu yerine getirirken bankaların kaynaklarını, mevduat sahiplerinden topladıkları fonlardan oluşturmaktadır. Benzer şekilde fon eksikliği olanlara aktardıkları fonlar, bankaların kaydi para yaratma özellikleri ile topladıklarından daha fazla tutarda kredi kullandırmaları yoluyla gerçekleşmektedir (Akgüç, 2007:54).

Bir başka deyişle bankacılık sektörü yüksek kaldıraç yapılı bir özellik göstermektedir. Bu nedenle bilançolarında sermaye yapıları borçlanma ağırlıklı olarak şekillenmektedir. Dolayısıyla yabancı kaynak ağırlıklı oluşan banka bilançosunda, sermayenin varlıklara oranı düşük kalmaktadır (Sarıaslan ve Erol, 2014:194). Bankacılık faaliyetlerinin doğası gereği oluşan bu yapısal özellik, aynı zamanda bankalar için bir kırılganlık unsuru oluşturmaktadır. Faaliyetleri nedeniyle bilanço ve bilanço dışı unsurlarından kaynaklanan birçok risk ile karşı karşıya kalan bankalarda, yüksek kaldıraç özelliğinin olumsuz etkilerinin azaltılabilmesi amacıyla bankalara asgari sermaye yeterlilik oranı vb. çeşitli zorunluluklar getirilmektedir. Bu yolla bankacılığa özgü faktörlerden kaynaklı kırılganlıkların azaltılabilmesi hedeflenmektedir.

3.2.4.2. Vade uyumsuzluğu

Bankalar, ekonomide dağınık ve atıl durumda bulunan küçük fonların bir araya gelerek sisteme kazandırılmasını ve büyük fonlar oluşturmalarını sağlayarak, fon eksikliği ve fon fazlası olanlar arasında kaynak aktarımını gerçekleştirmektedir. Bu sayede ihtiyaç duyulan fonları, ekonomik birimlerin istedikleri vadede elde etmelerini sağlarken,

vade dönüşümüne de imkan tanımaktadırlar (Günel, 2007:24). Dolayısıyla bankacılık faaliyetlerinin doğası gereği, bankaların bilanço yapılarında varlıkları ve yükümlülükleri arasında vade uyumsuzluğu ortaya çıkmaktadır. Bankalar varlıklarını uzun vadede ellerinde tutmak isterken, yükümlülüklerinin kısa vadeli olmasını arzu etmektedirler. Bu yolla varlıklar ile yükümlülüklerin vadeleri arasındaki farktan doğan faiz marjını artırabilmeyi hedeflemektedirler. Çünkü, faiz marjındaki artış, bankaların karlılığını doğrudan etkilemektedir. (Enhoş, 2014:37)

Temel amacı kar elde etmek olan bankalar, karlılıklarını artırmaya çalışırken vade uyumsuzluğu nedeniyle daha kırılgan hale gelmektedir. Bu kırılganlık, faiz oranı değişimlerine karşı duyarlı hale gelmeleri şeklinde ortaya çıkmaktadır. Bir başka deyişle vade uyumsuzluğu, varlıkların ve yükümlülüklerin yeniden fiyatlandırılma süreçlerindeki değişim dolayısıyla bankaların faiz oranındaki değişikliklerden etkilenmelerini ifade etmektedir (Yavuz, 2002:24). Bu durumda yükümlülüklerinin daha kısa vadelerde fiyatlandırılması, borçlanma maliyetlerini artırarak, bankaların maruz kaldıkları faiz riskini artıran bir unsur olmaktadır.

3.2.4.3. Sistemik risk etkisi

Finansal sistemde yer alan tüm bankalar, faaliyetleri kapsamında birbirlerine bağlıdır ve karşılıklı olarak sürekli etkileşim halindedirler. Bu durum, bankaların aynı ödeme sistemi içinde bulunmaları dolayısıyla aralarında varolan borç alma ve borç verme ilişkisinden kaynaklanmaktadır (Bandt ve Hartmann, 2000:12). Bu nedenle sistemdeki herhangi bir bankada yaşanan problem, diğer bankaları, dolayısıyla ekonomik birimleri ve nihayetinde ekonominin tamamını etkileme potansiyeli taşımaktadır. Bankaların finansal kırılganlıklarını artıran bu özellik, sistemik risk kavramını ortaya çıkarmaktadır (Benston ve Kaufman, 1995:228).

Uluslararası Ödemeler Bankası (BIS)'nin tanımına göre sistemik risk; *“bir kuruluşun sözleşmeye dayalı yükümlülüklerini yerine getirememesinin sistemde yer alan diğer kuruluşların iflasına yol açması riski”* olarak ifade edilmektedir. Bu kapsamda bir bankadaki problem, ödemeler sistemi yoluyla veya asimetrik bilgi akışı nedeniyle mevduat sahiplerinde panik etkisi yaratarak, kısa sürede sağlıklı bankalara yansiyabilmektedir. Bankaların iflaslarına neden olabilecek bu durum, finansal piyasaları ve dolayısıyla ekonomiyi olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Sistemik risk

etkisi ile bankacılık sektöründe ortaya çıkabilecek temel sorunlar aşağıdaki gibi özetlenebilir (Altıntaş, 2006:482):

- Bankalardan hızlı mevduat çekilişlerinin başlaması
- Ekonomik birimlerin bankalara olan güveninin azalması
- Sistemde ödeme güçlüklerinin yaşanması
- Bankaların ihtiyatlılık doğrultusunda kredi limitlerinde kısıntıya gitmesi
- Tüm bankaları, az veya çok ama aynı yönde etkilemesi

Sistemik riskin kaynaklarının belirlenebilmesi oldukça zordur, bu nedenle finans literatüründe “yok edilemeyen risk” olarak da adlandırılmaktadır (Kaval, 2000:29). Günümüzde finansal entegrasyon süreci ve teknolojik gelişmelerin yanı sıra, küreselleşmenin etkisi ile sistemik riskin kaynağı sadece ulusal düzey ile sınırlı kalmayıp, uluslararası bir boyut kazanmıştır. 2008 küresel krizi, bu kapsamdaki en önemli örneği oluşturmaktadır. Bu dönemden itibaren, aktif bakımından büyük, sektörde güçlü konumda bulunan, muhtemel finansal sorunlar nedeniyle sadece kendinin etkileneceği değil, bankacılık sektörünün tamamının etkilenmesine neden olacak bankalar olarak adlandırılan “sistemik önemli bankalar” kavramı ortaya çıkmıştır (Steinbacher, 2016:98).

Basel Komitesi, sistemik önemin, banka iflasının küresel boyutta finansal sistem ve ekonomi üzerinde yaratacağı etki olarak ölçülmesini öngörmekte olup, bu doğrultuda gösterge tabanlı yaklaşımı benimsemiştir. Aşağıdaki tabloda yer aldığı üzere belirlenen göstergeler üzerinden banka skorları hesaplanmakta, belirli sınır değerinin üzerinde kalan bankalar “küresel olarak sistemik öneme sahip bankalar” olarak sınıflandırılmaktadır (Basel, 2006). Bu kapsamda belirlenen sistemik önemli bankalar için ilave sermaye yükümlülükleri getirilmekte ve bu sayede sistemik riskin ekonomide yaratacağı muhtemel olumsuz etkilerden kaçınılabilmesi hedeflenmektedir.

Kategori ve Ağırlık	Göstergeler	Gösterge Ağırlığı
Sınır Ötesi Faaliyetler (%20)	Sınır Ötesi Alacaklar	%10
	Sınır Ötesi Borçlar	%10
Büyüklik (%20)	Toplam Risk	%20
Karşılıklı Bağlantılılık (%20)	Finansal Sistemden Alacaklar	%6,67
	Finansal Sisteme Borçlar	%6,67
	Dolaşımdaki Menkul Kıymetler	%6,67
İkame Edilebilirlik (%20)	Emanetteki Kıymetler	%6,67
	Ödeme Faaliyeti	%6,67
	Borç-Sermaye Piy.Yüklenim İşlemleri	%6,67
Karmaşıklık (%20)	Tezgahestü Türev Tutarı	%6,67
	3.Düzye Aktifler	%6,67
	İşlem Gören, Satılmaya Hazır Menk.Kıymetler	%6,67

Tablo 3.1. Sistemik risk hesaplanmasında gösterge yaklaşımı

Kaynak: Basel Comitte on Banking Supervision, 2006

3.3. Finansal Sağlamlığa İlişkin Düzenlemeler

Günümüzde, küreselleşme ile beraber bir ülkede yaşanan finansal kriz, kısa sürede diğer ülke ekonomilerini etkileyebilmektedir. Bankaların belirgin özelliklerinden biri sistemik etkiye sahip olmalarıdır. Bu kapsamda bir bankada yaşanan sorun, kısa sürede diğer bankaları etkileyebilmektedir (FSB, 2010:1).

Bankalarda başlayan krizin etki alanı sadece bankalar ile sınırlı da kalmamaktadır. Çünkü, ekonomideki fon transferi, yatırım kararları hep bankalar aracılığıyla gerçekleşmektedir. Bankalar tarafından ortaya çıkan bir sorun, dolayısıyla ekonomideki birimleri de etkilemesi muhtemeldir. Bankalarda ortaya çıkan sorunlar, kısa sürede sistemik etki kapsamında finans sektöründen ekonomiye yansıyabilmektedir. Bu durumla beraber, günümüzde küreselleşme ile ülkeler arasındaki etkileşim oldukça yüksektir. Ulusal bazda ortaya çıkabilecek bir finansal krizin yanı sıra, uluslararası çapta ortaya çıkabilecek bir kriz ülke ekonomisi için ciddi bir maliyet unsuru oluşturmaktadır (Demirgüç-Kunt, Detragiache ve Tressel, 2008:512).

Krizin ortaya çıkmasından sonra, sürecin yönetimi ve sonrasında ekonominin eski haline dönmesi zaman almakta iken, toparlanma sürecinin uzaması da maliyet yükünü giderek artırmaktadır (Laker, 1999:3). Bu nedenle, krizlerin yönetiminden ziyade, henüz ortaya çıkmadan önlenabilir olması önemli olmaktadır. Finans sektörünün güçlü

ve sağlam bir finansal yapıya sahip olması konusu günümüzde önem kazanmış olup, bu kapsamda birçok kurum tarafından çalışmalar yapılmaktadır (Gül ve Bektaş, 2022:555). Söz konusu kurumlar tarafından finansal sağlamlık ile ilgili olarak yapılan düzenlemeler aşağıdaki gibi özetlenmektedir.

3.3.1. IMF Tarafından Geliştirilen Finansal Sağlamlık Endeksi

İkinci Dünya Savaşı sonrasında, uluslararası para sisteminin sağlıklı çalışabilmesi, dünya ticaretinin serbestleşmesi ve döviz kurlarında istikrar sağlanabilmesi amacıyla çalışmalar başlamıştır. Bu doğrultuda, ABD ve İngiltere'nin liderliğinde, 1944 yılında ABD'nin Bretton Woods kasabasında 44 ülkenin katılımı ile uluslararası bir konferans düzenlenmiştir. Bu konferans sonucunda kurulan kuruluşlardan biri Uluslararası Para Fonu (IMF) olmuştur. 1947 yılı itibariyle faaliyete geçen IMF'in temel amaçları: (Günel, 2006:95)

- Uluslararası parasal konularda ülkeler arası işbirliği sağlamak
- Döviz kurlarında istikrar sağlamak
- Ülkeler arasında sermayenin serbest dolaşımını sağlamak
- Ödemeler dengesi sorunları ile ilgili ülkelere geçici kaynak sağlamak
- Ticaretin serbestleşmesini sağlamak

Temel amacı uluslararası ticaretin serbestleşmesi ve gelişmesinin sağlanabilmesi olan IMF, 1999 yılında Dünya Bankası ile beraber, ülkelerin finansal sistemlerinin kapsamlı bir şekilde değerlendirmek üzere “Finansal Sektör Değerlendirme Programı” (FSAP) hazırlamıştır. Bu programın iki temel unsuru bulunmaktadır. Bunlar; finansal istikrar değerlendirmesi ve finansal gelişme değerlendirmesidir. Bu değerlendirmeler kapsamında, ülkelerin finansal sistemlerinin eksik ve zayıf özelliklerinin belirlenmesi ve önlemlerin alınması konusunda katkıda bulunulması hedeflenmiştir (Varlık ve Varlık, 2016:547).

Finansal krizlere yol açabilecek muhtemel sorunların, eksikliklerin belirlenmesi kapsamında finansal sektörün, finansal gösterge setleri doğrultusunda değerlendirilmesi, özellikle 2008 küresel finansal krizinden sonra önem kazanmıştır. Bu kapsamda, IMF tarafından 2001 yılında çekirdek ve önerilen olmak üzere iki temel başlık altında finansal sağlamlık göstergeleri oluşturulmuştur. (Zencircioğlu, 2020:18)

Bu göstergeler, ülkelerin finansal kuruluşlarının sağlamlığına yönelik genel bir değerlendirme yapabilmek, finansal sistemin güçlü ve zayıf özelliklerini belirleyebilmek ve “makroihtiyati analiz” olarak adlandırılan, finansal sistemde bir bütün olarak ortaya çıkan risklerin belirlenmesine yönelik çalışmalarını desteklemek amacıyla oluşturulmuştur (Karadağ, 2021:121). Bu sayede, finansal sektörün sağlamlığının ölçülebilmesi, finansal risklerin tespit edilerek olası krizlerin önüne geçebilmek hedeflenmektedir

Diğer finansal kuruluşlar, finansal olmayan kuruluşlar, gayrimenkul piyasaları vb. olmak üzere birçok set içeren göstergelerden, mevduat kabul eden kuruluşlar yani bankalar için geliştirilen çekirdek set bilgileri ise aşağıdaki gibidir (IMF, 2019:10):

Sağlamlık Göstergeleri	
Sermaye Yeterliliği	Risk Ağırlıklı Varlıklar / Sermaye
	Ana Sermaye / Risk Ağırlıklı Varlıklar
	Tahsili Gecikmiş Kredi Karşılıkları / Sermaye
Aktif Kalitesi	Tahsili Gecikmiş Krediler / Toplam Brüt Krediler
	Kredilerin Sektörel Dağılımı / Toplam Krediler
Kazanç ve Karlılık	Aktif Karlılık Oranı
	Özsermaye Karlılık Oranı
	Faiz Marjı / Brüt Gelir
	Faiz Dışı Giderler / Brüt Gelir
Likidite	Toplam Aktiflerdeki Hazır Değerler (Likit Varlık Oranı)
	Hazır Değerler / Kısa Vadeli Yükümlülükler
Piyasa Riskine Duyarlılık	Döviz Cinsinden Net Açık Pozisyonu / Sermaye

Tablo 3.2. IMF çekirdek set (mevduat kabul eden kuruluşlar)

Kaynak: IMF, 2019

IMF’in mevduat kabul eden kuruluşlar için geliştirmiş olduğu çekirdek set içinde yer alan finansal sağlamlık göstergelerinden sermaye yeterliliği; bankaların şoklara dayanabilme, ortaya çıkabilecek ani zararları karşılayabilme gücünü göstermektedir. Aktif kalitesi göstergeleri ise bankaların borç ödeme gücünü etkileyebilecek riskleri yansıtmaktadır. Kazanç ve karlılık başlıkları altında yer alan oranlar, aktif ve özsermaye karlılığını gösterirken, likidite; bankaların ani nakit çıkışlarına karşı kısa vadeli borçlarını ödeyebilme gücünü göstermektedir. Piyasa riskine duyarlılık kapsamında ise, bankaların varlık ve yükümlülüklerinin vadelerine ilişkin risk ile faiz ve kur riski göstergeleri yer almaktadır (IMF, 2019:12).

3.3.2. TCMB Tarafından Geliştirilen Finansal Sağlamlık Endeksi

Bankacılık sektörünün finansal sağlamlığını ve kırılganlıklarını genel kapsamda belirlemek ve takip edebilmek amacıyla TCMB tarafından 2015 yılında “Finansal Sağlamlık Endeksi” geliştirilmiştir. Bu endeks ile bankacılık sektörünün sağlamlığının özet olarak değerlendirilmesine imkan tanıyan bir gösterge oluşturulması hedeflenmiştir. Bu kapsamda seçilmiş belirli rasyolar kullanılmıştır. Bu rasyolar, beş başlık altında yer almaktadır. Söz konusu başlıklar ise sermaye yeterliliği, aktif kalitesi, kur riski, likidite ve karlılık olarak sıralanmaktadır. (TCMB, 2005:132)

2006 yılında yapılan düzenleme ile bu başlıklara faiz riski eklenmiştir. Son olarak eklenen başlıkla beraber, endeks oluşturmak üzere toplam 13 adet gösterge belirlenmiştir. TCMB tarafından geliştirilen sağlamlık endeksi aşağıdaki gibidir:

Sağlamlık Göstergeleri		Gösterge Ağırlığı
Sermaye Yeterliliği	Serbest Sermaye / Toplam Aktif	%50
	Sermaye Yeterlilik Rasyosu	%50
Aktif Kalitesi	Brüt Takipteki Alacaklar / Brüt Krediler	%33
	Net Takipteki Alacaklar / Özkaynaklar	%33
	Duran Aktifler / Toplam Aktifler	%33
Kur Riski	Bilanço İçi Yabancı Para Pozisyonu / Özkaynaklar	%50
	Yabancı Para Net Genel Pozisyonu / Özkaynaklar	%50
Faiz Riski	(1 Aya Kadar Faize Duyarlı TP Cinsi Aktifler- 1 Aya Kadar Faize Duyarlı TP Cinsi Pasifler) / Özkaynaklar	%50
	(1 Aya Kadar Faize Duyarlı YP Cinsi Aktifler- 1 Aya Kadar Faize Duyarlı YP Cinsi Pasifler) / Özkaynaklar	%50
Likidite	Likit Aktifler / Toplam Aktifler	%100
Karlılık	Net Kar / Toplam Aktif	%50
	Net Kar / Özkaynaklar	%50

Tablo 3.3. TCMB finansal sağlamlık göstergeleri

Kaynak: TCMB, Finansal İstikrar Raporu, 2010

Belirlenen göstergelerin seçimi ve endeks içindeki ağırlıklarının, oluşabilecek krizleri en iyi yansıtacak şekilde belirlendiği, çalışmada özellikle vurgulanmaktadır. Göstergelerden aktif kalitesi ve kur riskine ilişkin rasyolar, endeks ile negatif yönde hareket etmektedir. Bir başka deyişle, eğer bu rasyolar yükselirse endeksin değerinin azalacağı anlamına gelmektedir. Benzer şekilde faiz riskinde yer alan rasyolar da endeks ile negatif yönde hareket etmektedir. Buna karşın likidite, karlılık ve sermaye yeterliliği rasyoları endeks ile pozitif yönlü etkileşim halindedir. Bir başka deyişle ilgili rasyoların yükselmesi durumunda endeks değerinin de artacağını ifade etmektedir (TCMB, 2005:112). Her bir rasyo, ait olduğu başlığa ilişkin alt endeks oluştururken, bunların ortalaması ise finansal sağlamlık endeksini ortaya

çıkarmaktadır. Sonuç itibariyle bulunan endeks değeri, bankacılık sektörünün finansal sağlamlığı hakkında genel bir değerlendirme yapabilme fırsatı sunmaktadır.

3.3.3. BDDK Tarafından Geliştirilen Finansal Sağlamlık Endeksi

Türkiye’de finansal piyasaların denetim ve gözetiminde etkinliğin artırılması amacıyla Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK) kurulmuştur. 1999 yılında faaliyete geçen kurum, başta bankalar olmak üzere; denetimi kapsamındaki kuruluşların faaliyetlerini güvenli şekilde gerçekleştirmesini, kredi sisteminin etkin çalışmasını, tasarruf sahiplerinin haklarının ve menfaatlerinin korunmasını sağlamak amacıyla gerekli kararları almak ve uygulamak ile görevlidir. Bu yolla finansal piyasaların gelişmesine ve finansal istikrara katkıda bulunmak, kurumun temel misyonunu oluşturmaktadır (BDDK, 2010). BDDK’nın görev ve yetkileri aşağıdaki gibi sıralanmaktadır:

- Bankalar Kanunu kapsamındaki yetkiler doğrultusunda düzenlemeler yapmak ve bunların uygulanmasını sağlamak
- Bankaların çalışma işleyişini riske atabilecek ve ekonomiyi olumsuz etkileyebilecek işlemleri engellemek
- Kredi sisteminin sağlıklı bir şekilde çalışması için gerekli önlemleri almak
- Bankaların faaliyetlerinin Bankacılık Kanunu hükümlerine uygunluğunu incelemek
- Bankaların mali tablolarının muhasebe ilkelerine ve standartlarına ilişkin denetimini gerçekleştirmek
- Bankaların iç kontrol, risk yönetimi ve iç denetim sistemlerinin yeterliliğinin ve etkinliğinin kontrolünü sağlamak

BDDK, finans sektöründe istikrarın sağlanması ve ekonomide ortaya çıkabilecek muhtemel krizlere karşı dayanıklılığını tespit edebilmek amacıyla performans endeksi hazırlamaktadır. Bu kapsamda 2004 yılı itibariyle geliştirilen “Bankacılık Sektörü Performans Endeksi” bankaların finansal sağlamlığına ilişkin endekslerden birini oluşturmaktadır (Varlık ve Varlık; 2016:548).

Türkiye’de finans sektöründen sorumlu olan BDDK tarafından hazırlanan, bankaların performanslarının genel kapsamda değerlendirilebilmesi amacıyla sektöre ait belirli

göstergelerden oluşan ve özkaynak, aktif kalitesi, likidite, karlılık ve kur riski olmak üzere beş ana başlık altında yer alan endekse ilişkin değişkenler aşağıdaki gibidir:

Sağlamlık Göstergeleri	
Özkaynak Yeterliliği	Serbest Sermaye/Toplam Aktifler
	Sermaye Yeterlilik Rasyosu
Varlık Kalitesi	Krediler/Mevduat Toplamı
	Duran Varlıklar/Toplam Varlıklar
	Takibe Dönüşüm Oranı
Likidite	Vadesiz ve 3 aya kadar vadeli Aktifler/ Vadesiz ve 3 aya kadar vadeli Pasifler
Karlılık	Net Kar/Ortalama Toplam Aktifler
	Net Kar/Özkaynaklar
Kur Riski	YP Aktif Toplamı/YP Pasif Toplamı
	YPGN/Özkaynaklar

Tablo 3.4. BDDK bankacılık sektörü performans endeksi

Kaynak: BDDK

İlgili endeks kapsamında 10 adet gösterge bulunmaktadır. Bu göstergelerin belirlenmesinde kolay anlaşılabilir olması ve sektörde genel kabul gören rasyolar olması unsurlarına dikkat edildiği çalışmada vurgulanmıştır (Sanar, 2014:26). Başlıklar altında yer alan sermaye yeterlilik oranı, endeks değeri ile aynı yönde hareket etmektedir. Benzer şekilde karlılık, likidite ve kur riski başlıkları altındaki rasyoların her birinin artması, endeks değerini de artırmaktadır. Buna karşın, varlık kalitesi altında yer alan duran varlıkların toplam varlıklara oranı ve takibe dönüşüm oranları ise endeks ile ters yönlü etkileşim halindedir. Sonuç itibariyle bankaların aylık verileri kullanılarak, bankacılık sektörü için bir performans endeksine dönüştürülmektedir (Tiryaki, 2012:50).

Bunun yanı sıra, dönemsel olarak yayımlanan Finansal Piyasalar Raporu'nda bankacılık sektörüne ilişkin finansal sağlamlık göstergelerine yer verilmektedir. BDDK tarafından bankacılık sektörünün sağlamlık göstergeleri aşağıdaki gibidir:

Sağlamlık Göstergeleri	
Sermaye Yeterliliği Standart Rasyosu	Bireysel Krediler/Toplam Krediler
Serbest Sermaye/Toplam Özkaynaklar	Kar Eden Banka Sayısı/Toplam Banka Sayısı
Toplam Özkaynaklar/Toplam Yabancı Kaynaklar	Kar Eden Bankaların Aktifleri/ Toplam Aktifler
Toplam Özkaynaklar/Toplam Aktifler	Vergi Sonrası Aktif Karlılığı
Krediler/Toplam Özkaynaklar	Vergi Sonrası Özkaynak Karlılığı
Likidite Göstergesi	T.G.A. Karşılığı/Takipteki Alacaklar
Yabancı Para Net Genel Pozisyonu/Özkaynaklar	Faiz Giderleri/Toplam Giderler
Bilanço Dışı İşlemler/Toplam Aktifler	Faiz Gelirleri/Faiz Giderleri
Takipteki Alacaklar/Brüt Krediler	Faiz Dışı Gelirler/Faiz Dışı Giderler

Tablo 3.5. BDDK finansal sağlamlık göstergeleri

Kaynak: Tiryaki, 2012:50

4. PİYASA YAPICILIK KAVRAMI VE BANKALARIN ROLÜ

4.1. Piyasa Yapıcılık Kavramı

Piyasa yapıcılık sistemi, para politikalarının etkinleştirilmesi ve piyasa risklerinin azaltılmasına yönelik olarak devlet iç borçlanma senetleri piyasalarının düzenlenmesini amaçlayan bir sistemi ifade etmektedir. Piyasa yapıcılık sistemi, devlet iç borçlanma senetleri piyasasının gelişimini sağlamak üzere, ilgili piyasada likiditeyi artıran ve volatilitiyi azaltan faaliyetler yoluyla genişletilmiş yatırımcı tabanından oluşan rekabetçi bir piyasanın kurulmasını amaçlamaktadır (Aydın, 2005:10). Bu sistemin sağlıklı çalışabilmesi için piyasa yapıcılığını üstlenecek kurumların belirli özellikleri taşıması gerekmektedir. Bu özellikler aşağıdaki gibi detaylandırılmıştır.

4.2. Piyasa Yapıcılık Yeterlilik Kriterleri

Piyasa yapıcı olarak belirlenecek kurumun seçiminde, ilgili kurumun üstleneceği bu görevi yerine getirip getiremeyeceği konusunda değerlendirme yapılmaktadır. Bu değerlendirme temel olarak, kurumun sermayesinin yeterli olup olmadığı, finansal yapısının sağlam olup olmadığı, sistemin işleyişi için kurumun teknik kapasitesinin yeterli olup olmadığı, işlem hacmi dikkate alınarak piyasaya katılım durumu vb. kriterler üzerinden yapılmaktadır (Yılmaz, 2005:63). İlgili değerlendirme, dikkatli bir gözlem ve çalışma gerektiren uzun bir süreçte gerçekleşmektedir. Piyasa yapıcılığı için göz önünde bulundurulacak yeterlilik kriterleri; finansal kapasite, idari kapasite ve piyasa tecrübesi konuları bakımından üç temel başlık altında incelenmektedir.

4.2.1. Finansal Kapasite

Piyasa yapıcılık için ilk yeterlilik kriteri finansal kapasitedir. Piyasa yapıcı olarak belirlenen kurumlar alıcılar ve satıcılar arasında çift taraflı olarak fon alışverişi gerçekleştirirken, faiz riski ile karşı karşıya kalmaktadır. Bu nedenle piyasa yapıcı için yeterli finansal kapasiteye sahip olmak, bir başka deyişle finansal bakımdan sağlam olmak, söz konusu riskin etkisinin daha az olmasına imkan tanımaktadır. Finansal kapasite yeterliliği, sahip olunması gereken minimum sermaye standardını ifade etmektedir. Bu kapsamda sermayenin, taahhütlerini karşılayacak ve piyasadaki diğer

kurumlar ile rekabet edebilecek düzeyde ve nitelikte olması gerekmektedir. Bu niteliklerin tespiti ise sermayenin yapısı ile sermayenin taşıdığı risklerin değerlendirilmesiyle gerçekleşmektedir (Aydın, 2005:12).

4.2.2. İdari Kapasite

Piyasa yapıcılık için bir diğer yeterlilik kriteri olan idari kapasite yeterliliği, temel olarak güçlü bir yönetim kadrosunun varlığını ifade etmektedir. Bu kapsamda piyasa yapıcı olarak belirlenecek kurumun, işlemlerin sağlıklı bir şekilde yürütülmesine imkan tanıyacak bir yönetim ve denetim mekanizmasına sahip olması gerekmektedir. Alanında uzman kişiler ile oluşturulmuş güçlü bir kadro, hem işlemlerin verimli bir şekilde yapılmasına hem de sistemin işleyişinde karşılaşılabilecek risklere karşı kontrol mekanizmasına sahip olması bakımından önemli rol oynamaktadır (Moroğlu, 2013:12).

4.2.3. Piyasa Tecrübesi

Piyasa tecrübesi için kriterler, borç yöneticileri tarafından farklı unsurlar baz alınarak değerlendirilebilmektedir. Bu kapsamda kurumun pazar payı dikkate alınabildiği gibi, kurumun ilgili piyasadaki geçmişi de dikkate alınabilmektedir. Bununla birlikte daha önce piyasa yapıcı olarak sistemde yer alan kurumların değerlendirilmesinde ise geçmiş dönemde göstermiş oldukları performansları dikkate alınmaktadır. Bu kapsamda, piyasa yapıcı olarak belirlenecek kurumun, birincil piyasadaki ihale katılımlarındaki fon miktarı talepleri ve kazanmış olduğu fon miktarları baz alınmaktadır. İkincil piyasada ise kurumun, başta gerçekleştirilen işlem hacmi olmak üzere, müşteri portföyü ve yeni enstrüman satışındaki başarısı değerlendirilmektedir (Moroğlu, 2013:14).

4.3. Piyasa Yapıcıların Yükümlülükleri

4.3.1. Birincil Piyasaya İlişkin Yükümlülükler

Piyasa yapımcıların birincil piyasa yükümlülükleri, temel olarak devlet iç borçlanma senetleri ihalelerine katılım yükümlülüğünü ifade etmektedir. Bu kapsamda birincil piyasada ihraç edilen devlet iç borçlanma senetlerine talep yaratılması beklenmektedir.

Bunun için bazı uygulamalarda ihale katılım yükümlülüğünde miktar belirtilmekte iken, bazılarında ise minimum miktar şartı bulunmaktadır (Çomak, 2019:74).

Devlet iç borçlanma senetleri ihaleleri ile ilgili olarak katılım yükümlülüğü ülkeler arasında farklılık göstermekte olup; kazanılması gereken miktar 3 ay, 6 ay, 1 yılı kapsayan dönemler için veya ihale başına belirlenebilmektedir. Birincil piyasa işlemleri için bir miktar tespit edilmemiş olsa da ikincil piyasada işlem payı yükümlülüğü olması, birincil piyasada kazanım yükümlülüğünü ifade etmektedir (Aydın,2005:14). Bu durum, ikincil piyasa işlem yükümlülüğünün, halihazırda ihalelerden belirli bir alım yapmayı gerektirmesinden kaynaklanmaktadır.

4.3.2. İkincil Piyasaya İlişkin Yükümlülükler

Piyasa yapıcılarının ikincil piyasa yükümlülükleri temel olarak, sürekli bir şekilde alım-satım kotasyonu vermeye ilişkindir. Bu yolla devlet ve yatırımcı arasında kotasyon sürekliliğini sağlayarak piyasanın likiditesinin artırılması amaçlanmaktadır. Böylece piyasanın tarafları arasında işlemlerin dolayısıyla fon akışının kesintisiz ve hızlı bir şekilde gerçekleştirilmesi mümkün olmaktadır (Aydın,2005:18).

İkincil piyasalarda sürekli bir şekilde işlem yapma, kotasyon verme, ihraç tutarının belirli bir miktarını satın alma; piyasa yapıcı olarak belirlen kurumların yükümlülükleri olarak sıralanmaktadır. Çift yönlü alım-satım kotasyonu vermekle yükümlü olan piyasa yapıcı kurumların işlem hacmi ise işlem esnasında borç yöneticisi tarafından belirlenmiş olan aralık ile ilgilidir (Moroğlu,2013:16).

Söz konusu aralık çok büyük olursa piyasadaki fonların akış hızı olumsuz yönde etkilenebilmekte ve piyasanın likiditesinin gelişimine katkı sağlayamama durumu söz konusu olabilmektedir. İlgili aralık çok dar olursa bu sefer kazanç düşüklüğü nedeniyle talep yetersizliği oluşabilecektir. Dolayısıyla alım-satım kotasyon aralığının doğru olarak tespit edilmesi yatırımcılar, aracı kuruluşlar ve borç yöneticilerinin her biri için önem taşımaktadır (Yılmaz, 2005:73). Bu nedenle kotasyon aralığının, piyasa yapıcı kurumların maliyetini karşılayacak şekilde belirlenmesi gerekmektedir.

Bununla birlikte, kotasyonun belirlenmesinde dikkat edilmesi gereken unsurlardan biri ilgili menkul kıymetin piyasadaki işlem hacmidir. Söz konusu menkul kıymetin işlem hacminin yüksek olması durumunda alım-satım kotasyonu dar aralığı dar olsa bile maliyeti karşılayabilecek bir getiri sağlama imkanı bulunabilmektedir. Özellikle risk

algısının yüksek olduğu, dalgalanmaların olduğu piyasalarda, borç yöneticisi ile piyasa yapıcı kurumlar arasında güçlü bir iletişim ağının varlığı önemli olmaktadır (Çomak,2019:75).

4.3.3. Diğer Yükümlülükler

Piyasa yapıcı kurumların birincil ve ikincil piyasa yükümlülüklerinin yanı sıra bir diğer yükümlülüklerini ise finansal analiz raporları oluşturmaktadır. İlgili finansal analiz raporları, borç yöneticileri ve merkez bankasının ekonominin genel durumu ve finansal piyasalar hakkında talep ettiği araştırma raporlarını ifade etmektedir. Bu raporlar, ilgililerin istedikleri dönemler itibariyle düzenli olarak sunulur, piyasa koşulları ile ilgili bilgi vermektedir (Aydın,2005:15). Bu sayede piyasalar hakkında bilgi edinilmekte, piyasa yapıcı kurumun da sistem kapsamında denetimi yapılabilmektedir.

4.4. Türkiye’de Piyasa Yapıcılık Sistemi

Türkiye’de piyasa yapıcılık sistemi; IMF ile yapılan Stand-by Anlaşması kapsamında, devlet iç borçlanma senetlerinin likiditesinin artırılması ve kamunun borçlanma maliyetinin azaltılması amacıyla belirlenen bir yapısal kriter olarak 08.05.2000 tarihi itibariyle uygulanmaya başlanmıştır (TCMB, 2000:93).

Bu kapsamda ilk kez 2000-2001 döneminde uygulanan piyasa yapıcılık sisteminde yer alacak bankalar için seçilme kriterleri aşağıdaki gibi olmuştur (T.C. Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı, 2000):

- Sermaye yeterlilik oranı %8’in altında olmaması
- Yabancı Para Genel Net Pozisyonu/Sermaye Tabanı oranı +/-%20’i aşmaması
- İlgili kurumun özkaynak tutarının 10 trilyon TL’nin altında olmaması
- Takipteki Alacaklar/Özkaynaklar oranının %25’i geçmemesi
- Takipteki Alacaklar/Krediler oranının %10’u geçmemesi
- İkincil piyasadaki devlet iç borçlanma senedi alım-satım işlemlerinin 3 aylık dönemler itibariyle toplam hacminin 100 trilyon TL’nin üzerinde olması
- Birincil piyasadaki devlet iç borçlanma senedi alımlarının 3 aylık dönemler itibariyle 10 trilyon TL’nin üzerinde olması

Bu kriterlerin yanı sıra; birincil ve ikincil piyasa, kesin alım-satım işlem hacimleri ile idari yapının yeterliliği konularında da değerlendirme yapılmıştır. İlgili dönem için 19 banka belirlenmiş olup, seçilen bankaların piyasa yapıcılık görevlerinin bir yıllık süre için geçerli olması planlanmıştır.

Türkiye’de piyasa yapıcılık sisteminin işleyiş esaslarının belirlenmesinde ve buna ilişkin her türlü önlemin alınmasında yetkili mercii T.C. Hazine Müsteşarlığı’dır. Piyasa yapıcılık kriterlerine uygunluğu tespit edilen ticari bankalar, müsteşarlık tarafından ilan edilmekte ve görevlerini resmi açıklama ile üstlenmektedir. Bu kapsamda, müsteşarlık ve piyasa yapıcı bankalar arasında piyasa yapıcılık sözleşmesinin imzalanması ile sistemin getirdiği hak ve yükümlülükler düzenlenmektedir (T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığı, 2022).

Günümüzde piyasa yapıcılık sistemi; her yıl, gerekli kriterlere uygunluğu tespit edilen ve bir sonraki yıl için “piyasa yapıcı banka” olarak belirlenen ticari bankaların T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığı tarafından ilan edilmesi şeklinde devam etmektedir.

Bankalar için 2022 yılı piyasa yapıcılık yeterlilik kriterleri ise aşağıdaki gibidir:

- Piyasa yapıcı seçilebilmek için aday olan bankanın bağımsız denetimden geçmiş ve BDDK’a sunulmuş olan en son mali tabloları itibariyle sermaye yeterlilik oranı %12’nin altında olmaması

Üçer aylık piyasa yapıcılık dönemleri kapsamında başvuru yapmak isteyen bankaların kriter değerlendirme dönemlerinde;

- Birincil piyasada gerçekleştirilen DİBS ihraçlarından yapılan alım tutarının 2 milyar TL’nin altında olmaması
- Borsa İstanbul Borçlanma Araçları Piyasasındaki DİBS kesin alım satım işlemleri ile Borsa İstanbul’a tescil ettirilen işlemlere ilişkin tutarın 8 milyar TL’nin altında olmaması gerekmektedir (T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığı, 2022).

Piyasa yapıcı olarak belirlenen ticari bankalara tanınan haklar ise aşağıdaki gibidir:

- “Türk DİBS Piyasa Yapıcısı” ünvanını kullanabilirler.
- İhalelere teminatsız katılabilirler.
- İhalelerde rekabetçi olmayan teklif verebilirler.
- Para piyasalarında yapacağı nakit işlemler, piyasa yapıcılar ile gerçekleştirilir.

- Halka arz yoluyla yapılacak DİBS ihraçlarına sadece piyasa yapıcılar aracılık edebilir.
- Geri alım ve değişim ihalelerine sadece piyasa yapıcılar katılabilir.
- Piyasa yapıcılar, TCMB bünyesinde kurulmuş olan DİBS Ödünç İşlemleri Piyasası'nda DİBS ödünç alma ve verme işlemlerine taraf olabilirler (T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığı, 2022).

4.5. Piyasa Yapıcılık Kavramına İlişkin Literatür

Aydın (2005); çalışmasında devlet iç borçlanma piyasalarının geliştirilmesine yönelik olarak uygulamaya alınan piyasa yapıcılığı sisteminin amaçlarını ve faydalarını araştırmıştır. Bu kapsamda piyasa yapıcılığı sisteminin uygulanma amaçları, sağlanması gereken ön şartlar, yeterlilik kriterleri ile piyasa yapıcılar bakımından haklar ile yükümlülükler anlatılmıştır. Çalışmada, piyasa yapıcılık sisteminin Türkiye uygulaması dönemler itibariyle incelenmiş, bununla birlikte, gelişmiş ülkelerdeki uygulamaları karşılaştırmalı olarak analiz edilmiştir.

Yılmaz (2005); Türkiye'deki piyasa yapıcılık sisteminin performansı analiz edilmiştir. İç borçlanma kaynakları açıklanarak, piyasa yapıcılık sistemi amaçları ve yasal statüsü kapsamında detaylandırılmıştır. Türkiye'deki piyasa yapıcılarının devlet iç borçlanma senetleri stokları ile faiz gelirlerinin yıllar itibariyle gelişimi piyasa yapıcılık sistemi kapsamında değerlendirilmiştir. Çalışmada, piyasa yapıcı bankaların, piyasa yapıcılığı görevini üstlenmeden önce ve sonra gerçekleşen devlet iç borçlanma senetleri stoklarının azalma eğilimi gösterdiği ve bu durumun piyasa yapıcılık sisteminin kırılganlığının bir göstergesi olabileceği sonuçlarına ulaşılmıştır.

Moroğlu (2013); piyasa yapıcılık sistemini tüm yönleri ile ele aldığı çalışmasında, uygulanabilirlik kriterlerini dünya uygulamaları dikkate alarak incelenmiştir. İlgili sistemin Türkiye'deki değişim ve gelişim süreci incelenerek, kamu borç yönetimindeki etkisi araştırılmıştır. Bu kapsamda, devlet iç borçlanma senetlerinin ihracına ilişkin sistemin amacına ulaştığı, bankaların aktiflerindeki devlet iç borçlanma senetleri oranı ile elde edilen faiz gelirleri arasında doğru orantı olmadığı ve bankacılık sektörünün finansal sağlamlığının artırılması ile piyasa yapıcı bankaların aktif toplamalarının artış eğilimi gösterdiği sonuçlarına ulaşılmıştır.

Dođru ve Nacakcı (2014) alışmalarında piyasa yapıcılığı sisteminin genel unsurlarını açıklamış ve Borsa İstanbul verileri ile istatistiki çalışma gerçekleştirilmiştir. Piyasa yapıcılık sisteminin geliştirilmesinin, piyasanın likiditesinin artırılmasına katkısının olup olmayacağı araştırılmıştır. Çalışma sonucunda piyasa yapıcılık sisteminin uygulanması ile likiditenin arttığı ve daha dūřuk volatilit  değerlerinin elde edildiği sonuçlarına ulaşılmıştır. Bununla birlikte piyasa işlemlerinde sūreklilik ve fiyatlarda etkinlik sağlanması piyasa yapıcılık sisteminin etkili olduğu belirtilmiştir.

etin (2017); finansal piyasalarda etkinlik kavramı ve piyasa yapıcılığı sistemi kavramlarını ele almıştır. Çalışmada katılım bankalarının temel özellikleri, ekonomideki işlevleri ile bu bankalar için piyasa yapıcılığı konusu incelenmiştir. Bu kapsamda bankacılık sektöründe piyasa etkinliği ve piyasa yapıcılığı için gereken koşullar araştırılmıştır. Katılım bankalarının faiz esasına göre çalışmaması ve sektör içindeki payının dūřuk olması vb. nedenlerle piyasa yapıcılık sözleşmesinin bulunmadığı belirtilmiş olup, bu doğrultuda katılım bankalarının piyasa yapıcılık görevini üstlenebilmeleri konusunda öneriler geliştirilmiştir.

omak (2019); bu çalışma ile kamu borç yönetiminin etkinliğinin sağlanması kapsamında piyasa yapıcılığı sistemini inceleyerek dünya uygulamalarını açıklamıştır. Bununla birlikte Türkiye’de piyasa yapıcılık sisteminin ilk hali, sonrasında sistemde yapılan değişiklikler ve yenilikler ele alınmış olup, piyasa yapıcı bankaların devlet iç borçlanma senetlerindeki etkisi analiz edilmiştir. İlgili sistemin birincil ve ikincil piyasalarda borç yönetiminin etkinliğini olumlu yönde etkilediği, bununla birlikte piyasa yapıcı bankaların piyasayı yakından takip etmesinin önem taşıdığı sonuçlarına ulaşılmıştır.

Uysal (2019); piyasa yapıcılık sisteminin temel özelliklerinin anlatıldığı çalışmasında, sisteme ilişkin analizler değerlendirilmiş, sistemin volatilit  ve likidite göstergeleri üzerindeki etkileri araştırılmıştır. Bu kapsamda piyasa yapıcılık sistemi ile birlikte devlet iç borçlanma senetlerinin birincil ve ikincil piyasalardaki etkinliğinin yükseldiği, uygulama sonrasında ihale alımları ile işlem hacimlerinin arttığı ve uygulama sonrasında volatilit  bakımından senetlerdeki belirsizliklerin azaldığı tespit edilmiştir.

ilek (2023) alışmasında piyasa yapıcı bankaların finansal performanslarını değerlendirmeyi amaçlamıştır. Bu kapsamda finansal değerlendirme kriteri olarak

CILOS tekniği kullanarak finansal oranlar ağırlıklandırılmış, sonrasında ise MARCOS tekniği ile bankaların performanslarının sıralaması yapılmıştır. Son olarak COPELAND tekniği ile MARCOS tekniğinin sıralama sonuçları birleştirilmiş ve piyasa yapıcı bankaların nihai sıralaması elde edilmiştir. Çalışmada, piyasa yapıcı bankaların özkaynaklarını güçlendirmek için sermaye artırımını yapmaları ve net ücret ve komisyonlara odaklanmaları önerilmekte, analiz sonuçlarının olumsuz piyasa koşullarında bankaların süreç yönetimine katkı sağlayacağı belirtilmiştir.

5. FİNANSAL SAĞLAMLIĞIN BELİRLENMESİNE YÖNELİK MODELLER

Finansal sağlamlığın belirlenmesine yönelik birçok model bulunmaktadır. Bunlar arasında yaygın olarak kullanılanlar ise Altman Z-Skor, CAMELS ve Bankometer Modelleridir.

5.1. Altman Z-Skor Modeli

Altman Z-Skor Modeli, finansal başarısızlığın tahmininde geleneksel oran analizinin kullanılmasının yetersiz kaldığı görüşünden hareketle, Altman tarafından 1968 yılında yapılan çalışma sonucunda geliştirilmiştir. Bu model, işletmelerin finansal başarısızlığının tahmin edilmesine yönelik çok değişkenli diskriminant analizini esas almaktadır (Altman, 1968:593).

Modelin kapsamını imalat sektöründe faaliyet gösteren halka açık işletmeler oluşturmaktadır. Çalışmada, finansal bakımdan sağlıklı olan başarılı olarak nitelendirilen 33 işletme ile iflas etmiş olan 33 işletmenin 1946-1965 yılları arasındaki verileri analiz edilmiştir. Analizde toplam 66 işletme için tespit edilen 22 adet finansal oran; karlılık, likidite, borç ödeme gücü, kaldıraç ve faaliyet etkinliği olmak üzere 5 gruba ayrılarak fonksiyon değişkenleri hazırlanmıştır. Her bir grup için en uygun finansal rasyo ile oluşturulan değişkenler, diskriminant katsayısı ile ağırlıklandırılmış, bunun sonucunda elde edilen değerlerin toplamı ise işletmelerin Z-Skor puanını oluşturmuştur (Altman, 1968:594).

$$Z = 0.012 X_1 + 0.014 X_2 + 0.033 X_3 + 0.006 X_4 + 0.999 X_5$$

X_1 : Net İşletme Sermayesi / Aktif Toplamı

X_2 : Dağıtılmayan Kar / Aktif Toplamı

X_3 : Vergi Öncesi Kar / Aktif Toplamı

X_4 : Özkaynakların Piyasa Değeri / Toplam Yükümlülükler

X_5 : Net Satışlar / Aktif Toplamı

Modelde, işletmelerin finansal başarı durumları aşağıdaki referans aralıklarına göre değerlendirilmiştir (Altman, 1968:606):

Referans Aralığı	Finansal Durum
$Z > 2.99$	Başarılı (iflas olasılığı düşük)
$1.81 < Z < 2.99$	Gri Bölge (belirsiz)
$Z < 1.81$	Başarısız

Çalışmada Z-Skor puanı, gri bölge olarak sınıflandırılan referans aralığında yer alan işletmelerin hangi gruba ait olduğunun tahmininin zor olması nedeniyle daha fazla araştırmaya ihtiyaç duyulduğu belirtilmiştir. Bu doğrultuda Altman tarafından ilgili aralıkta tek bir değer belirleyerek yanlış değerlendirmeleri önleyebilmek adına araştırmacıların 2.67 skor puanını sınır değer olarak kabul edebileceğini belirtilmiştir (Altman, 1968:606).

Model bazı yönlerden yetersiz görülerek çeşitli eleştiriler almıştır. Bunlar:

- Çalışma kapsamında analiz edilen işletmelerin, küçük ölçekli işletmelerden oluşması
- Çalışmada sadece imalat sektöründe faaliyet gösteren işletmelerin yer alması
- Çalışmada sadece halka açık işletmelerin verilerinin analiz edilmesi

Bahsedilen eleştiriler doğrultusunda modelde 1983 yılında geliştirme yapılarak, Altman Z Modeli'nin halka açık olmayan işletmeler için de kullanılabilir olması hedeflenmiştir. Bu kapsamda hesaplamada kullanılan değişkenlerden biri olan özkaynakların piyasa değerinin toplam yükümlülükler oranda, piyasa değeri yerine net defter değeri esas alınmıştır. Böylelikle özkaynaklarının piyasa değerinin tespit edilme imkanı bulunmayan halka açık olmayan işletmelerin finansal başarısızlık tahmini mümkün olmuştur. Modeldeki geliştirme ile beraber hesaplamada yer alan değişkenlerin katsayıları da güncellenmiştir (Altman, 1983:101):

$$Z = 0.717 X_1 + 0.847 X_2 + 3.107 X_3 + 0.420 X_4 + 0.998 X_5$$

X_1 : Net İşletme Sermayesi / Aktif Toplamı

X_2 : Dağıtılmayan Kar / Aktif Toplamı

X_3 : Vergi Öncesi Kar / Aktif Toplamı

X_4 : Özkaynakların Defter Değeri / Toplam Yükümlülükler

X_5 : Net Satışlar / Aktif Toplamı

Modelin geliştirilmiş bu versiyonunda, ilk halinden farklı olarak, işletmelerin finansal başarı durumlarını gösteren referans aralıkları değişmiş olup, aşağıdaki gibidir:

Referans Aralığı	Finansal Durum
$Z > 2.90$	Başarılı (iflas olasılığı düşük)
$1.23 < Z < 2.90$	Gri Bölge (belirsiz)
$Z < 2.90$	Başarısız

Modele yönelik getirilen eleştiriler ise aşağıdaki gibidir:

- Çalışmanın sadece imalat sektörü alanında uygulanabilir olması
- Çalışma kapsamında farklı büyüklükteki işletmelerin yer almaması
- Çalışmada yer alan değişkenlerin finansal başarısızlık tahmininde yetersiz kalması

Modele getirilen eleştiriler sonucunda, 1993 yılında yeni bir değişikliğe daha gidilerek imalat sektörü haricindeki diğer sektörlerde faaliyet gösteren işletmeler için de uygulanabilir bir fonksiyon geliştirilmiştir. Geliştirilen yeni fonksiyonda, net satışların aktif toplamına oranı model kapsamından çıkarılmıştır. Bunun temel nedeni, finansal başarısızlık yaşamalarına rağmen ilgili oranın ticaret ve hizmet işletmelerinde yüksek olması, bir başka deyişle, oranın işletmelerin faaliyet alanlarına göre değişmesinin gösterge kabul edilemeyeceğinin tespit edilmiş olmasıdır. Bununla birlikte hesaplamada yer alan değişkenlerin katsayıları da değiştirilmiş olup, yeni model aşağıdaki gibi şekillenmiştir (Altman, 2000:10):

$$Z = 6.56 X_1 + 3.26 X_2 + 6.72 X_3 + 1.05 X_4$$

X_1 : Net İşletme Sermayesi / Aktif Toplamı

X_2 : Dağıtılmayan Kar/ Aktif Toplamı

X_3 : Vergi Öncesi Kar / Aktif Toplamı

X_4 : Özkaynakların Defter Değeri / Toplam Yükümlülükler

Finansal başarı durumlarına göre referans aralıkları aşağıdaki gibidir:

Referans Aralığı	Finansal Durum
$Z > 2.60$	Başarılı
$1.10 < Z < 2.60$	Gri Bölge (belirsiz)
$Z < 1.10$	Başarısız

Skor değeri 2.60'dan yüksek ise finansal olarak başarılı kabul edilirken, 1.10'dan düşük ise başarısız olarak değerlendirilmektedir. Skor değerinin 1.10 ile 2.60 arasında değer alması durumunda gri bölge söz konusudur, işletmenin hangi grupta yer aldığı belirlenmemektedir.

5.2. CAMELS Modeli

ABD’de denetim otoriteleri tarafından oluşturulan, ticari bankaların genel finansal durumunun tespitinde kullanılan bir modeldir. Bankaların çeşitli finansal oranları için 1-5 arasında not verilmektedir. Sermaye yeterlilik oranı, aktif kalitesi, yönetim kalitesi, kazançlar, likidite ve piyasa riskine duyarlılıktan oluşan bileşenlerin ilk harfleri, modelin adını oluşturmaktadır (Kaya, 2001:1). Söz konusu bileşenlerin ağırlıklı ortalaması bankanın genel notunu oluşturmakta olup, sonuçlar aşağıdaki gibi değerlendirilmektedir.

Puan	Açıklama
1	Banka her yönden güçlü ve sağlamdır.
2	Banka genel olarak güçlüdür.
3	Bankanın performansı ile ilgili sorunlar vardır.
4	Bankanın genel olarak önemli sorunları bulunmaktadır.
5	Bankanın çok önemli finansal/yönetimsel sorunları vardır.

Tablo 5.1. Camels modeli puanlama açıklaması

Kaynak: Gilbert ve diğerleri, 2002:48

CAMELS Modeli’ndeki değerlendirmeye göre; notu 1 ve 2 olan bankalar güvenilir ve yeterli, diğer notlara sahip bankalar ise yetersiz olarak adlandırılmaktadır (Gilbert, 2002:48). Analiz kapsamında notu 3 olan bankalar, olası şoklara karşı yeterince dayanıklı olmayan ve gerekli önlemlerin alınması gereken bankalar; notu 4 olan bankalar finansal veya yönetsel sorunların olduğu, kötü performans gösteren bankalar olarak değerlendirilmektedir. Model kapsamında notu 5 olan bankalar ise, iflas riski yüksek bankalar olarak nitelendirilmektedir. Modelde yer alan bileşenler ise aşağıdaki gibidir:

- Sermaye Yeterliliği (Capital)

Bankalar için sermaye, başta kullandıracakları kredi miktarının belirleyicisi olmak üzere karşılaştıkları riskler, olası zarar veya varlıklarının değerinin düşmesi vb. durumlar için güvence sağlarken, finansal yapılarının sağlamlığının önemli bir göstergesi olmaktadır. Modelde yer alan bu bileşen ile bankaların sermaye yeterliliği değerlendirilmektedir. Bu değerlendirmede bankaların sermayeleri, hem miktar hem de kalite bakımından çeşitli finansal rasyolar ile analiz edilmektedir (Kaya,2001:2). Sermaye yeterlilik durumu bankaların yapısı ve varlıklarına göre değişkenlik

göstermekle beraber, model kapsamındaki değerlendirmede birtakım unsurlar dikkate alınmaktadır. Bu unsurlar aşağıdaki gibi sıralanmaktadır (Sakarya, 2010:14):

- Bankaların büyüklüklerinin ve genel finansal durumlarının dikkate alınması
- İlave sermaye ihtiyacı durumunda, bankaların kaynak bulma imkanlarının değerlendirilmesi
- Bankalarda sorunlu varlıklar için ayrılan kaynakların yeterliliğinin belirlenmesi
- Bankaların bilançolarında varlık yapılarının olası riskleri içerecek şekilde ayrıştırıldığının tespit edilmesi
- Bilanço dışı işlemlerin taşıdığı risklerin analiz edilmesi
- Bankaların karlılık durumu ve dağıtılmamış karların büyüklüğünün dikkate alınması
- Bankaların sermaye piyasalarına erişim durumlarının değerlendirilmesi
- Aktif Kalitesi (Asset)

Bankaların aktif yapısı; kullandıkları krediler, sahip oldukları maddi ve maddi olmayan varlıklar ile portföylerinde yer alan menkul kıymetlerden oluşmaktadır. Aktif yapısını oluşturan bu kalemlerin kalitesi ise bankaların finansal sağlamlıklarını yansıtan önemli göstergelerden biridir. Aktif kalitesi; bankaların varlıklarının çeşitli olmasını, varlıklarının gelir getirme potansiyelini ve bu gelirlerin sürekliliğini yansıtmakla beraber, bankaların hem mevcut finansal durumları hem de gelecekteki performanslarının tespit edilmesine imkan tanımaktadır (Akgüç, 2012:521). CAMELS Modeli'ndeki bu bileşen ile bankaların aktif kalitesi analiz edilmektedir. Bu kapsamda; banka aktifleri içinde ağırlıklı paya sahip olan kredilerin kalitesi başta olmak üzere, varlıklarının kalitesi ile yatırım amaçlı portföylerinin taşıdığı riskler değerlendirilmektedir. Model kapsamında varlık kalitesinin değerlendirilmesinde dikkate alınan unsurlar ise aşağıdaki gibidir (Kaya,2001:2):

- Bankaların kredilendirme sürecindeki uygulamalarının etkinliğinin ve risk değerlendirmelerinin yeterliliğinin tespit edilmesi
- Bankaların takipteki kredilerinin izlenmesi, bu krediler için ayrılan karşılıkların değerlendirilmesi
- Kredilerin risk düzeyleri ile kredilerin üst sınırlarının analiz edilmesi
- Bankaların kredi portföylerinin değerlendirilmesi
- Sorunlu varlıkların tespit ve tahsilat uygulamalarının dikkate alınması

- Banka varlıkları arasında yer alan menkul kıymetlerin risk düzeylerinin belirlenmesi
- Yönetim Kalitesi (Management)

Bankaların kurumsal anlamda yönetimi, bankacılık faaliyetlerinin etkinliğinin yanı sıra finansal sağlamlıklarının da önemli bir göstergesidir. (Küçükbaşakçı, 2004:9) Bankalar, faaliyetleri kapsamında hem varlıkları ile kaynaklarını belirli risk düzeyinde tutabilmeyi hem de karlılıklarını ve bankanın piyasa değerini artırabilmeyi amaçlamaktadır. Bu amaçlara ulaşılabilmesi ise başarılı bir yönetim anlayışı ile mümkün olabilmektedir (Akgüç, 2012:540). Bu doğrultuda yönetim kalitesi, bankaların yönetsel kapasitesini ve performansını yansıtmakta olup, bu bileşen ile yönetimin bankaların genel başarısındaki rolü incelenmektedir. Model kapsamında yönetim kalitesinin değerlendirilmesinde dikkate alınan unsurlar aşağıdaki gibidir (Kaya,2001:3):

- Banka yönetim kurulunun ve üst yönetiminin, bankacılık faaliyetleri kapsamındaki riskleri kontrol altında tutabilme konusundaki başarıları
- Banka yönetim kurulunun ve üst yönetiminin sektördeki gelişmeleri takip ve uyum kapasiteleri
- İç denetim sistemlerinin yeterlilik durumu
- Yönetim ve risk sistemlerinin yapısının büyüklüğü ve yeterliliği
- Banka faaliyetlerinin kanunlara uygun olarak sürdürülmesi
- Banka yönetiminin etkinliği ve başarısı, bankanın genel performans durumu
- Kazanç (Earnings)

Bankalar, kar amaçlı kuruluşlar olması nedeniyle karlılık durumları finansal güçlerinin en önemli göstergelerden biridir. Karlılık, bankanın performansını yansıtmakta, varlık ve kaynakların yönetiminin etkin olup olmadığı hakkında bilgi vermektedir. Bu kapsamda; geçmiş dönemlerdeki karlılık durumu, karın sürekliliği ve kalitesi, sektör ortalamalarına göre karşılaştırılması, kazançların kaynakları ile piyasa riskine duyarlılığı, dağıtılmayan karlar yoluyla banka için sağlanan sermayenin yeterliliği vb. unsurlar değerlendirilmektedir. Bu değerlendirmeler, modelde aşağıdaki unsurlar dikkate alınarak yapılmaktadır (Sakarya, 2010:15):

- Bankaların kazanç sağladıkları kaynakların kalitesi
- Bankaların kazançlarının piyasa risklerine duyarlılıkları

- Kazançların istikrar durumunun değerlendirilmesi
- Bütçelendirme sistemlerinin değerlendirilmesi
- Dağıtılmamış karlar yoluyla yaratılan sermayenin yeterliliği
- Likidite (Liquidity)

Bankaların likidite yapısı, varlıklarının ne kadarının likit olarak tutulduğunu göstermekte ve kısa vadeli borç ödeme güçlerini yansıtmaktadır. Bankaların aktiflerinde kısa sürede nakde çevrilebilir varlık bulundurmaları, ani mevduat çekilişleri gibi ihtiyaç durumlarında talepleri karşılayabilmelerine ve faaliyetlerine sorunsuz şekilde devam edebilmelerine imkan tanımaktadır. Bununla birlikte yüksek seviyedeki likit varlıklar, bankalar için yüksek maliyet oluşturmaktadır. Bu kapsamda önemli olan likidite yönetimi, modelde değerlendirilirken aşağıdaki unsurlar dikkate alınmaktadır (Kaya,2001:4):

- Para ve sermaye piyasalarına erişim imkanları
- Fon kaynaklarının yapısının değerlendirilmesi
- Likit varlıkların yapısının değerlendirilmesi
- Kısa vadeli kaynaklara ihtiyaç durumu
- Varlıkların kısa sürede nakde dönüş potansiyeli
- Bankaların likidite yönetim politikalarındaki etkinlik
- Piyasa Riskine Duyarlılık (Sensitivity to Market Risk)

Piyasa riskine duyarlılık bileşeni, 1997 yılında çalışma kapsamına eklenmiş olup, model CAMELS adını almıştır. Böylelikle faiz ve kur oranları ile hisse senedi fiyatlarındaki değişimlerin bankaların finansal durumlarını etkileme düzeylerinin değerlendirilebilmesi hedeflenmiştir. Bankaların en çok karşı karşıya kaldığı faiz riski, faiz oranlarındaki artış veya düşüşe bağlı olarak bilanço pozisyonlarını etkileyerek zarara uğratabilmektedir. Benzer şekilde döviz kurlarındaki dalgalanmaların, bankaların döviz cinsinden varlıkları ve yükümlülükleri arasındaki farka bağlı olarak olumsuz etkileri kur riski olarak ortaya çıkabilmektedir. Bunun yanı sıra bankaların hisse senedi işlemlerinde, hisse senedi fiyatlarındaki ani düşüşler bankalar için bir diğer risk unsurunu oluşturmaktadır. Modelde yer alan bu bileşen ile bankaların söz konusu piyasa risklerine karşı duyarlılıkları, aşağıdaki unsurlar dikkate alınarak değerlendirilmektedir (Sakarya, 2010:18):

- Bankaların kazanç ve sermaye yapısının piyasa koşullarındaki olumsuz değişimlere karşı duyarlılığı
- Banka yönetiminin karşılaşılan piyasa risklerini zamanında tespit edebilme başarısı
- Bankaların döviz işlemleri nedeniyle oluşan piyasa riski durumu

5.3. Bankometer Modeli

Bu model Shar, Shah ve Jamali tarafından 2010 yılında geliştirilmiş olup, Uluslararası Para Fonu (IMF)'nin finansal sistemin kırılganlığını kontrol altına alma konusundaki önerileri takip edilerek oluşturulmuştur. İlgili çalışmanın temel amacı, bir finans kurumunun kırılganlığını, geleneksel yöntemlerden daha iyi ölçecek bir model geliştirmektir. Amacın dayanak noktasını ise özellikle gelişmiş ekonomilerde 2008 yılında yaşanan finansal sistem krizi oluşturmaktadır. Bu kapsamda, Pakistan'da faaliyet gösteren bankaların sağlamlığının değerlendirilmesine yönelik olarak öncü bir uygulama yapılmıştır (Shar, Shah ve Jamali, 2010:81).

Bu uygulama Bankometer Modeli olarak adlandırılmakta olup, CAMELS ve CLSA Modellerinde kullanılan parametrelerin limit ve yüzdelerinde değişiklik yapılarak geliştirilmiştir. Söz konusu çalışmanın kapsamını, 1999-2002 yılları arasında Pakistan'da faaliyet gösteren bankalar oluşturmaktadır. Modelde kullanılan parametreler; ana sermayenin varlıklara oranı, özsermayenin toplam varlıklara oranı, sermaye yeterlilik oranı, takipteki kredilerin toplam kredilere oranı, giderlerin gelirlere oranı ve kredilerin toplam varlıklara oranı olmak üzere altı adet orandan oluşmaktadır. Her bir oran için önceden belirlenen yüzdeler ile yapılan hesaplamalar sonucunda elde edilen değer, bankaların S-Skoru adı verilen puanını oluşturmaktadır. İlgili puanlar, yine önceden belirlenmiş olan referans aralıklarına göre değerlendirilerek bankaların sağlamlığı hakkında sonuçlar ortaya konmuştur (Shar, Shah ve Jamali, 2010:82).

Çalışmada elde edilen sonuçlar, CAMELS ve CLSA modellerinin sonuçları ile benzerlik göstermiştir. Çalışmada Bankometer Yönteminin, diğer modellerden farkı ise minimum sayıda parametre ile maksimum doğru sonuçlara ulaşması olarak ifade edilmiştir. Geliştirilen Bankometer Modeli, bankaların sağlamlığının ve ödeme güçlerinin kısa sürede tespit edilebilmesine, hangi bankaların finansal sıkıntıya karşı savunmasız olduğunun belirlenebilmesine, gelecekteki olası finansal krizlerden kaçınmak için karar verilebilmesine ve bankalar yoluyla tüm finansal sistemin kontrol

edilebilmesine yardımcı olacak nitelikte başarılı bir model olarak tanımlanmıştır (Shar, Shah ve Jamali, 2010:81).

Finansal Oranlar	Referans Değeri
Sermaye Yeterlilik Oranı (CAR)	%8 - %40
Ana Sermaye / Toplam Varlıklar (CA)	$\geq$ %4
Özsermaye / Toplam Varlıklar (EA)	$\geq$ %2
Giderler / Gelirler (CI)	$\leq$ %40
Takipteki Krediler / Toplam Krediler (NPL)	$\leq$ %15
Krediler / Toplam Varlıklar (LA)	$\leq$ %65

Tablo 5.2. Bankometer modelindeki değişkenler

Kaynak: Shar, Shah ve Jamali, 2010

İlgili parametreler kapsamında bir bankanın;

- Sermaye yeterlilik oranı; %4 ile % 40 arasında,
- Ana sermayenin toplam varlıklara oranı; %4'den yüksek,
- Özsermayenin toplam varlıklara oranı; %2'den yüksek,
- Giderlerin gelirlere oranı; %40'dan düşük,
- Takipteki kredilerin toplam kredilere oranı; %15'den düşük,
- Kredilerin toplam varlıklara oranı; %65'den düşük olması durumunda;

Söz konusu banka, borç ödeme gücü yüksek olan bir banka olarak ifade edilmektedir. Modele göre borç ödeme (finansal sağlamlık) değeri olarak S-Skor aşağıdaki gibi hesaplanmaktadır (Shar, Shah ve Jamali, 2010:82):

$$S = 1,5 CA + 1,2 EA + 3,5 CAR + 0,6 NPL + 0,3 CI + 0,4 LA$$

Bu formülle elde edilen değer 70'den yüksek ise bankanın borç ödeme gücü yüksek, 50'nin altında ise bankanın borç ödeme gücü zayıf, 50-70 arasında ise banka gri alanda ve borç ödeme gücü hakkında değerlendirme yapılamamaktadır.

Modelde; sermaye yeterlilik oranı, ana sermayenin varlıklara oranı, özsermayenin toplam varlıklara oranı, gelirlerin giderlere oranı, takipteki kredilerin toplam kredilere oranı ve kredilerin toplam varlıklara oranı olmak üzere altı finansal oran bulunmaktadır:

- Sermaye Yeterlilik Oranı

Bankalar için sermaye, öncelikle kuruluş ve faaliyet geçmek için gerekli olan bina, demirbaş vb. maddi duran varlıkların alımına yönelik giderler ile genel yönetim

giderlerinin finansmanı için ihtiyaç duyulan kaynağı ifade etmektedir. Bankalar, kuruluş aşamasında sermayelerinin belli şartlara bağlı olması gibi, faaliyette bulundukları süre boyunca da sermaye tutarlarını belirli bir seviyede tutmak zorundadır (Parasız, 2011:173).

Bu durum bankaların kaynak aktarımı fonksiyonu dolayısıyla ekonomideki etkin rollerinden kaynaklanmaktadır. Herhangi bir bankacılık krizi ile ortaya çıkabilecek olumsuzlukların sadece bankacılık sektörünü değil, ekonominin tamamını etkileme potansiyeli taşıması nedeniyle bankaların finansal yapılarının korunabilmesi amacıyla çeşitli alanlarda düzenleyici ve denetleyici otoriteler tarafından standartlar getirilmektedir. Bu standartlardan biri de sermaye yeterlilik oranıdır (Mazıbaşı, 2007:52).

Bankalar için sermayenin en önemli fonksiyonu, üstlenmiş oldukları risklerden kaynaklanan olası zararları veya faaliyet gelirleri ile kompanse edilemeyecek büyüklükteki beklenmeyen zararları karşılama imkanı sağlamasıdır. Faaliyetleri kapsamında birçok risk türüne maruz kalan bankaların, ilgili riskler nedeniyle oluşabilecek zararlardan korunarak faaliyetlerine devam edebilmesi için yeterli sermaye bulundurması gerekmektedir. Bunun yanı sıra sermaye, bankaların kredibilitesinin bir göstergesi olup, başta yatırımcılar olmak üzere bankalarla işlem yapan kişi ve kuruluşlar için güven oluşturmaktadır. Sermaye bakımından güçlü bankalar, kredi notlarının yüksekliği sayesinde hem ulusal hem de uluslararası piyasalardan daha uygun maliyetle borçlanma yapabilmektedir (Altıntaş, 2006:53). Finansal sistemin en önemli kurumlarından biri olan bankalarda yaşanabilecek olumsuzlukların yol açabileceği krizler, kısa sürede ekonomiyi etkileyebilmektedir. Böyle bir durumda sektördeki bankaların sermayelerinin yeterli olması, sistemik riski azaltarak, krizlerin yayılmasını engelleyici etkiye sahip olmaktadır (Mazıbaşı, 2007:51).

Sermaye yeterlilik oranı; bankaların faaliyetlerini sağlıklı bir şekilde yerine getirebilmeleri için sahip olmaları gereken asgari sermaye tutarı olarak tanımlanmakta olup, Basel Sermaye Uzlaşısı'nda yer alan uluslararası bir standarttır. Bu kapsamda Basel Komitesi tarafından bankaların sahip olması gereken asgari sermaye yeterlilik oranı konusunda tavsiyelerde bulunmaktadır. Sermaye yeterlilik oranına ilişkin ilk standardın yer aldığı düzenleme Basel 1 Uzlaşısı'dır. Bu yaklaşıma göre oranın

hesaplanmasında esas alınacak banka sermayesi, ana sermaye ve katkı sermaye olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Varlık kalemleri ile bilanço dışı işlemlerin taşıdıkları risklerin sınıflandırılması ve belirli katsayılar ile ağırlıklandırılması ile elde edilen risk ağırlıklı varlıklar ise, sermaye yeterlilik oranı hesaplamasındaki ikinci bileşeni oluşturmaktadır. Bu kapsamda dikkate alınan risk çeşitleri, piyasa riski ve kredi riskinden oluşmaktadır (Basel Comitte, 2006)

- Sermaye Tabanı = Ana Sermaye + Katkı Sermaye – Sermayeden İndirilecek Değerler

- Sermaye Yeterlilik Oranı = Sermaye Tabanı / Risk Ağırlıklı Varlıklar

Basel I Uzlaşısı kapsamında sermaye yeterlilik oranı aşağıdaki hesaplanmaktadır:

$$\text{Sermaye Yeterlilik Oranı} = \frac{\text{Özkaynaklar}}{\text{Piyasa Riski} + \text{Kredi Riski}}$$

Bankacılık sektörünün karşı karşıya kaldığı riskleri daha kapsamlı olarak ele almak amacıyla gerçekleştirilen Basel II Uzlaşısı ile sermaye yeterlilik oranı hesaplamalarına operasyonel risk dahil edilmiştir (Oktay ve Temel, 2007:168). İlgili çalışma kapsamındaki bileşenler; ana sermaye “Tier 1” olarak, katkı sermaye “Tier 2” olarak ve en az 2 yıl vadeli tamamı ödenmiş sermaye benzeri borçlar “Tier 3” olarak ifade edilmektedir.

Sermaye Türü	Kapsamı
Tier 1 (Ana Sermaye)	Sermaye Dağıtılmamış kar ve yedek akçeler
Tier 2 (Katkı Sermaye)	Gizli yedekler, Genel kredi karşılıkları En az 5 yıl vadeli sermaye benzeri borçlar
Tier 3	En az 2 yıl vadeli, teminatsız, tamamı ödenmiş sermaye benzeri borçlar

Tablo 5.3. Basel II uzlaşısı’nda yer alan sermaye türleri

Kaynak: Basel Committee on Banking Supervision, 2006

Şerefiye ile bankaların aynı ülkede yer alan finansal kurumlara, diğer bankalara yaptıkları katılımlardan konsolide edilmeyen kısımlar “indirimler” olarak tanımlanan diğer bileşeni oluşturmaktadır. Basel II Uzlaşısı kapsamında aşağıdaki gibi hesaplanmaktadır (Giese, 2003:72):

$$\text{Sermaye Yeterlilik Oranı} = \frac{\text{Özkaynaklar (Tier1 + Tier2 + Tier3 – İndirimler)}}{\text{Piyasa Riski} + \text{Kredi Riski} + \text{Operasyonel Risk}}$$

Bankaların sermaye düzeylerinin hem nicel olarak hem de nitel olarak iyileştirilmesi amacıyla hazırlanan Basel III Uzlaşısı ile sermaye yeterlilik oranı hesaplamalarına “sermaye tamponu” eklenmiştir. Bu kapsamda bankaların daha yüksek sermaye yeterlilik oranına sahip olması amacıyla % 2,5 seviyesinde sermaye tamponu öngörülmektedir.

Basel Komitesi, bankaların sermayelerinin güçlendirilmesi için sürekli olarak düzenlemeler yapmaktadır. Bunun temel nedeni sermaye düzeylerinin; bankaların etkinlik, performans ve sağlamlık bakımından değerlendirilmesinde kullanılan en önemli unsurlardan biri olmasıdır. Bu kapsamda, banka sermaye düzeyinin ve kalitesinin artırılması, bankacılık sektörünün güçlendirilerek, sektörün maruz kaldığı risklere karşı finansal sağlamlığının artırılmasının hedeflendiği Basel Sermaye Uzlaşısı ile günümüzde bankalar için % 8 asgari sermaye yeterlilik oranı zorunlu kılınmış durumdadır (Basel Comitte, 2006).

- Ana Sermayenin Toplam Varlıklara Oranı

Bu oran, özsermaye ve uzun vadeli borçlar ile finanse edilen varlıkların miktarını ölçmektedir. Ana sermayenin toplam varlıklara oranı ne kadar yüksek olursa, varlıkların uzun vadeli fonlarla finanse edilmesi nedeniyle bankaların daha güvenli olduğu anlaşılmaktadır (Parasız, 2011:171).

- Özsermayenin Toplam Varlıklara Oranı

Bu oran, bankaların varlıklarının ne kadarının özsermaye ile finanse edildiğini göstermektedir. Özsermayenin toplam varlıklara oranının yüksek olması, bankaların uzun vadede finansal durumunun güvenli olmasını ifade etmektedir. Bunun nedeni, bankaların dış kaynaklarından daha fazla varlığının olmasıdır.

- Takipteki Kredilerin Toplam Kredilere Oranı

İlgili oran, temel olarak; takipteki kredi tutarının bankacılık sektörü tarafından kullanılan toplam kredi tutarı içindeki payını ifade etmektedir. Kredi kavramı, belirli bir vade sonunda ödenmek üzere, belirli bir maliyet karşılığında kişi veya kurumlara verilen ödünç olarak tanımlanmaktadır. Bankaların finansal aracılık fonksiyonu kapsamındaki temel fon kaynaklarını oluşturan krediler, “Kredilerin Sınıflandırılması ve Bunlar İçin Ayrılacak Karşılıklara İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik” doğrultusunda belirli gruplara ayrılarak izlenmektedir. İlgili

gruplar, temel olarak kredilerin geri ödemelerindeki gecikme gün sayısı esas alınarak oluşturulmuştur. Bu kredi grupları aşağıdaki gibidir (26333 Sayılı Resmi Gazete, 2006):

- Birinci Grup - Standart Nitelikli Krediler: Kredilendirilebilir nitelikte finansman yapısına sahip gerçek ve tüzel kişilere kullandırılan, anapara ve faiz ödemeleri süresinde yapılan, kredi değerliliğinde zayıflama tespit edilmeyen ve gelecekte ödemelerinde sorun beklenmeyen, tahsil edilebilecek nitelikteki kredi ve alacaklardır.
- İkinci Grup - Yakın İzlemedeki Krediler: Daha önce kredilendirilebilir şartlara sahip olan gerçek ve tüzel kişilere kullandırılmış, ancak sonrasında ödeme gücünde olumsuzlukların olması, finansal risk taşıması vb. nedenlerle yakından izlenmesi gereken, anapara ve faiz ödemelerinde otuz gün ile doksan gün arasında gecikme bulunan kredilerdir.
- Üçüncü Grup – Tahsil İmkânı Sınırlı Krediler: Kredi borçlusunun özkaynaklarının yetersiz olması, işletme sermayesi finansmanında sorun yaşaması, kredi değerliliğinin zayıflaması vb. nedenlerle tamamının tahsil imkânı sınırlı olan, anapara ve faiz ödemelerinde doksan gün ile yüz seksen gün arasında gecikme bulunan kredilerdir.
- Dördüncü Grup – Tahsili Şüpheli Krediler: Anapara ve faiz ödemelerinde yüz seksen gün ile bir yıl arasında gecikme bulunan, kredi borçlusunun kredi değerliliği önemli derecede zayıflamış olan, teminatlarına başvurulmaksızın tahsilat yapılamayacağı öngörülen, yeni finansman bulma imkânı olması durumunda tahsil kabiliyeti sağlanabileceğinden henüz zarar niteliği taşımayan kredilerdir.
- Beşinci Grup – Zarar Niteliğindeki Krediler: Anapara ve faiz ödemelerindeki gecikme süresi bir yılı aşan, kredi değerliliğini tam anlamıyla yitiren ve tahsil edilmesinin mümkün olmadığına kanaat getirilen kredilerdir.

Bu sınıflandırmaya göre; üçüncü, dördüncü ve beşinci grupta yer alan krediler, bir başka deyişle, tutarının bir kısmının veya tamamının, geri ödeme süresi doksan günü aşan krediler, bu durumda takipteki krediler olarak kabul edilmektedir.

Takipteki krediler, kredinin vadesinin gelmesine karşın anapara ve faizinin zamanında ödenmemesi durumunda ortaya çıkmaktadır. Bununla birlikte, kredinin sadece zamanında ödenmemesi değil, gelecekte de ödemelerin zamanında ve tam olarak

yapılamayacağı konusunda şüphe olması, takipteki kredi kapsamında değerlendirilmektedir (Erkan, 2015:9).

Bir kredinin takipteki kredi halini alması, bankaların bilanço hesaplarında canlı kredi durumundaki hesaplarından çıkarılarak takipteki krediler hesabına aktarılması yoluyla gerçekleşmektedir. Bu durumun ilk etkisi, bankaların gelirlerinde ortaya çıkmaktadır. Karşılıklar Yönetmeliğine göre; krediler için belirli oranlarda özel karşılık ayrılmaktadır. Bu doğrultuda takip hesaplarına aktarılan krediler, karşılıklar yoluyla bankalara hem maliyet yaratmakta hem de gider kalemini artırarak bankaların karlılığını azaltmaktadır (Yavuz, Hazar ve Babuşçu, 2022:102). Giderlerin artmasının yanı sıra, canlı kredilerden elde edilmesi beklenen faiz gelirlerinin düşmesi nedeniyle yine bankaların kar rakamı azalmaktadır. Bankaların bilançolarındaki aktif kalemlerin içinde ağırlıklı payı krediler oluşturmakta olup, performanslarının göstergesi olan aktif kalitesi, kredi kalitesi gibi değerlendirmeler, temel olarak takipteki kredilerin büyüklüğüne ilişkin veriler yoluyla takip edilmektedir. Bu nedenle kredi hesapları içinde tahsil edilmesi mümkün olmayan veya ödenmesi olası görünmeyen kredilerin fazlalığı, bankaların aktif kalitesini bozmaktadır. Takipteki kredilerin olumsuz etkilerinden biri bankaların likidite yapısı üzerinde olmaktadır. Bunun nedeni kredi geri ödemelerinin, bankaların en önemli nakit giriş kalemlerinden birini oluşturmasıdır. Kredinin belirlenen vade tarihinde ödenmemesi durumunda bankaların nakit akışı bozulmakta, varlıkları ve yükümlülükleri arasındaki vade farklılıkları nedeniyle likiditesi azalmaktadır (Yüksel, 2016:42).

Takipteki krediler, bankaların sermaye yeterlilik oranını da etkilemektedir. Sermaye yeterlilik oranının hesaplanmasında kullanılan toplam riske esas tutar, bankaların faaliyetleri kapsamında maruz kaldıkları kredi riski, piyasa riski ve operasyonel riski karşılayabilmeleri için bulundurmaları gereken asgari özkaynak tutarını göstermektedir. Krediler içinde takipteki kredi tutarının artması, kredi riskini artırmakta ve karlılığı azaltarak sermaye yeterlilik oranını düşürmektedir. Buna bağlı olarak bankaların daha fazla özkaynak bulundurma ihtiyacı ortaya çıkmaktadır (Yücememiş ve Sözer, 2017:45).

Bununla beraber, takipteki kredilerin bankalar için fırsat maliyeti yüksek olmaktadır. Bu krediler için tahsis edilmiş fonların, daha yüksek getirili alternatif projeler için kullanılmamış olması nedeniyle fırsat maliyeti yüksek olmaktadır. Takipteki kredilerin

bankalar için bir diğer maliyeti ise operasyonel işlemler kaynaklı maliyetler şeklinde ortaya çıkmaktadır. Çünkü bu krediler, daha dikkatli bir takip ve izleme gerektirmekte, tahsilat süreci, yeniden yapılandırılması vb. işlemlerin tamamı operasyonel maliyetleri artırmaktadır (Seval, 1990:275). İlave sermaye ihtiyacının doğması, bankaların kredi verme imkanlarını sınırlayıcı bir etkiye sahiptir. Çünkü, takipteki kredilerin artması, bankaların yeni kredi kullandırmaktan ziyade öncelikle varlık kalitelerini düzeltmeye yönelmektedir. Bankalar, kredi vermeyi durdurmayıp, daha az kredi vermeye başlaması durumunda ise faiz gelirleri azalmaktadır. Her iki durumda da bankaların temel fonksiyonları olan fon aktarım faaliyetlerini yerine getirmeleri olumsuz yönde etkilenmektedir (Topak, 2020:45).

Bankaları birçok yönden etkileyen takipteki krediler, finansal riskler yoluyla yapılarını daha kırılgan hale getirmekte, bu kredilerin artış göstermesi ise finansal krizleri tetikleme potansiyeli taşımaktadır. Takipteki kredilerin yüksekliği nedeniyle özellikle özkaynaklardaki azalış ile beraber bankaların yeni kredi verme imkanları azalmaktadır. Bu durum bankaların kredi koşullarını ağırlaştırmasına ve faiz oranlarını artırmasına neden olabilmektedir. Zorlaşan kredi koşulları reel sektörün kaynak maliyetinin artmasına neden olurken, öncelikle krediye erişme imkanları sınırlanan reel sektör yatırımları, sonrasında da büyüme, istihdam vb. göstergeler olumsuz yönde değişerek ekonominin tamamını etkileyebilmektedir (Genç ve Şaşmaz, 2016:121). Bankaların aktif kalitesini ortaya koyan, ekonomide yer alan birimlerin borç ödeme gücünü yansıtan, sonuçları hem bankacılık sektörü hem de reel sektöre yansıyabilen, ekonomik faaliyetlerin etkinliğinin azalmasına yol açabilecek nitelikte olan takipteki kredilerin yönetimi bu nedenlerle büyük önem taşımaktadır.

- Giderlerin Gelirlere Oranı

İlgili oran, bankaların giderlerinin gelirlerine oranını göstermektedir. Bu oran kapsamında hesaplama bileşenleri olarak; toplam gelir ve toplam giderler dikkate alınabildiği gibi, bankaların temel gelir kaynağını oluşturan faiz gelirleri ile en yüksek gider kalemlerini oluşturan faiz giderleri de esas alınabilmektedir.

- Kredilerin Toplam Varlıklara Oranı

Bu oran, uzun vadeli kredi varlıklarının miktarını ölçmektedir. Oranın yüksek olması, banka kazançları üzerinde olumlu etkiye sahiptir (Akdoğan ve Tenker, 2010: 86). Ancak bununla beraber, banka likiditesi üzerinde olumsuz bir etkisi olan daha fazla

kredi anlamına gelmektedir. Kredilerin toplam varlıklara oranının düşük olması ise daha az kredi anlamına gelmektedir. Bu nedenle söz konusu oran, bankanın likiditesi üzerinde olumlu etkiye sahip olurken aynı zamanda banka kazançları üzerinde olumsuz etkiye sahiptir.

5.4. Finansal Sağlamlığın Belirlenmesine İlişkin Literatür

Bankacılık sektörünün finansal sağlamlığının değerlendirilmesine yönelik olarak düzenleyici ve denetleyici kurumlar tarafından sağlamlık göstergeleri geliştirilmektedir. Bu göstergeler, finansal kırılganlıklar karşısında bankaların dayanıklılığının ortaya konmasına ve bankacılık sektörünün finansal durumunu takibine imkan tanıyan değişkenlerden oluşmaktadır. Bununla birlikte, ekonometrik analizler kapsamında geliştirilen modeller, endekslerin değişken olarak yer aldığı bütünleşik modeller vb. çeşitli yöntemler kullanılmaktadır (Varlık ve Varlık, 2016:547). Birbirinden farklı değerlendirme yöntemleri ile bankaların finansal sağlamlıkları, bir başka deyişle borç ödeme güçlerinin belirlenebilmesine yönelik çalışmalar yapılmaktadır.

Analiz yöntemlerinin çeşitliliği, finansal sağlamlığın belirlenmesinde genel kabul görmüş bir analitik çerçevenin bulunmadığını göstermektedir. Ancak literatürde yaygın şekilde kullanılan yöntemlerin Altman Z-Skor Modeli ile CAMELS Modeli olduğu görülmektedir. Bu modellere son dönemde, bankalar için geliştirilmiş olan Bankometer Modeli eklenmiştir. Bahsedilen modellere ilişkin olarak literatürde yapılmış çalışmalar ise aşağıdaki gibi özetlenmektedir:

Cihak ve Hesse (2010); katılım bankaları ile ticari bankaların finansal sağlamlığını Z-Skor Modeli ile analiz etmiştir. Çalışma sonucunda küçük katılım bankalarının küçük ticari bankalardan; büyük ticari bankaların büyük katılım bankalarından daha sağlam olduğu tespit edilmiştir.

Demirgüç (2011); Basel Temel İlkelerinin bankaların sağlamlığı üzerindeki etkisini araştırmıştır. İlgili çalışmada finansal sağlamlık düzeyinin belirlenmesinde Z-Skor Modeli kullanılmış olup, Basel İlkelerine daha fazla uyum gösteren bankaların finansal durumlarının daha sağlam olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Kumar (2012); bankacılık sektörünün sağlamlığını CAMELS Modeli ile tespit etmiştir. Analiz sonucunda özel sermayeli bankaların, kamu sermayeli bankalardan daha sağlam olduğu belirlenmiştir.

Makkar ve Singh (2012); çalışmasında Bankometer Modeli'ni bankalar için borç ödeme göstergesi olarak ele almıştır. Bu kapsamda Hindistan'da faaliyet gösteren 37 bankanın verilerini kullanarak 2006-2011 dönemi için finansal performans analizi gerçekleştirmiştir. Söz konusu dönemde tüm bankaların borç ödeme güçlerinin yüksek olduğu; özel bankaların sağlamlık düzeyinin kamu bankalarından daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Bourkhis ve Nabi (2013); finansal krizin, katılım bankaları ile ticari bankaların sağlamlık düzeyi üzerindeki etkisini araştırmıştır. İlgili çalışmada finansal sağlamlığın tespitinde Z-Skor Modeli ve Regresyon Analizi kullanılmıştır.

Fayed (2013); bankaların performanslarını tespit edebilmek amacıyla oran analizi ve Bankometer Modelini kullanmıştır. Çalışmanın konusunu, Mısır'daki ticari bankaların ve katılım bankalarının performanslarının karşılaştırılması oluşturmaktadır. 2008-2010 dönemi verileri ile finansal oranlar kullanılmış olup, her iki banka grubundaki bankaların hepsinin borç ödeme güçlerinin zayıf olduğu tespit edilmiştir. Bununla birlikte, katılım bankalarının skorlarının, ticari bankaların skorlarından daha yüksek değerler aldığı belirlenmiştir.

Katter (2014); çalışmasında Nepal'de faaliyet gösteren ticari bankaların finansal sağlamlığını Bankometer Modeli ile ölçmüştür. 28 bankanın 2007-2012 yılları arasındaki veriler ile banka türlerinin finansal açıdan karşılaştırılması hedeflenmiştir. Çalışma sonucunda tüm bankaların finansal açıdan sağlam olduğu tespit edilmiştir. Skor değeri oluşturan değişkenler bazında ise kredilerin varlıklara oranı bakımından 11 banka, öngörülen sınır değerinin altında kalmış olup, modelin bankaların iç yönetimine, özellikle iflas riskinin azaltılması konusunda yardımcı nitelikte olduğu sonucuna varılmıştır.

Ashraf ve Tariq (2016); Pakistan'da faaliyet gösteren bankalar için Bankometer ve Z-Skor Modellerini uygulamış ve 21 bankanın 2006-2014 yılları arasındaki verilerini esas almıştır. Bankaların tamamı finansal bakımdan sağlam olarak değerlendirilmiştir. Z-Skor Modeli'nin sonuçları, Bankometer Modelinde elde edilen sonuçlar ile

karşılaştırıldığında, bankaların finansal sağamlık düzeylerinin benzerlik gösterdiği ve sonuçların birbirleriyle uyumlu olduğu belirlenmiştir.

Yameen ve Ali (2016); çalışmasında Ürdün’de faaliyet gösteren ticari bankaların finansal sağamlığını Bankometer Modeli ile test etmiştir. 2002-2011 yılları arasında 13 bankanın verilerinin esas alındığı çalışmada, bankaların tamamının sağam olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bankaların skor değerleri, modelin öngördüğü değer aralığının oldukça üzerinde değer almaları nedeniyle süper sağam banka olarak nitelendirilmiştir. Çalışma, modelin bankaların finansal risklerini yönetme konusunda yararlanabilecekleri bir yöntem olduğunu belirtmektedir.

Rahman (2017); Bankometer Modelini uyguladığı çalışmasında Bangladeş’teki 24 ticari bankanın 2010-2015 yılları arasındaki verilerini esas almıştır. Analiz kapsamında tüm bankalar süper sağam olarak sınıflandırılmıştır. Analiz döneminde bankaların istikrarlı bir şekilde sağlıklı finansal durumlarını koruduklarını ortaya koymuştur. Skor değerini oluşturan değişkenlerden maliyet/gelir oranı ile krediler/toplam varlıklar oranlarının, bankaların çoğunda, öngörülen sınır değerler içinde yer almamış olup, modelin banka faaliyetlerindeki verimsizliğin azaltılmasında klavuzluk sağlayacağı sonucuna ulaşılmıştır.

Shamanth ve Rajgopal (2017); Hindistan’da bankacılık sektörünün performansını değerlendirmek üzere Bankometer Modeli’ni uygulamıştır. Uygulama sonucunda bankaların likidite, sermaye ve karlılık bakımından güçlü oldukları, bununla beraber kaliteli aktif yapısına sahip oldukları tespit edilmiştir. Çalışmada modelin, bankaların finansal performanslarının değerlendirilmesinde erken uyarı sistemi olarak kullanılabileceğı sonucuna ulaşılmıştır.

Budiman, Herwany ve Kristanti (2017); Endonezya’da faaliyet gösteren katılım bankalarının finansal sıkıntı durumlarını Bankometer Modeli ile değerlendirilmiştir. 2011-2015 yılları arasında borsada işlem gören ve borsaya kote olmayan bankaların verileri kullanılmıştır. Analizde, bankaların tamamı güçlü finansal pozisyona sahip olduğu, sadece takipteki kredilerin toplam kredilere oranı ilgili bankalar arasında farklılık göstermektedir. Borsada işlem gören bankaların, diğer bankalardan daha yüksek değerler aldığı, bu durumun borsada işlem gören bankaların daha fazla kredi kullandırdıkları, maliyet yönetiminde daha başarılı oldukları sonuçları elde edilmiştir.

Africa (2018); Bankometer Modelinin bankalarda finansal sıkıntıyı belirlemede kullanılabilir bir yöntem olup olmadığını araştırmıştır. Endonezya’da faaliyet gösteren bankaların 2014-2016 yılları arasındaki verileri esas alınmıştır. Verilerin analizinde lojistik regresyon kullanılmış, bağımlı değişken olarak Bankometer Modeli esas alınmıştır. Hesaplanan skor değerleri tüm bankalar için sınır değerlerin üzerinde çıkmış, regresyon çalışması sonucunda ise Bankometer Modelinin uygulanabilir olduğu tespit edilmiştir.

Aksoy ve Göker (2018); Türkiye’de bankacılık sektöründe faaliyet gösteren bankaların finansal risk düzeylerini, Bankometer ve Z-Skor Modelleri ile analiz etmiştir. Bu kapsamda BİST’de işlem gören 10 ticari bankanın 2012-2016 yılları arasındaki verileri esas alınarak söz konusu modellerin sonuçlarının birbirleriyle tutarlılığı test edilmiştir. Çalışmada, Türkiye’de bankacılık sektörü için finansal risklerin tespitinde Bankometer Modeli’nin daha uygulanabilir bir yöntem olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Permata ve Purwanto (2018); bankaların finansal sağlamlık düzeylerini CAMELS, Z-Skor ve Bankometer Modellerini kullanarak analiz etmiştir. Endonezya’da faaliyet gösteren ve borsada işlem gören bankaların verileri esas alınmıştır. CAMELS Modeli’ne göre tüm bankalar sağlam olarak tespit edilmiştir. Z-Skor Modeli’ne göre finansal açıdan sağlam banka bulunmadığı, Bankometer Modeli’ne göre ise tüm bankaların finansal pozisyonlarının sağlam olduğu ortaya konmuştur. Yöntemler karşılaştırıldığında, CAMELS Modeli, finansal sağlamlık düzeylerinin tespitinde en sağlıklı yöntem olarak nitelendirilmiştir.

Saeed (2019), Pakistan’daki bankalarının sağlamlığını Bankometer Yöntemi kullanarak ölçmüştür. Çalışmada, 5 katılım bankasının 2012-2017 yılları arasındaki verilerinden yararlanılmış olup, bankaların muhtemel finansal krizlere karşı kırılganlıklarının belirlenmesinde Bankometer Yöntemi’nin bir erken uyarı aracı olarak kullanılabilirliği test edilmiştir. Analiz sonucunda tüm bankalar finansal açıdan sağlam olarak tespit edilmiştir.

Ouma ve Kirori (2019); çalışmasında Kenya’da faaliyet gösteren bankaların finansal sağlamlığını Bankometer Yöntemi ile analiz etmiştir. Bu kapsamda 2014-2017 yılları arasında Kenya’daki 16 küçük banka, 12 orta ölçekli banka ve 6 büyük bankanın verileri ile finansal sağlamlık düzeyleri incelenmiştir. Çalışmada, banka grupları

arasında finansal sağamlık bakımından herhangi bir fark bulunmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Krimi (2019); Kenya'daki bankaların finansal sağamlığı ile finansal performansı arasındaki ilişkide makroekonomik faktörlerin etkisi değerlendirilmiştir. Çalışmada finansal sağamlık ölçütü olarak ise CAMELS Modeli kullanılmıştır.

Sakarya ve Karakaş (2021); Türkiye'de faaliyet gösteren ticari bankaların finansal performansları CAMELS ve Bankometer Modelleri ile analiz etmiştir. 2010-2019 yılları arasında 28 bankanın verilerinin kullanıldığı çalışmada, her iki model ile yapılan analizler sonucunda bankaların sermaye yeterlilik oranlarının olması gerekenden daha yüksek değerler aldığı ve Bankometer Modeline göre Türkiye'deki bankaların borç ödeme güçlerinin yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Özbek, Hazar ve Babuşçu (2021); Covid-19 pandemisinin Türkiye'de bankacılık sektörüne etkisini, finansal başarısızlık kapsamında ele almıştır. Bu kapsamda 10 ticari bankanın 2011-2020 yılları arasındaki verileri ile Bankometer Modeli uygulanmıştır. Çalışmada, bankaların yüksek sermaye yeterlilik oranına sahip olması ve BDDK'nın aldığı önlemler nedeniyle Covid-19 Pandemisinden çok fazla etkilenmediği, finansal sağamlık düzeylerini koruduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Eren ve Uçar (2021); BİST-100 Endeksinde işlem gören ticari bankaların finansal sağamlığını Bankometer Modeli ile analiz etmiştir. Çalışmada 7 ticari bankanın 2019-2020 yılları arasındaki verileri ile Covid-19 Pandemi öncesi ve sonrası finansal durumları karşılaştırılmıştır. İlgili dönemde bankaların sağamlık sıralamaları değişmekle beraber, finansal açıdan sağam oldukları ve borç ödeme güçlerinin devam ettiği tespit edilmiştir.

Çalış, Kevser ve Sakarya (2022); katılım bankalarının finansal sağamlığını ve borç ödeme güçlerini, Bankometer ve Z-Skor Modelleri ile incelemiştir. Türkiye'de bankacılık sektöründe faaliyet gösteren 5 katılım bankasının 2016-2020 yılları arasındaki verilerinden yararlanılmıştır. Çalışmada bankaların Z-Skor Modeline göre iflas potansiyellerinin yüksek olduğu, Bankometer Modeline göre ise borç ödeme güçleri bakımından zorluk yaşama potansiyellerinin mevcut olduğu ortaya konmuştur.

6. AMPRİK ARAŞTIRMA VE MODEL ÖNERİSİ

6.1. Çalışmanın Çerçevesi

Finansal sistemin en önemli kuruluşlarından biri olan bankaların hem kendi yapısal özellikleri nedeniyle hem de ekonominin genel durumundan kaynaklı olarak bünyelerinde barındırdıkları kırılganlıklara karşı dayanıklılığı, finansal sağlamlık kavramı ile ifade edilmektedir. Bankacılık faaliyetlerinin ekonominin tamamını etkileme potansiyelinin olması nedeniyle söz konusu kırılganlıkların azaltılması ve bankaların güçlü bir finansal yapıya sahip olmaları büyük önem taşımaktadır.

Bankaların finansal sağlamlıklarının değerlendirilmesi birçok araştırmanın konusunu oluşturmuştur. Literatürde çeşitli yönlerden ele alınan finansal sağlamlığın, bu çalışmada bankaların piyasa yapıcılık fonksiyonu üzerinden değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Bu kapsamda piyasa yapıcılık kavramı ve finansal sağlamlığın belirlenmesine yönelik modeller açıklanmış olup, Türkiye’de faaliyet gösteren ticari bankaların 2018-2022 yılları arasındaki döneme ilişkin verileri ile Lojistik Regresyon Analizi uygulanmıştır. Analizde, bankaların piyasa yapıcı olmasını etkileyen faktörleri gösteren bir model geliştirilmiş olup, elde edilen veriler finansal oranlar bazında değerlendirilmiştir.

6.2. Çalışmanın Amacı

Günümüzde bankalar, finansal sistemin temel yapı taşı oluşturmaktadır. Hem üretim hem de tüketim tarafından gelen para ve kredi taleplerinin öncelikle bankalara yansması nedeniyle ekonomide etkin rol oynamaktadırlar. Bankacılık sektöründe yaşanabilecek olumsuzluklar ise kısa sürede tüm ekonomik birimlere yansımaktadır. Dolayısıyla, bankaların finansal yapılarının sağlamlığının değerlendirilmesi, faaliyetlerin sağlıklı şekilde sürdürmeleri için büyük önem taşımaktadır.

Bankaların faaliyet alanlarından biri piyasa yapıcılık fonksiyonudur. Bu fonksiyonun yerine getirilmesinde belirli ön koşullar bulunmakta olup, bunların en önemlilerinden biri olan sermaye yeterlilik oranı, aynı zamanda bankaların finansal sağlamlığının önemli göstergelerinden biridir. Bu kapsamda; bankaların finansal sağlamlığı bakımından, piyasa yapıcılığının uygun bir gösterge olacağından hareketle, bankaların

piyasa yapıcılık fonksiyonu, finansal sağlamlığın bir belirleyicisi olarak ele alınarak, bankaların piyasa yapıcı olmalarında etkili olan finansal oranların tespit edileceği bir model geliştirilmesi amaçlanmıştır.

6.3. Çalışmanın Önemi ve Katkısı

Çalışmada, bankaların finansal sağlamlığı bakımından, piyasa yapıcılığının uygun bir gösterge olacağından hareketle, bankaların piyasa yapıcılık fonksiyonunu üstlenmelerinde başka hangi finansal oranların etkili olabileceğinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Literatürde, bankaların finansal sağlamlığı ile piyasa yapıcılık fonksiyonlarını birlikte ele alan herhangi bir çalışma bulunmaması nedeniyle yapılan çalışmanın diğer çalışmalardan farklılaşarak literatüre katkı sağlaması amaçlanmaktadır. Çalışmanın hem ticari bankalarda finansal sağlamlık ve piyasa yapıcılık kavramlarını birlikte ele almış olması hem de bankaların piyasa yapıcısı olmasını etkilen faktörleri araştırması bakımından literatüre katkı sağlayacağı ve bundan sonra söz konusu alanda yapılacak çalışmalar için bir kaynak niteliği taşıyacağı düşünülmektedir.

6.4. Çalışmanın Kapsamı ve Sınırlılıkları

Çalışmada piyasa yapıcılık, finansal sağlamlığın bir belirleyicisi olarak dikkate alınarak model geliştirilmesi amaçlanmıştır. Bu kapsamda; faaliyetlerinin çeşitliliği ve sayısal verileri ile analiz raporlarına ulaşma imkanlarının kolaylığının yanı sıra banka kavramının genel olarak ticari bankaları ifade etmesi vb. nedenlerle çalışmanın konusunu sadece ticari bankalar oluşturmaktadır. Türkiye’de faaliyet gösteren ticari bankaların piyasa yapıcısı olmalarını etkileyen faktörlerin tespiti amacıyla finansal oranları değer almış olan ve söz konusu değerleri yıllar itibarıyla süreklilik gösteren 24 ticari banka çalışmanın kapsamını oluşturmaktadır. İlgili bankalar Tablo 6.1.’de listelenmektedir.

Çalışma Kapsamında Yer Alan Bankalar		
T.C. Ziraat Bankası	Türk Ekonomi Bankası	HSBC Bank
Türkiye Halk Bankası	Türkiye İş Bankası	ING Bank
Türkiye Vakıflar Bankası	Yapı ve Kredi Bankası	Odea Bank
Akbank	Alternatifbank	QNB Finansbank
Anadolubank	Arap Türk Bankası	Turkland Bank
Fibabanka	Burgan Bank	Türkiye Garanti Bankası
Şekerbank	Citibank	Bank Mellat
Turkish Bank	Denizbank	Habib Bank

Tablo 6.1. Çalışma kapsamında yer alan bankalar

Kaynak: TBB, Seçilmiş Rasyolar (2018-2022)

Çalışmada, Türkiye Bankalar Birliği'nin yayınlamış olduğu “Seçilmiş Rasyolar Raporu”nda yer alan veriler esas alınmış olup, piyasa yapıcılığını etkilen finansal oranların tespiti, söz konusu ticari bankaların 2018-2022 yılları arasındaki verileri ile sınırlandırılmıştır.

6.5. Analiz ve Bulgular

Çalışmada, bankaların piyasa yapıcı olmalarında etkisi bulunan değişkenlerin tespit edilmesi amacıyla Lojistik Regresyon Analizinden yararlanılmıştır. Belirli gruplar içindeki üyelerin hangi gruba ait olduğunun belirlenmesine yönelik regresyon denkleminin oluşturulmasını temel alan Lojistik Regresyon Analizi alanındaki ilk çalışmalar 1944 yılına dayanmaktadır. Diğer analizlere göre daha kullanışlı olarak değerlendirilen bu analiz yöntemi, kategorik veri analizinde önem taşımaktadır (Çokluk, 2010:1359).

Lojistik Regresyon Analizinde amaç, kategorik bağımlı değişkenin değerlerinin tahmini olup, bu kapsamda iki veya daha fazla gruba ilişkin üyelik tahmini yapılmaktadır. Bu doğrultuda analizin amaçları, öncelikli olarak sınıflandırma, sonrasında ise bağımlı ve bağımsız değişkenler arasında ilişkinin araştırılmasıdır. Modele ilişkin parametrelerin kolay yorumlanabilmesi ve matematiksel olarak pratik fonksiyonlar üretmesi analizin yaygın olarak kullanımına imkan tanımaktadır. Bununla birlikte bağımsız değişkenlerin sürekli veya süreksiz olmasına yönelik herhangi bir kısıtlama getirmemesi, bağımlı ve bağımsız değişkenler arasında ilişkinin doğrusal olmasını gerektirmemesi analizin yaygın kullanımının diğer nedenlerini oluşturmaktadır (Merter ve Vannatta, 2005:125).

Lojistik Regresyon Analizi, analiz kapsamındaki bağımlı değişkenin ölçüldüğü ölçek türü ve bağımlı değişkenin sahip olduğu seçeneklerin sayısına göre; ikili, çok kategorili ve sıralı olmak üzere üç gruba ayrılmaktadır (Çokluk, 2010:1362).

Çalışmada, iki kategorili bağımlı değişkenden oluşan ve belirli gruplara üye olma durumunu en iyi açıklayan bağımsız değişkenlerin belirlenmesine yönelik “İkili Lojistik Regresyon Analizi”nden yararlanılmıştır. Analiz, standart ve adımsal olmak üzere iki yöntem ile yapılabilmektedir. Standart yöntemde ortak değişkenlerin tamamı bir blok olarak modelde yer almaktadır. Adımsal yöntemlerden ileri doğru yöntemde ise analize sadece sabit terim dahil edilerek başlanmaktadır. Sonrasında değişkenler modele tek tek eklenmektedir. Bu kapsamda en önemli puan istatistiğine sahip değişken modele ilk olarak girmekte, anlamlı puan istatistiği olan değişken kalmayıncaya kadar işlem devam etmektedir (Merter ve Vannatta, 2005:142).

Çalışmada söz konusu yöntemden yararlanılmış olup, keşfedici bir çalışma olarak nitelendirilebileceğinden Lojistik Regresyon Modeli olarak adımsal yöntemlerden olabilirlik oranı ile ileriye doğru (Forward Likelihood Ratio-Forward:LR) seçilmiştir.

Çalışmanın bağımlı değişkeni, bağımlı değişkenin kategorilerinde ilişkin kodlar ve bağımsız değişkenler aşağıdaki gibi tanımlanmaktadır.

Bağımlı değişken:

y: Piyasa yapıcı değil-0

Piyasa yapıcı-1

Bağımsız Değişkenler	
x ₁	Sermaye Yeterlilik Oranı
x ₂	Özkaynaklar/Toplam Aktifler
x ₃	(Özkaynaklar-Duran Varlıklar)/Toplam Aktifler
x ₄	Özkaynaklar/(Mevduat+Mevduat Dışı Kaynaklar)
x ₅	Net Bilanço Pozisyonu/Özkaynaklar
x ₆	TP Varlıklar/Toplam Varlıklar
x ₇	YP Varlıklar/Toplam Varlıklar
x ₈	YP Varlıklar/YP Yükümlülükler
x ₉	Toplam Mevduat/Toplam Varlıklar
x ₁₀	Finansal Varlıklar(Net)/Toplam Varlıklar
x ₁₁	Toplam Krediler/Toplam Varlıklar
x ₁₂	Toplam Krediler/Toplam Mevduat
x ₁₃	Donuk Alacaklar/Toplam Krediler
x ₁₄	Duran Varlıklar/Toplam Varlıklar
x ₁₅	Likit Aktifler/Toplam Aktifler
x ₁₆	Likit Aktifler/Kısa Vadeli Yükümlülükler
x ₁₇	Likit Aktifler/(Mevduat+Mevduat Dışı Kaynaklar)
x ₁₈	YP Likit Aktifler/YP Pasifler
x ₁₉	Ortalama Aktif Karlılığı
x ₂₀	Ortalama Özkaynak Karlılığı
x ₂₁	Vergi Öncesi Kar/Toplam Aktifler
x ₂₂	Kredi Karşılıkları/Toplam Varlıklar
x ₂₃	Faiz Gelirleri/Faiz Giderleri
x ₂₄	Toplam Gelirler/Toplam Giderler
x ₂₅	Faiz Gelirleri/Toplam Varlıklar
x ₂₆	Faiz Gelirleri/Toplam Gelirler
x ₂₇	Faiz Giderleri/Toplam Giderler
x ₂₈	Net Faaliyet Karı(Zararı)/Toplam Varlıklar

Tablo 6.2. Modelde yer alan bağımsız değişkenler

İleriye doğru seçim yönteminde başlangıç olarak Blok 0'da sadece sabit terimin olduğu bir model kurulmaktadır. Blok 0'da oluşturulan modele ilişkin sınıflandırma tablosu Tablo 6.3'de, bu modelde yer alan değişkenlere ilişkin bulgular Tablo 6.4'de sunulmuştur.

Tahmin					
Gözlem			y		Başarı Yüzdesi
			0	1	
Adım 1	y	0	63	0	100,00
		1	57	0	0
	Toplam Başarı Yüzdesi				52,5

Tablo 6.3. Başlangıç sınıflandırma tablosu

Tablo 6.3.'den görüleceği gibi başlangıç adımında analiz tüm gözlemleri piyasa yapıcı olmayan bankalar (0) grubuna atanmıştır. Başlangıç başarı yüzdesi %52,5 ((63+0)/120=52,5) olarak belirlenmiştir.

	B	S.H.	Wald	sd	Anl.	Exp(B)
Adım 0 Sabit	-,100	,183	,300	1	,584	,905

Tablo 6.4. Başlangıç modeline ilişkin bulgular

Tablo 6.4. incelendiğinde sabit terimin katsayısının anlamlı olmadığı görülmüştür. (Wald İstatistiğine göre $p>0,05$)

Başlangıç adımından sonra Lojistik Regresyon analizi ile Blok 1’de oranlar tek tek incelenerek önem sırasına göre modele alınmış ve en uygun tahmin modeli oluşturulmuştur. Toplam 8 model sonucunda tahmin modeli elde edilmiştir. Diğer bir deyişle analiz 28 oran içerisinde piyasa yapıcılığı açıklayan en iyi oranları belirleyerek tek tek modele eklemekte, en iyi tahmin modeli kurulduktan sonra da analiz sonlanmaktadır. Blok 1’de oluşturulan modellere ilişkin özet istatistikler Tablo 6.5’de görülmektedir.

Adım	-2 Log Likelihood (-2LL)	Cox& Snell R ²	Nagelkerke R ²
1	131,885	,248	,331
2	116,007	,341	,455
3	101,656	,415	,554
4	90,068	,469	,626
5	78,422	,518	,692
6	73,541	,537	,717
7	68,610	,556	,742
8	63,521	,574	,767

Tablo 6.5. Modellere ilişkin özet istatistikler

Tablo 6.5. incelendiğinde, -2LL değerinin modele değişken eklendikçe düştüğü ve 8. modele ilişkin -2LL değerinin 63,521 olduğu görülmüştür Bu sonuç, kurulan modelin iyi uyuma sahip olduğunu göstermektedir. Cox& Snell R² ve Nagelkerke R² değerleri incelendiğinde de her modelde açıklama yüzdesinin arttığı gözlenmektedir. Son model olan 8. model için Cox&Snell R² değeri %57,4 ve Nagelgerke R² değeri ise %76,7 olarak bulunmuştur. Açıklama yüzdesinin oldukça yüksek olduğu görülmektedir.

Lojistik Regresyon modelinin bir bütün olarak uyumunu değerlendirmek için yapılan Hosmer ve Lemeshow Testi sonuçları Tablo 6.6’da yer almaktadır. Teste ilişkin hipotezler;

- H₀: Bulunan tahmin denklemi anlamlıdır.
- H₁: Bulunan tahmin denklemi anlamlı değildir.

biçiminde kurulmaktadır.

Test sonucu 3. model dışında ($p<0,05$) tüm modellerin verilerle uyumunun yeterli düzeyde olduğu ve bulunan tahmin denklemlerinin anlamlı olduğu ($p>0,05$) gözlenmiştir.

Adım	Ki-Kare	sd	Anl.
1	11,790	8	,161
2	12,177	8	,143
3	18,776	8	,016
4	11,287	8	,186
5	3,113	8	,927
6	10,377	8	,240
7	12,759	8	,120
8	4,494	8	,810

Tablo 6.6. Hosmer ve Lemeshow test sonuçları

Analiz sonucunda elde edilen sınıflandırma tabloları Tablo 6.7’de verilmiştir. Her adımda modele eklenen yeni değişkenin sınıflandırma başarı yüzdesini artırdığı gözlenmektedir. Nihai modeli oluşturacak olan 8. modelde doğru sınıflandırma yüzdesi %90,0 ((55+53)/120=90,0) olarak bulunmuştur. Gerçekte piyasa yapıcı olmayan bankaların 55’i (%87,3), gerçekte piyasa yapıcı olan bankaların ise 53’ü (%93) kurulan model tarafından doğru tahmin edilerek doğru sınıflara atanmıştır.

			Tahmin		
Gözlem			y		Başarı Yüzdesi
			0	1	
Adım 1	y	0	43	20	68,3
		1	16	41	71,9
	Toplam Başarı Yüzdesi				70,0
Adım 2	y	0	49	14	77,8
		1	14	43	75,4
	Toplam Başarı Yüzdesi				76,7
Adım 3	y	0	50	13	79,4
		1	7	50	87,7
	Toplam Başarı Yüzdesi				83,3
Adım 4	y	0	49	14	77,8
		1	5	52	91,2
	Toplam Başarı Yüzdesi				84,2
Adım 5	y	0	53	10	84,1
		1	7	50	87,7
	Toplam Başarı Yüzdesi				85,8
Adım 6	y	0	54	9	85,7
		1	7	50	87,7
	Toplam Başarı Yüzdesi				86,7
Adım 7	y	0	54	9	85,7
		1	4	53	93,0
	Toplam Başarı Yüzdesi				89,2
Adım 8	y	0	55	8	87,3
		1	4	53	93,0
	Toplam Başarı Yüzdesi				90,0

Tablo 6.7. Sınıflandırma tablosu

Analiz sonucunda kurulan sekiz modele ilişkin bulgular Tablo 6.8’de yer almaktadır. Tablo 6.8’de her bir adımda modele eklenen bağımsız değişken yani finansal oran en yüksek açıklayıcılığa sahip olan orandan başlayarak eklenmiştir. Tablo 6.8’den

görülebileceği gibi bağımsız değişkenlerin katsayılarının anlamlılığını test eden Wald değeri her model için istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. (tüm değişkenler için $p < 0,05$) Bu sonuç modelde yer alan tüm değişkenlerin etkilerinin önemli olduğunu göstermektedir.

		B	S.H.	Wald	sd	Anl.	Exp(B)
Adım 1	X8	-,115	,025	20,970	1	,000	,892
	Sabit	10,234	2,243	20,812	1	,000	27843,999
Adım 2	X8	-,138	0,28	24,477	1	,000	,871
	X20	0,61	0,19	10,174	1	,001	1,062
	Sabit	11,445	2,426	22,251	1	,000	93448,894
Adım 3	X8	-,093	,031	8,751	1	,003	,912
	X16	-,070	,022	9,924	1	,002	,932
	X20	,074	,022	10,768	1	,001	1,076
	Sabit	9,657	2,636	13,427	1	,000	15637,493
Adım 4	X8	-,101	,033	9,233	1	,002	,904
	X10	,125	,040	9,805	1	,002	1,134
	X16	-,152	,038	16,208	1	,000	,859
	X20	,072	,022	10,566	1	,001	1,075
	Sabit	9,239	2,736	11,406	1	,001	10291,255
Adım 5	X1	-,383	,126	9,299	1	,002	,682
	X8	-,129	,039	11,177	1	,001	,879
	X10	,163	,045	13,135	1	,000	1,176
	X16	-,125	,039	10,309	1	,001	,883
	X20	0,98	0,25	15,330	1	,000	1,102
	Sabit	16,499	4,111	16,105	1	,000	14635307,429
Adım 6	X1	-,461	,138	11,162	1	,001	,630
	X8	-,126	,041	9,449	1	,002	,882
	X9	-,092	,042	4,872	1	,027	,912
	X10	,193	,050	15,059	1	,000	1,212
	X16	-,119	,036	11,093	1	,001	,888
	X20	,101	,027	14,128	1	,000	1,106
	Sabit	22,595	5,398	17,521	1	,000	6500091933,981
Adım 7	X1	-,541	,149	13,137	1	,000	,582
	X8	-,113	,043	6,879	1	,009	,893
	X9	-,160	,056	8,175	1	,004	,852
	X10	,141	,055	6,579	1	,010	1,151
	X16	-,286	,092	9,599	1	,002	,752
	X17	,241	,117	4,270	1	,039	1,272
	X20	0,98	,029	11,446	1	,001	1,104
	Sabit	28,540	6,640	18,474	1	,000	2481994683856,391
Adım 8	X1	-,476	,154	9,581	1	,002	,621
	X8	-,136	,049	7,753	1	,005	,873
	X9	-,198	,064	9,698	1	,002	,820
	X10	,160	,055	8,390	1	,004	1,174
	X16	-,424	,130	10,689	1	,001	,654
	X17	,400	,149	7,216	1	,007	1,492
	X20	,227	,075	9,127	1	,003	1,255
	X28	-1,126	,546	4,256	1	,039	,324
	Sabit	31,608	7,251	19,004	1	,000	53374972969290,790

Tablo 6.8. Modellere ilişkin bulgular

Nihai model olan 8. modelde yer alan ve bir bankanın piyasa yapıcı olma olasılığını etkileyen finansal oranlar aşağıdaki gibidir:

X₁: Sermaye Yeterlilik Oranı

X₈: YP Varlıklar / YP Yükümlülükler

X₉: Toplam Mevduat / Toplam Varlıklar

X₁₀: Finansal Varlıklar (Net) / Toplam Varlıklar

X₁₆: Likit Aktifler / Kısa Vadeli Yükümlülükler

X₁₇: Likit Aktifler / (Mevduat+Mevduat Dışı Kaynaklar)

X₂₀: Ortalama Özkaynak Karlılığı

X₂₈: Net Faaliyet Karı (Zararı) /Toplam Varlıklar

Bu tahmin modeli, B katsayılarından yararlanılarak aşağıdaki gibi kurulmaktadır:

$$\begin{aligned} \text{Piyasa Yapıcı Olma} = & - 0,476 X_1 - 0,136 X_8 - 0,198 X_9 + 0,160 X_{10} - 0,424 X_{16} \\ & + 0,400 X_{17} + 0,227 X_{20} - 1,126 X_{28} + 31,608 \end{aligned}$$

Beta (B) katsayıları incelendiğinde Sermaye Yeterlilik Oranı, YP Varlıklar/YP Yükümlülükler Oranı, Toplam Mevduat/Toplam Varlıklar Oranı, Likit Aktifler/Kısa Vadeli Yükümlülükler Oranı ve Net Faaliyet Karı (Zararı)/Toplam Varlıklar Oranının piyasa yapıcı olma üzerinde negatif etkiye sahip olduğu görülmektedir.

Finansal Varlıklar (Net)/Toplam Varlıklar Oranı, Likit Aktifler/(Mevduat+Mevduat Dışı Kaynaklar) Oranı ve Ortalama Özkaynak Karlılığı ise piyasa yapıcılık üzerinde pozitif etkiye sahiptir.

Finansal oranların bir bankanın piyasa yapıcı olma olasılığı üzerindeki etkileri Tablo 6.8'de yer alan Exp (B) değerleri incelenerek yorumlanacak olursa, sermaye yeterlilik oranı bakımından bir bankanın piyasa yapıcı olma olasılığı, piyasa yapıcı olmama olasılığına göre 0,621 kat daha azdır.

Benzer şekilde YP Varlıklar/YP Yükümlülükler oranı, bir bankanın piyasa yapıcı olma olasılığını 0,136 kat azaltmaktadır. Bunun yanı sıra Finansal Varlıklar (Net)/Toplam Varlıklar oranı piyasa yapıcı olma olasılığını 0,160 kat artırmaktadır.

Analiz kapsamındaki bir diğ er oran olan Toplam Mevduat/Toplam Varlık oranı, bir bankanın piyasa yapıcı olma olasılığını 0,198 kat azaltmakta iken; Ortalama  zkaynak Karlılığı ise, bir bankanın piyasa yapıcı olma olasılığını 0,227 kat artırmaktadır.

Çalışmanın sonucunda elde edilen bulgular, analizin ilk adımında ticari bankaların 2018-2022 yılları arasındaki verileri kapsamında piyasa yapıcı olan ve olmayan olarak sınıflandırılmış yapısı ile paralellik göstermektedir. Çalışmada geliştirilen modelin tahmin başarı oranı %90'dır. Banka grupları bazında incelendiğinde ise; gerçekte piyasa yapıcı olmayan bankaların %87,3' , gerçekte piyasa yapıcı olan bankaların %93'  doğıru tahmin edilmiştir. Bu doğırutuda bankaların piyasa yapıcı olmalarında etkili olan finansal oranların belirlenebilmesine yönelik olarak, çalışmada yüksek tahmin başarısı gösteren bir modelin oluşturulmasıyla, amaçlandığı gibi analizin başarılı sonuca ulaştığını söylemek mümkündür.

7. SONUÇ

Finansal sistemin en önemli kurumlarını oluşturan bankalar, kaynak aktarımı fonksiyonları ile ekonominin tamamını etkileme potansiyeli taşımaktadır. Faaliyet kapsamlarının genişliği ve etki alanlarının büyüklüğü nedeniyle bankalar, ekonomide önemli rol oynamaktadır. Sağlam ve gelişmiş bir bankacılık sektörünün varlığı, ekonominin büyümesi ve gelişmesine katkı sağlayıcı bir nitelik taşımaktadır. Aksi durumda, sektördeki herhangi bir olumsuzluk, ekonominin tamamına yayılarak tüm ekonomik birimleri olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Bu nedenle bankaların sağlıklı bir finansal yapıya sahip olmaları gerekmektedir.

Bankalar için finansal sağlamlık, temel olarak kırılganlıklara karşı dayanıklılığı ifade etmektedir. Söz konusu kırılganlıkların önemli bir bölümünü ise bankaların maruz kaldığı riskler oluşturmaktadır. Belirsizliğin etkin olduğu sektörde bankalar, faaliyetleri kapsamında başta finansal riskler olmak üzere birçok risk ile karşı karşıya kalmaktadırlar. Bankacılık faaliyetlerini sağlıklı bir şekilde sürdürebilmeleri için söz konusu risklere karşı güçlü bir finansal yapıya sahip olmaları ve bu doğrultuda finansal sağlamlıklarının değerlendirilmesi önem taşımaktadır.

Çalışmada, finansal sağlamlık kavramı piyasa yapıcılık kapsamında ele alınmıştır. Piyasa yapıcılık sistemi, devlet iç borçlanma senetleri piyasasının gelişimini sağlamak üzere, ilgili piyasada likiditeyi artıran ve volatilitiyi azaltan faaliyetler yoluyla genişletilmiş yatırımcı tabanından oluşan rekabetçi bir piyasanın kurulmasını amaçlayan sistemi ifade etmektedir. Para politikalarının etkinleştirilmesi ve piyasa risklerinin azaltılmasına yönelik olarak devlet iç borçlanma senetleri piyasalarını düzenlenmesini amaçlayan piyasa yapıcılık sisteminin en önemli aktörlerini ise ticari bankalar oluşturmaktadır.

Bu sistemin sağlıklı çalışabilmesi için piyasa yapıcılığını üstlenecek bankaların belirli özellikleri taşıması gerekmektedir. Sermaye yeterlilik oranının düzeyi, aranan bu özelliklerden bir tanesidir. Piyasa yapıcılık için aranan özelliklerden biri olan sermaye yeterlilik oranı, aynı zamanda bankaların finansal sağlamlığının önemli göstergelerinden biridir. Bu kapsamda bankaların finansal sağlamlığı bakımından, piyasa yapıcılığının uygun bir gösterge olacağından hareketle, bankaların piyasa

yapıcılık fonksiyonunu üstlenmelerinde başka hangi finansal oranların etkili olabileceğinin belirlenmesi amaçlanmıştır.

Bu amaçla çalışmada, Türkiye’de faaliyet gösteren ticari bankaların 2018-2022 yılları arasındaki verileri kullanılarak Lojistik Regresyon Analizi yapılmıştır. Analiz sonucunda geliştirilen modele göre, bankaların piyasa yapıcı olmalarını etkileyen 8 tane finansal oran tespit edilmiştir. Bu finansal oranlar; sermaye yeterlilik oranı, YP varlıklar/YP yükümlülükler, toplam mevduat / toplam varlıklar, finansal varlıklar (net) /toplam varlıklar, likit aktifler/kısa vadeli yükümlülükler, likit aktifler/ (mevduat+mevduat dışı kaynaklar), ortalama özkaynak karlılığı ve net faaliyet karı (zararı) /toplam varlıklar oranıdır.

Bu oranlar arasında Sermaye Yeterliliği Oranı, YP Varlıklar/YP Yükümlülükler Oranı, Toplam Mevduat/Toplam Varlıklar Oranı, Likit Aktifler/Kısa Vadeli Yükümlülükler oranı ve Net Faaliyet Karı(Zararı)/Toplam Varlıklar Oranının piyasa yapıcı olma üzerinde negatif etkiye sahip olduğu görülmektedir. Analiz sonucunda tespit edilen diğer oranlardan; Finansal Varlıklar (Net)/Toplam Varlıklar Oranı, Likit Aktifler / (Mevduat + Mevduat Dışı Kaynaklar) Oranı ve Ortalama Özkaynak Karlılığı ise piyasa yapıcılık üzerinde pozitif etkiye sahiptir.

Geliştirilen modelde yer alan finansal oranların katsayıları incelendiğinde ise, en yüksek negatif etkiye sahip oranın net faaliyet karının toplam varlıklara oranı olduğu görülmektedir. Buna göre, söz konusu oran, bir bankanın piyasa yapıcı olma olasılığını 1,126 kat azaltmaktadır. Bununla birlikte en yüksek pozitif etkiye sahip oran likit aktiflerin mevduat ve mevduat dışı kaynaklara oranı olmuştur. Elde edilen bulgulara göre ilgili oran, bir bankanın piyasa yapıcı olma olasılığını 0,400 kat artırmaktadır.

Analiz sonuçları, bankaların piyasa yapıcı olmalarında sermaye yeterlilik oranının yanı sıra başka finansal oranlarında da etkili olduğunu göstermektedir. Literatürde, bankaların finansal sağlamlığı ile piyasa yapıcılık fonksiyonlarını birlikte ele alan herhangi bir çalışma bulunmaması nedeniyle yapılan çalışmanın literatüre katkı sağlayacağı ve bundan sonra söz konusu alanda yapılacak çalışmalar için bir kaynak niteliği taşıyacağı düşünülmektedir.

KAYNAKLAR

- Africa, L.A. (2018). Bankometer Models for Predicting Financial Distress in Banking Industry. *Jurnal Keuangan dan Perbankan*, 22(2). doi: 10.26905/jkdp.v22i2.1691
- Akdoğan, N. ve Tenker, N. (2010). *Finansal Tablolar ve Mali Analiz Teknikleri*. 11.Baskı, Ankara: Gazi Kitabevi.
- Akgüç, Ö. (2007). *Banka Yönetimi ve Performans Analizi*. İstanbul: Arayış Basım ve Yayıncılık.
- Akgüç, Ö. (2012). *Banka Finansal Tablolar Analizi*. İstanbul: Arayış Basım ve Dağıtım.
- Akın Aksoy, E.E. ve Kandil Göker, İ.E. (2018). Bankacılık Sektöründe Finansal Risklerin Z-Skor ve Bankometer Metodları ile Tespiti: BİST’de İşlem Gören Ticari Bankalar Üzerine Bir Araştırma, *Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi*, 20 (2), 418-438. doi: 10.31460/mbdd.377424
- Akkuş, B. (2008). *Finans Yönetimi*. İstanbul: Kumsaati Yayınları.
- Alkin, E., Savaş, T. ve Akman, V. (2001). *Bankalarda Risk Yönetimine Giriş*. İstanbul: Çetin Matbaacılık.
- Altıntaş, M. A. (2006). *Bankacılıkta Risk Yönetimi ve Sermaye Yeterliliği*. Ankara: Turhan Kitabevi.
- Altman, E.I. (1968). Financial Ratios, Discriminant Analysis and The Prediction of Corporate Bankruptcy, *The Journal of Finance*, 23 (4), 589-609
- Altman, E. I. (1983). *Corporate Financial Distress: A Complete Guide to Predicting, Avoiding and Dealing with Bankruptcy*. New York: John Wiley and Sons.
- Altman, E.I. (2000). *Predicting Financial Distress of Companies, Revisiting Z-Score and ZETA Models*. Stern School of Business, New York University.
- Aloğlu, Z.T. (2005), *Bankacılık Sektörünün Karşılaştığı Riskler ve Bankacılık Krizleri Üzerindeki Etkileri*. Uzmanlık Yeterlilik Tezi. TCMB, Ankara.
- Anderson, A. (2005). *Riskler ve Risk Yönetimi*. İstanbul: Mida Institute.
- Arslan, İ.H. (1999). *Tasarruf Mevduatının Sigortalanması: Mevduat Sigortası*. İstanbul: İktisadi Araştırmalar Vakfı Yayınları.
- Ashaf A.Tariq (2016). Evaluating the Financial Soundness of Bank:An Application of Bankometer on Pakistani Listed Banks, *The IUP Journal of Financial Risk Management*, 13(3), 47-63
- Ayan, E. (2007). *Bankacılık Risklerinin Yönetiminde Basel II Uzlaşısı*. İstanbul: Beta Basım Yayım.
- Aydın, A.B. (2005). *Piyasa Yapıcılığı Sistemi, Seçilmiş Ülke Örnekleri ve Türkiye Uygulaması*. Uzmanlık Yeterlilik Tezi. TCMB, Ankara.
- Aydın, N. (2006). *Bankacılık Uygulamaları*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Babuşçu, Ş. (2005). *Basel II Düzenlemeleri Çerçevesinde Bankalarda Risk Yönetimi*. Ankara: Akademi Consulting&Training.
- Babuşçu, Ş. (2010). Bankalarda Risk Yönetimi, *Ekonomist Dergisi*, 13(1).
- Bandt, O. ve Hartmann, P. (2000). Systemic Risk: A Survey. *European Central Bank Working Paper Series*, (35), 1-77.

- Basel Committee on Banking Supervision (2006). International Convergence of Capital Measurement and Capital Standards: A Revised Framework (Comprehensive Version). Erişim Adresi: <https://www.bis.org/publ/bcbs128.htm> (Erişim Tarihi: 25.05.2023)
- Bankaların İç Sistemleri Hakkında Yönetmelik, 01.11.2006 Tarih ve 26333 Sayılı Resmi Gazete. Erişim Adresi: <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2006/11/20061101-27.htm> (Erişim Tarihi: 25.05.2023)
- BDDK. (2007). Sermaye Ölçümü ve Sermaye Standartlarının Uluslararası Düzeyde Uyumlaştırılması Raporu (Gözden Geçirilmiş Çerçeve Kapsamlı Versiyon). Erişim Adresi: https://www.bddk.org.tr/ContentBddk/dokuman/duyuru_basel_0001_09.pdf (Erişim Tarihi: 20.05.2023)
- BDDK (2010). Finansal Piyasalar Raporu, Sayı:17
- Benston, G.J., Kaufman, G.G. (1995). Is the Banking and Payments System Fragile?, *Journal of Financial Services Research*, 9(3), 209-240.
- Bolgün, K. ve Akçay, E. (2009). *Risk Yönetimi*. İstanbul: Scala Yayıncılık.
- Bourkhis, K. ve Nabi, M.S. (2013). Islamic and Conventional Banks' Soundness During the 2007-2008 Financial Crisis, *Review of Financial Economics*, 22(2), 68-77. doi: 10.1016/j.rfe.2013.01.001
- Boyacıoğlu, M.A. (2002). Operasyonel Risk ve Yönetimi, *Bankacılar Dergisi*, (43), 51-66
- Brunnermeier, M., Crockett, A., Goodhart, C., Hellwig, M., Persaud, A.D. ve Shin, S. (2009). *The Fundamental Principles of Financial Regulation*, ICMB-CEPR Geneva Reports on the World Economy, No:11
- Budiman, T., Herwaany A. ve Kritanty F. (2017). An Evaluation Financial Stress for Islamic Banks in Indonesia Using a Bankometer Model, *Journal of Finance and Banking Review*, 2(3), 14-20.
- Candan, H. ve Özün, A. (2006). *Bankalarda Risk Yönetimi ve Basel II*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.
- Cihak, M. ve Hesse, H. (2010). Islamic Banks and Financial Stability: An Empirical Analysis. *Journal of Financial Service Research*, (38)
- Ceylan, A. ve Korkmaz, T. (2015). *İşletmelerde Finansal Yönetim*. Bursa: Ekin Basım Yayın.
- Çalış, N., Kevser, M. ve Sakarya, Şakir. (2022). Katılım Bankalarının Finansal Sağlamlığının Bankometer ve Z-Skor Yöntemleriyle Analizi, *Adam Akademi Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(2), 301-312. doi: 10.31679/adamakademi.1065747
- Çetin, A. (2017). *Katılım ve Mevduat Bankalarının Piyasa Etkinliğinin Karşılaştırmalı Analizi ve Bir Uygulama*. Doktora Tezi. Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Çilek, A. (2023). Piyasa Yapıcı Bankaların Performanslarının Sıralanması: CILOS, MARCOS ve COPELAND Çok Kıstaslı Karar Verme Analizi, *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (54), 1-24. doi: 10.30794/pausbed.1092801
- Çokluk, Ö. (2010). Lojistik Regresyon Analizi: Kavram ve Uygulama, *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 10(3), 1357-1407.
- Çolak, Ö.F. (2007). *Finansal Piyasalar ve Para Politikası*. 5.Baskı, Ankara: Gazi Kitabevi.
- Çomak, M. (2019). *Devlet İç Borçlanmasında Piyasa Yapıcılığı Mekanizması: Türkiye Değerlendirmesi*, Yüksek Lisans Tezi. Trakya Üniversitesi, Edirne.

- Çoşkun, M. (2010). *Money and Capital Markets: Institutions, Tools, Analysis*. Ankara: Detay Publishing.
- Delikanlı, İ. U. (1999). Döviz Kuru Riski ve Sermaye Yeterliliği, *Active Bankacılık ve Finans Dergisi*, (6), 7-12.
- Demir, Y. ve Küçük Kaplan, İ. (2017). Türk Bankacılık Sisteminde Önleyici, Kısıtlayıcı ve Denetleyici Düzenlemelere Genel Bir Bakış, *Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 10(2), 207-221.
- Demirgüç-Kunt, A. ve Detragiache, E. (2000). Does Deposit Insurance Increase Banking System Stability? An Empirical Investigation, *Journal of Monetary Economics*, 49(7), 1373-1406.
- Demirgüç-Kunt, A., Detragiache, E. ve Tressel, T. (2008). Banking on the Principles, Compliance with Basel Core Principles and Bank Soundness, *Journal of Financial Intermeditation*, 17(4), 511-542.
- Demirgüç-Kunt, A. ve Detragiache, E. (2011). Basel Core Principles and Bank Soundness: Does Compliance Matter?, *Journal of Financial Stability*, 7(4), 179-190.
- Dimitris, N.C. (1999). *Money, the Banks and the Bankers*. Commercial Banking Handbook, London: Palgrave Macmillan.
- Doğru, B. ve Nacakçı, M. (2014). Hisse Senedi Piyasasında Piyasa Yapıcılığı Sistemi ve Borsa İstanbul Uygulaması. *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 15(1), 1-13
- Enhoş, Y.B. (2014). *Bankalarda Finansal Kırılganlığın Ölçümü*. Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Erkan, S. (2015). *Bankaların Donuk Alacaklarının Varlık Yönetim Şirketlerine Satılması ve Banka Sektörü Sermaye Yapısı Üzerindeki Etkisi*. Yüksek Lisans Tezi. Beykent Üniversitesi, İstanbul.
- Fayed, M.E. (2013). Comparative Performance Study of Conventional and Islamic Banking in Egypt, *Journal of Applied Finance and Banking*, 3(2), 1-14
- Financial Stability Board (2010). Reducing the Moral Hazard Posed by Systemically Important Financial Institutions. *FSB Recommendations and Time Lines*, FSB Report, 1-12. Erişim Adresi: http://www.financialstabilityboard.org/publications/r_101111a.pdf (Erişim Tarihi: 02.06.2023)
- Giese, G. (2003). Basel II Çerçevesinde İçsel Değerlendirme Sürecine Giriş, *Bankacılar Dergisi*, (46), 69-80.
- Gilbert, R., Meyer, P. ve Vaughan, D. (2022). Could a CAMELS Downgrade Model Improve Off-Site Surveillance?, *Federal Reserve Bank of St.Louis Economic Research Review*, 84(1), 47-63, doi: 10.20955/r.84.47-63
- Hazar, A. ve Babuşçu, Ş. (2013). *Banka Aktif Pasif Yönetimi*. Ankara: Asil Yayın&Dağıtım.
- Genç, E. ve Şaşmaz, M.Ü. (2016). Takipteki Banka Kredilerinin Makroekonomik Belirleyicileri: Ticari Krediler Örneği, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (36), 119-129.
- Gül, S. ve Bektaş, S. (2022). Türkiye’de Faaliyet Gösteren Konvansiyonel Bankaların Finansal İstikrar Performanslarının Finansal Sağlamlık Göstergeleri ile Değerlendirilmesi: Entropi ve Aras Yöntemleri ile Analizi, *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (49), 553-572. doi: 10.30794/pausbed.993857
- Günel, M. (2007). *Para, Banka ve Finansal Sistem*. Ankara: Yeni Dönem Yayınları.

- IMF (2000). Macroprudential Indicators of Financial System Soundness. *Occasional Paper*, No:192, 1-49.
- Kabakçı, C. Ç. ve Sarı, E. (2019). Türk Bankacılık Sektöründe Finansal Performansın Tercih Seçim Endeksi (PSI) Yöntemiyle Analizi. *Ekonomi, Politika ve Finans Araştırmaları Dergisi*, 4(3), 370-383. doi: 10.30784/epfad.649038
- Karacan, A.I. (1996). Bankacılık ve Kriz, Finans Dünyası Yayınları, No:1
- Karadağ, M.M. (2021). BİST’de İşlem Gören Mevduat Bankalarının IMF Finansal Sağlamlık Göstergeleri Açısından Topsis ve Entropi Yöntemleri ile Analizi. *Maliye ve Finans Yazıları*, (116), 119-142, doi: 10.33203/mfy.970497
- Kattel, I. (2015). Evaluating the Financial Solvency of Selected Commercial Banks of Nepal: An Application of Bankometer. *Journal of Advanced Economic Research*, 1(1), 88-95, doi: 10.3126/jaar.v1i1.13518
- Kaufman, G.G. (1996). Bank Failures, Systemic Risk and Bank Regulation. *Cato Journal*, 16(1), 17-45.
- Kaval, H. (2000). *Bankalarda Risk Yönetimi*. Ankara: Yaklaşım Yayıncılık.
- Kaya, Y.T. (2001). Türk Bankacılık Sektöründe CAMELS Analizi. BDDK Mali Sektör Politikaları Dairesi Çalışma Raporları, (6), 1-20.
- Koç, Y. ve Karahan, F. (2017). Türk Bankacılık Sektöründe Finansal Sağlamlığın Belirleyicileri. *International Journal of Academic Value Studies*, 3(15), 148-153.
- Kozanoğlu, H. (1996). *Uluslararası Bankacılıkta Risk Yönetimi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Yayınları.
- Kredilerin Sınıflandırılması ve Bunlar İçin Ayrılacak Karşılıklara İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik, 22.06.2016 tarih 29750 Sayılı Resmi Gazete. Erişim Adresi: <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2016/06/20160622-3.htm> (Erişim Tarihi: 05.06.2023)
- Krimi, P.N. ve Kariuki, S.N. ve Ocharo, K.N. (2019). Mediation Effect of Macro-Economic Factors on the Relationship Between Banks’ Financial Soundness and Financial Performance, *International Journal of Finance and Accounting*, 9(5), 99-109, doi: 10.5923/j.ijfa.20200905.01
- Kumar, M.A., Harsha, G.S., Anand, S. ve Dhruva, N.R. (2012). Analyzing Soundness in Indian Banking: A CAMEL Approach. *Research Journal of Management Sciences*, 1(3), 9-14.
- Kuşoğlu, A. (2022). *Türkiye’de Mevduat Sigortası Uygulaması ve Diğer Değişkenlerin Bankaların Risk Alım Davranışlarına Etkisi*, Yüksek Lisans Tezi. Başkent Üniversitesi, Ankara.
- Küçükbaşakçı, R. (2004). *Banka Yeniden Yapılandırma Programları ve Ekonomik Sonuçları*, Uzmanlık Yeterlilik Tezi. TCMB, Ankara.
- Külahi, E. (2013). *Bankacılıkta Riskler ve Türk Bankacılık Sektörünün Basel Kriterlerine Uyum Süreci*, Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Laker, J.F. (1999). Monitoring Financial System Stability, Reserve Bank of Australia Bulletin
- Leblebici Teker, D. (2006). *Bankalarda Operasyonel Risk Yönetimi*. İstanbul: Literatür Yayıncılık.
- Lindgren, C.J., Garcia, G. ve Saal, M. (1996). Bank Soundness and Macroeconomic Policy. IMF, Washington DC.
- Makkar, A. ve Singh S. (2012). Evaluating the Financial Soundness of Indian Commercial Banks: An Application of Bankometer. *National Conference on Emerging Challenges for Sustainable Business*, India.

- Maliszewski, K. (2009). Measuring Stability of the Polish Financial System By Means of A Synthetic Index. *12th International Conference on Finance and Banking: Structural and Regional Impacts of Financial Crises*, 364-384.
- Mazıbaşı, M. (2003). Operasyonel Risk Yönetimi ve Türk Bankacılık Sistemi. *İktisat İşletme ve Finans Dergisi*, 18(203), 32-41.
- Mazıbaşı, M. (2007). Türk Bankacılık Sistemindeki Banka Başarısızlıklarının Alternatif Yöntemlerle Tahmini: Yapay Sinir Ağları, Diskriminant ve Lojistik Regresyon Uygulaması, BDDK Yayınlanmamış Çalışma Tebliği, Ankara
- Mertler, C.A. ve Vannatta, R.A. (2005). *Advanced and Multivariate Statistical Methods: Practical Application and Interpretation* (3rd Edition). Glendale: CA Pyczak Publishing.
- Mishkin, F.S. ve Eakins, S.G. (2015). *Financial Markets and Institutions* (8th Edition). USA: Pearson Education.
- Moroğlu, A. (2013). *Kamu Borçlanmasında Piyasa Yapıcılığı Sistemi ve Türkiye Uygulaması*. Yüksek Lisans Tezi. Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.
- Moyo, B. (2018). An Analysis of Competition, Efficiency and Soundness in the South African Banking Sector. *South African Journal of Economic and Management Sciences*, 21(1), 1-14, doi: 10.4102/sajems.v21i1.2291
- Nimalathasan, B.; Balaputhiran S. ve Priya, K. (2012). Evaluating the Financial Soundness of Selected Commercial Banks in SRİ lanka: An Application of Bankometer Model. *International Journal of Research in Commerce and Management*, 3(11)
- Oktay, S. ve Temel, H. (2007). Basel II Kriterleri Ekseninde Ticari Bankalarda Kredi Riski Yönetiminin Karşılaştırılmasına Yönelik Bir Saha Araştırması. *ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(6), 163-186.
- Ouma, M.O. ve Kirori, G.N. (2019). Evaluating the Financial Soundness of Small and Medium-Sized Commercial Banks in Kenya: An Application of Bankometer Model. *International Journal of Economics and Finance*, 11(6), 93-100, doi: 10.5539/ijef.v11n6p93
- Özbek, Ö.E., Hazar, A. ve Babuşçu, Ş. (2021). Covid-19 Öncesi ve Sonrası Türk Bankacılık Sektörünün Bankometer Yöntemi ile Analizi. *Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 10(20), 7-26.
- Parasız, İ. (2011). *Türkiye’de ve Dünyada Bankacılık*. Bursa: Ezgi Kitabevi.
- Permata, M. ve Purwanto, E. (2018). Analysis of CAMEL, Z-Score and Bankometer in Assessment Soundness of Banking Listed on the Indonesia Stock Exchange from 2012 to 2015. *Journal of Applied Economic Sciences*, 13(5), 1311-1324.
- Pezier, J. (2002). Operasyonel Risk: Basel II ve Sonrası. *Activeline Bankacılık ve Finans Gazetesi*
- Rahman, Z. (2017). Financial Soundness Evaluation of Selected Commercial Banks in Bangladesh: An Application of Bankometer Model. *Reserach Journal of Finance and Accounting*, 8(2), 63-70.
- Saeed, K. (2019). *Financial Distress Prediction in Islamic Banking Sector From Bankometer Model*, SSRN Working Paper
- Shamanth, N. ve Rajgopal, M. (2016). Assessment of Financial Health of Select Private Sector and Foreign Banks in India: An Application of Bankometer Model. *International Journal of Engineering and Management Research*, 6(4), 26-30.
- Saka, T. (2002). Operasyonel Risk Ölçüm Tekniklerine Genel Bir Bakış. *Active Bankacılık ve Finans Dergisi*, (25), 7-21.

- Sanar, F (2014). *Finansal İstikrar Kavramı ve Türkiye için Finansal İstikrar Endeksi Önerisi*. Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Sanar, F. ve Kara, M. (2016). Finansal İstikrar Kavramı ve Türkiye İçin Finansal İstikrar Endeksi Önerisi. *Ekonomik Yaklaşım Dergisi*, 27(101), 111-160.
- Saraç, G. (2002). *Bankacılık Krizlerini Belirleyici Faktörler: Uluslararası Deneyimler ve Türkiye Değerlendirmesi*. Uzmanlık Tezi. TCMB, Ankara.
- Sakarya, Ş. (2010). CAMELS Derecelendirme Sistemine Göre İMKB'deki Yerli ve Yabancı Sermayeli Bankaların Karşılaştırmalı Analizi. *Akademik Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi*, Prof. Dr. Alaeddin Yavaşca Özel Sayısı, 7-21.
- Sakarya, Ş. ve Gürsoy, M. (2021). BİST Bankacılık Endeksi'nde Yer Alan Bankaların Finansal Performanslarının Entropi Tabanlı Copras ve Aras Yöntemleri ile Değerlendirilmesi. *Finans Ekonomi ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 6(4), 806-819. doi: 10.29106/fesa.1000264
- Sakarya, Ş. ve Karakaş F. (2021). Türkiye'de Bankacılık Sektörünün Finansal Performansının CAMELS ve Bankometer Yöntemleriyle İncelenmesi. *Uluslararası İşletme, Ekonomi ve Yönetim Perspektifleri Dergisi*, Prof. Dr. Fikret Otlı Özel Sayısı, 6(5), 485-504.
- Sariaslan, H. ve Erol, Cengiz (2014). *Finansal Yönetim: Kavramlar, Kurumlar ve İlkeler*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Selimler, H. ve Karadağ, M.M. (2020). Türkiye ve Seçilmiş Ülkelerde Mevduat Kabul Eden Kuruluşların Finansal Sağlamlık Göstergelerinin Entropi ve EDAS Yönetimi ile Değerlendirilmesi. *Florya Chronicles of Political Economy*, 6(1), 79-111.
- Seval, B. (1990). *Kredilendirme Süreci ve Kredi Yönetimi*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Yayınları.
- Shar, A.H.; Shah A.M. ve Jamali H. (2010). Performance Evaluation of Banking Sector in Pakistan: An Application of Bankometer. *International Journal of Business and Management*, 5(9), 81-86.
- Steinbacher, M. (2016). Robustness of Banking Networks to Idiosyncratic and Systemic Shocks: A Network-Based Approach. *Journal of Economic Interaction and Coordination*, 11(1), 95-117.
- Şit, A. (2022). The Effect of the Financial Soundness Index on the Financial Performance of Banks: An Application in Turkey. *İktisadi İdari ve Siyasal Araştırmalar Dergisi*, 7(17), 129-140. doi: 10.25204/iktisad.1023782
- Şentürk, Z. (2007). *Mevduat Sigorta Sistemi ve Banka Riskliliğine Etkisi*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- TBB (1997). Faiz Riski Yönetim Prensipleri. TBB Araştırma ve Yayınları.
- TBB (2018). Seçilmiş Rasyolar 2018 Yılı Raporu. Erişim Adresi: <https://www.tbb.org.tr/tr/bankacilik/banka-ve-sektor-bilgileri/istatistiki-raporlar/59> (Erişim Tarihi: 08.05.2023)
- TBB (2019). Seçilmiş Rasyolar 2019 Yılı Raporu. Erişim Adresi: <https://www.tbb.org.tr/tr/bankacilik/banka-ve-sektor-bilgileri/istatistiki-raporlar/59> (Erişim Tarihi: 08.05.2023)
- TBB (2020). Seçilmiş Rasyolar 2020 Yılı Raporu. Erişim Adresi: <https://www.tbb.org.tr/tr/bankacilik/banka-ve-sektor-bilgileri/istatistiki-raporlar/59> (Erişim Tarihi: 08.05.2023)
- TBB (2021). Seçilmiş Rasyolar 2021 Yılı Raporu. Erişim Adresi: <https://www.tbb.org.tr/tr/bankacilik/banka-ve-sektor-bilgileri/istatistiki-raporlar/59> (Erişim Tarihi: 08.05.2023)

- TBB (2022). Seçilmiş Rasyolar 2022 Yılı Raporu. Erişim Adresi: <https://www.tbb.org.tr/tr/bankacilik/banka-ve-sektor-bilgileri/istatistiki-raporlar/59> (Erişim Tarihi: 08.05.2023)
- TBB (2022). Banka ve Sektör Bilgileri: İstatistiki Raporlar. Erişim Adresi: <https://tbb.org.tr/tr/bankacilik/banka-ve-sektor-bilgileri/istatistiki-raporlar/59> (Erişim Tarihi: 10.05.2023)
- TCMB (2000). Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Yıllık Raporu.
- TCMB (2005). Finansal İstikrar Raporu, Sayı:1, Erişim Adresi: <https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TR/TCMB+TR/Main+Menu/Yayinlar/Raporlar/Finansal+Istikrar+Raporu/2005> (Erişim Tarihi: 12.05.2023)
- TCMB (2010). Finansal İstikrar Raporu, Sayı:10, Erişim Adresi: <https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TR/TCMB+TR/Main+Menu/Yayinlar/Raporlar/Finansal+Istikrar+Raporu/2010> (Erişim Tarihi: 12.05.2023)
- T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığı (2018). Piyasa Yapıcı Bankalara İlişkin Basın Duyurusu. Erişim Adresi: <https://www.hmb.gov.tr/haberler/2019-yili-piyasa-yapiciligi-kriterlerine-iliskin-basin-duyurusu> (Erişim Tarihi: 14.06.2023)
- T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığı (2019). Piyasa Yapıcı Bankalara İlişkin Basın Duyurusu. Erişim Adresi: <https://www.hmb.gov.tr/duyuru/2020-donemi-piyasa-yapici-bankalara-iliskin-basin-duyurusu> (Erişim Tarihi: 14.06.2023)
- T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığı (2020). Piyasa Yapıcı Bankalara İlişkin Basın Duyurusu. Erişim Adresi: <https://ms.hmb.gov.tr/uploads/2020/11/2021-Donemi-Piyasa-Yapiciligi.pdf> (Erişim Tarihi: 15.06.2023)
- T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığı (2021). Piyasa Yapıcı Bankalara İlişkin Basın Duyurusu. Erişim Adresi: <https://ms.hmb.gov.tr/uploads/2021/11/2022-PiyasaYapiciligiKriterleriDuyurusu.pdf> (Erişim Tarihi: 15.06.2023)
- Tirkayi, G. (2012). *Finansal İstikrar ve Bankacılık Düzenlemeleri: 1990-2010 Türkiye Tecrübesi Işığında*. İstanbul: G.M. Matbaacılık.
- Topak, M.S. (2020). *Makroekonomik Göstergelerin Takipteki Kredilere Etkisi: Türkiye’de Sektörel Bazlı Bir Uygulama*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Uçar, M. ve Eren Ö. (2021). Covid-19 Sürecinde Türk Bankacılık Sektörünün Finansal Sağlamlığının Analizi: Bankometer Yöntemi. *Uluslararası Kapadokya Salgın Dönemleri Kongresi*, Nevşehir.
- Uysal, M.C. (2019); Türkiye’de İç Borç Yönetiminde Piyasa Yapıcılığı Sistemi ve Borçlanma Maliyetleri Üzerine Etkileri. *Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi*, 2(3), 583-597. doi: 10.33712/mana.644483
- Ünsal, B. (2001). Bankacılıkta Likidite Riski Yönetimi. *BDDK Yetki Etüt Raporu*, Ankara.
- Varlık, N. ve Varlık, S. (2016). Risk Algısının Türkiye’de Bankacılık Sektörüne Etkileri: Bankacılık Sağlamlık Endeksi ile Bir Değerlendirme. *Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, 23(2), 545-563, doi: 10.18657/yecebu.20029
- Yameen, I.Y. ve Ali, M.S. (2016). Evaluating the Financial Soundness of Jordanian Commercial Banks by Applying Bankometer Model. *Research Journal of Finance and Accounting*, 7(2), 124-130
- Yarız, A. (2011). Bankacılıkta Risk Yönetimi: Risk Matrisi Uygulaması. *Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü Dergisi*, (1).
- Yarız, A. (2012). *Bankacılıkta Risk Yönetimi*. 1.Baskı, Ankara: Nobel Yayınları.

- Yavuz, A.; Hazar, A. ve Babuşçu, Ş. (2022). TFRS 9 ve BDDK Düzenlemelerinin Bankaların Kredi Karşılığı Ayırmadaki Etkilerinin Analizi. *Muhasebe ve Denetime Bakış Dergisi*, (67), 99-114, doi: 10.55322/mdbakis.1083000
- Yavuz, S. (2002). Risk Yönetimi İçeri Aktif Pasif Yönetimi Dışarı (mı?). *Bankacılar Dergisi*, 13(41), 21-32.
- Yıldırım, F. (2021). Banking Soundness Index for Turkey: The Principal Component Analysis Approach. *Ekonomi, Politika ve Finans Araştırmaları Dergisi*, 6(3), 845-861, doi: 10.30784/epfad.991688
- Yılmaz, B.E. (2005). Kamu Borç Yönetiminde Piyasa Yapıcılığı Sistemi. *İstanbul Üniversitesi Maliye Araştırma Merkezi Konferansı*, Sayı:47
- Yücememiş, B. ve Sözer, İ. A. (2011). Bankalarda Takipteki Krediler: Türk Bankacılık Sektöründe Takipteki Kredilerin Tahminine Yönelik Bir Model Uygulaması. *Finansal Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi*, 3(5), 43-56.
- Yüksel, S. (2016). Bankaların Takipteki Krediler Oranını Belirleyen Faktörler: Türkiye İçin Bir Model Önerisi. *Bankacılar Dergisi*, (98), 41-56
- Zencircioğlu, B. (2020). *Risk Algısı Göstergeleri ile Bankacılık Sağlamlık Endeksi Arasındaki İlişki: Yükselen Piyasa Ekonomileri Üzerine Bir Araştırma*, Yüksek Lisans Tezi. Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Nevşehir.
- Zengin, S. ve Yüksel, S. (2016). Likidite Riskini Etkileyen Faktörler: Türk Bankacılık Sektörü Üzerine Bir İnceleme. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 15(29), 77-95.
- 5411 Sayılı Bankacılık Kanunu, 1 Kasım 2005 tarih ve 25983 Sayılı Resmi Gazete. Erişim Adresi: <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2005/11/20051101M1-1.htm> (Erişim Tarihi: 10.06.2023)

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyadı, adı : Yazgan, Gülçe
Uyruğu : T.C.

Eğitim

Derece	Eğitim Birimi	Mezuniyet tarihi
Yüksek lisans	Gazi Üniversitesi (Finansman)	16.01.2014
Lisans	Başkent Üniversitesi (Bankacılık)	25.06.2010
Lise	Gazi Çiftliği Süper Lisesi	19.06.2006

Yabancı Dil

İngilizce

